

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

KINIK'TAKİ TÜRK DÖNEMİ MİMARİ ESERLER

Yüksek Lisans Tezi

Harun MUSTAFAOĞLU

Türk Sanatı Anabilim Dalı

İZMİR

2019

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

KINIK'TAKİ TÜRK DÖNEMİ MİMARİ ESERLER

Yüksek Lisans Tezi

Harun MUSTAFAOĞLU

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Rüçhan BUBUR

Türk Sanatı Anabilim Dalı
Türk Sanatı Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum KINIK'TAKİ TÜRK DÖNEMİ MİMARİ ESERLER adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Harun MUSTAFAOĞLU

ÖNSÖZ

Kınık'ın yerleştiği Yund Dağları etekleri ve önünde uzanan Bakırçay Ovası, verimli toprakları ve elverişli iklimiyle Batı Anadolu'nun önemli tarım havzalarından biridir. Bu sebeple bünyesinde tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İlkçağ 'da Kınık'a bağlı Poyracık kasabasının olduğu yerde antik Gambreion kenti kuruluyken ovanın hemen diğer tarafında antik Pergemon kenti yerini almıştır. Bakırçay havzası, Roma ve Bizans döneminde önemli bir tarım ve yerleşim bölgesi olma özelliğini sürdürmüştür. Kuzey Ege toprakları Türk hâkimiyetine girdiğinde Kınık'ın kurulu olduğu yerde herhangi bir toplu yerleşim bulunmuyordu. Bölge, Osmanlı dönemi boyunca yürütülen imar ve iskân faaliyetleriyle bayındır hale getirilmiş, XVII. yüzyıldan itibaren Nevahi-i Bergama adıyla Bergama'nın bağlı bir alt kazası olarak gelişimini sürdürmüştür. Kaynaklarda bölgenin imarına Yıldırım Beyazıt döneminde (XIV. yüzyılın sonlarında) başlandığından söz edilir. Fakat mevcut eserlerin tamamı XVI. yüzyıldan sonraki döneme aittir. Kınık, özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren Karaosmanoğulları ailesi gibi ayanların ve diğer yerel eşrafın imar faaliyetleriyle kent görünümü kazanmıştır. İlçe merkezinde ve köylerde camiler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, dükkânlar ve çeşitli sivil yapılar inşa edilmiş ya da onarılmıştır. XIX ve XX. yüzyılda kamunun bayındırlık faaliyetleri ve gayrimüslimlerin ticaret yapılarıyla zenginleşmiş, Cumhuriyet döneminde artık Bergama'dan ayrı bir ilçe olacak niteliğe ulaşmıştır. Günümüze ulaşan eserler Osmanlı dönemi içerisinde bazı yenileme ve değişim ve onarımlarla ayakta tutulmuştur. Günümüze ulaşamayan başka bir takım eserlerin de var olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamıza konu olarak 'Kınık'taki Türk Dönemi Mimari Eserleri' önemli bir eksiği gidermek amacıyla seçilmiştir. Kınık'taki Türk mimarisi varlığının tam olarak bilinmemesi ve bugüne kadar konu hakkında bilimsel bir çalışmanın olmaması bu araştırmayı gerekli kılmıştır.

Konumuzun içeriğinin belirlenmesinde ve ön çalışmalar sırasında danışman hocam olarak büyük destek, yardım ve katkılar sunan Sayın Prof. Dr. Yüksel Sayan hocamıza sonsuz hürmet ve teşekkür borçluyum. Çalışmanın

neticeye varmasında büyük emeği geçen danışman hocam Sayın Öğr. Üyesi Rüçhan Bubur’a sonsuz sabrı ve şefkatinden ötürü minnettarım. Ayrıca çalışmalarda sürekli desteğini aldığım Mimar Furkan Akdeniz’e teşekkür ederim. Akademik çalışmalarım süresince bana her konuda omuz vermiş değerli dostlarım Dr. Yaprak Gözeker’e ve Münir Kobanbay’a çok teşekkür ederim.

İzmir, 2021

Harun MUSTAFAOĞLU

ÖZET

Çalışmamız sırasında Kınık'taki Türk Dönemi Mimari Eserler adı altında, Kınık ilçesi ve köylerinde 9 cami, 1 han, 3 hamam, 2 su kemeri, 7 çeşme, 3 köprü olmak üzere toplam 25 eser yerinde incelenmiş ve hakkında araştırma yapılmıştır. Ayrıca günümüzde ayakta olmayan 1 cami, 1 han ve 1 çeşme arşiv kayıtlarından tespit edilmiştir. Tez çalışmamızda veriler, söz konusu örneklerin türleri ve mimari özellikleri dikkate alınarak katalog düzeninde kaydedilmiştir. Araştırmamızda, yapıların tarihi, mimari, plan, malzeme ve süsleme özellikleri üzerinde durularak ele alınmaya çalışılmıştır. Eserlerin tamamı Osmanlı döneminde, XVII. yüzyıl ile XX. yüzyılın ilk çeyreği arasında inşa edilmişlerdir. Örneklerin hepsinde kurgu, malzeme, teknik, mimari elamanlar ve süslemeler, yapıldıkları dönemin genel özelliklerini bölgeye özgü biçimde yansıtır. Birçok yönden diğer taşra bölgelerdeki Türk mimarisi ile benzerlik gösterirler. Camiler, ilk inşa edildikleri planları ile ayakta kalmış fakat bazı örneklerde son cemaat yeri, minare, mihrap, minber gibi bazı kısımlarda değişiklikler olmuştur. Araştırmamızda bu değişiklikler tespit edilerek tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Kınık, Poyracık, Nevahi-i Bergama, Osmanlı, Sanat Tarihi, Mimari, Cami, Han, Hamam, Su kemeri, Çeşme, Köprü.*

ABSTRACT

During our study 9 mosques, 1 caravansarais, 3 bathhouses, 2 aquaducts, 7 fountains, 3 bridges, in total 25 monuments were examined onsite in Kınık and its villages with in the context of “*Architectural Monements of Turkish Era in Kınık*” and researches were made about them. Besides that it was found in the archives that there had been 1 mosque, 1 liitle town caravansarai and 1 fountain which do not exist today. The data of our thesis study are recorded in the catalıgue form by taking into account the sorts and architectural characteristics of the sample monuments. In our research history, architecture, plan, materials and decorative characteristics of the constructions are handled scrutinized. All the monuments were constructed between the XVII. century and the first quarter of XX. century with in the Ottoman period. In all the sample monuments; set up, materials, technique, architectural elements and decorations reflect indigenously to the region the general characteristics of the period in which they were constructed. They show similarity from many ways to Turkish Architecture in other provincial regions. The mosques keep their structures in their initial contructions plans but some modifications such as portico, minaret, mihrab (chancel), minbar (pulpit) etc. were made in some of them. Those modifications found in our research are discussed.

Keywords: *Kınık, Poyracık, Nevahi-i Bergama, Ottoman, History of Art, Architecture, Mosque, Caravansarai, Bathhouse, Aqueduct, Fountain, Bridg*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
1. GİRİŞ	1
2. KINIK'IN COĞRAFİ DURUMU.....	5
3. KINIK'IN TARİHİ	7
4. KINIK'TA NÜFUS, YERLEŞME VE İMAR	11
5. KATALOG	16
5.1. CAMİLER	16
5.1.1. Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi.....	16
5.1.1.1. Tarihçesi.....	16
5.1.1.2. Kitabeler.....	17
5.1.1.3. Yapının İncelenmesi.....	18
5.1.2. Pekmezpazarı (Derviş Ağa) Camisi.....	22
5.1.2.1. Tarihçesi.....	22
5.1.2.2. Kitabeler.....	22
5.1.2.3. Yapının İncelenmesi.....	24
5.1.3. Çarşı (Karaosmanoğlu Ömer Ağa) Camisi	30
5.1.3.1. Tarihçesi.....	30
5.1.3.2. Kitabeler.....	31
5.1.3.3. Yapının İncelenmesi.....	31
5.1.4. Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi	36
5.1.4.1. Tarihçesi.....	36
5.1.4.2. Kitabeler.....	37
5.1.4.3. Yapının İncelenmesi.....	38
5.1.5. Poyracık Yeni Cami (Ayişe Hatun Mescidi).....	42
5.1.5.1. Tarihçesi.....	42
5.1.5.2. Kitabeler.....	42
5.1.5.3. Yapının İncelenmesi.....	43
5.1.6. Sucahlı Köyü (Eski / Mezarlık) Camisi.....	49
5.1.6.1. Tarihçesi.....	49

5.1.6.2. Kitabeler.....	49
5.1.6.3. Yapının İncelenmesi.....	50
5.1.7. Cumalı Köyü Camisi.....	54
5.1.7.1. Tarihçesi.....	54
5.1.7.2. Kitabeler.....	54
5.1.7.3. Yapının İncelenmesi.....	55
5.1.8. Koca Ömer Köyü Camisi.....	57
5.1.8.1. Tarihçesi.....	57
5.1.8.2. Kitabeler.....	57
5.1.8.3. Yapının İncelenmesi.....	58
5.1.9. Karadere Köyü Camisi.....	62
5.1.9.1. Tarihçesi.....	62
5.1.9.2. Kitabeler.....	62
5.1.9.3. Yapının İncelenmesi.....	62
5.1.10. Eğmür Fakih Camisi.....	65
5.1.10.1. Tarihçesi.....	65
5.1.10.2. Kitabeler.....	65
5.1.10.3. Yapının İncelenmesi.....	65
5.2.HANLAR	67
5.2.1. Büyük Han (Karaosmanoğlu Hanı).....	67
5.2.1.1. Tarihçesi.....	67
5.2.2. Küçük Han.....	69
5.2.2.1. Tarihçesi.....	69
5.2.2.2. Kitabeler.....	69
5.2.2.3. Yapının İncelenmesi.....	69
5.3. HAMAMLAR.....	72
5.3.1. Pekmezpazarı Hamamı.....	72
5.3.1.1. Tarihçesi.....	72
5.3.1.2. Kitabeler.....	72
5.3.1.3. Yapının İncelenmesi.....	73
5.3.2. Poyracık Yıldırım Beyazıt Hamamı	75

5.3.2.1. Tarihçesi.....	75
5.3.2.2. Kitabeler.....	75
5.3.2.3. Yapının İncelenmesi.....	75
5.3.3. Sucahlı Köyü Kaplıcası.....	78
5.3.3.1. Tarihçesi.....	78
5.3.3.2. Kitabeler.....	78
5.3.3.3. Yapının İncelenmesi.....	78
5.4. SU KEMERLERİ.....	80
5.4.1. Elmadere (Karaosmanoğlu) Su Kemerı.....	80
5.4.1.1. Tarihçesi.....	80
5.4.1.2. Kitabeler.....	80
5.4.1.3. Yapının İncelenmesi.....	81
5.4.2. Yakın Değirmen Su Kemerı.....	82
5.4.2.1. Tarihçesi.....	82
5.4.2.2. Kitabeler.....	82
5.4.2.3. Yapının İncelenmesi.....	83
5.5. ÇEŞMELER	85
5.5.1. Poyracık Çeşme -I (Bekmezciolu Çeşmesi).....	85
5.5.1.1. Tarihçesi.....	85
5.5.1.2. Kitabeler.....	85
5.5.1.3. Yapının İncelenmesi.....	85
5.5.2. Poyracık Çeşme -II (Koruluk Çeşmesi / Alioğlu Hacı Hasan Çeşmesi).....	87
5.5.2.1. Tarihçesi.....	87
5.5.2.2. Kitabeler.....	87
5.5.2.3. Yapının İncelenmesi.....	87
5.5.3. Poyracık Çeşme -III	89
5.5.3.1. Tarihçesi.....	89
5.5.3.2. Kitabeler.....	89
5.5.3.3. Yapının İncelenmesi.....	89
5.5.4. Hamzahocalı Köyü Çeşme -I.....	91
5.5.4.1. Tarihçesi.....	91

5.5.4.2. Kitabeler.....	91
5.5.4.3. Yapının İncelenmesi.....	91
5.5.5. Hamzahocalı Köyü Çeşme -II (Tavşani Çeşmesi)	93
5.5.5.1. Tarihçesi.....	93
5.5.5.2. Kitabeler.....	93
5.5.5.3. Yapının İncelenmesi.....	93
5.5.6. Hamzahocalı Köyü Çeşme -III (Cemiloğlu Hacı Halil Çeşmesi)	95
5.5.6.1. Tarihçesi.....	95
5.5.6.2. Kitabeler.....	95
5.5.6.3. Yapının İncelenmesi.....	95
5.5.7. Cumalı Köyü Çeşme (Ömeroğlu Mustafa Çeşmesi)	97
5.5.7.1. Tarihçesi.....	97
5.5.7.2. Kitabeler.....	97
5.5.7.3. Yapının İncelenmesi.....	97
5.5.8. Kurşunlu Çeşme (Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa Çeşmesi)	99
5.5.8.1. Tarihçesi.....	99
5.5.8.2. Kitabeler.....	100
5.5.8.3. Yapının İncelenmesi.....	100
5.6. KÖPRÜLER	102
5.6.1. Kırkgeçit Köprüsü	102
5.6.1.1. Tarihçesi.....	102
5.6.1.2. Kitabeler.....	102
5.6.1.3. Yapının İncelenmesi.....	102
5.6.2. Elmadere Köprüsü	104
5.6.2.1. Tarihçesi.....	104
5.6.2.2. Kitabeler.....	104
5.6.2.3. Yapının İncelenmesi.....	104
5.6.3. Sucahlı Mezarlık (Eski Cami) Köprüsü	106
5.6.3.1. Tarihçesi.....	106
5.6.3.2. Kitabeler.....	106
5.6.3.3. Yapının İncelenmesi.....	106

6. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME.....	108
6.1. Camiler.....	109
6.1.1. Plan ve Örtü.....	109
6.1.2. Son Cemaat Yeri	115
6.1.3. Minare	118
6.1.4. Harim	122
6.1.5. Mihrap.....	123
6.1.6. Minber	125
6.2. Hanlar	126
6.3.Hamamlar	127
6.4. Su Kemerleri.....	129
6.5. Çeşmeler.....	130
6.6. Köprüler.....	132
7. SONUÇ.....	135
8. FOTOĞRAFLAR.....	138
8.1. Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi / Fotoğraf:1-27	138
8.2. Pekmezpazarı (Derviş Ağa) Camisi / Fotoğraf: 28-65	153
8.3. Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi / Fotoğraf :66-105.....	172
8.4. Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi / Fotoğraf: 106-129	192
8.5. Poyracık Ayişe Hatun Mescidi / Fotoğraf:129-147	204
8.6. Sucahlı Köyü (Mezarlık) Camisi / Fotoğraf:148-165.....	214
8.7. Cumalı Köyü Camisi / Fotoğraf:166-177	223
8.8. Kocaömer Köyü Camisi / Fotoğraf: 178-197	229
8.9. Karadere Köyü Camisi / Fotoğraf: 197-213	240
8.10. Küçük Han / Fotoğraf: 214-218	248
8.11. Pekmezpazarı Hamamı / Fotoğraf:219-227	251
8.12. Poyracık Yıldırım Hamamı / Fotoğraf: 228-237	256
8.13. Sucahlı Köyü Kaplıcası / Fotoğraf 238-241	261
8.14. Elmadere (Karaosmanoğlu Su Kemer) / Fotoğraf: 242-243	263
8.15. Yakın Değirmen Su Kemer / Fotoğraf: 244-245	264
8.16. Poyracık Çeşme I (Bekmezcioglu Çeşmesi) / Fotoğraf: 246-247	265

8.17. Poyracık Çeşme -II (Koruluk Çeşme - Alioğlu Hacı Hasan Çeşmesi) / Fotoğraf: 248-249	266
8.18. Poyracık Çeşme-III / Fotoğraf: 250-251	267
8.19. Hamzahocalı Köyü Çeşme -I / Fotoğraf: 252-253	268
8.20. Hamzahocalı Köyü Çeşme -II (Tavşani Çeşmesi) / Fotoğraf: 254-255	269
8.21. Hamzahocalı Köyü Çeşmesi -III (Hacı Halil Çeşmesi) / Fotoğraf: 256-257	270
8.22. Cumalı Köyü Çeşme (Ömeroğlu Mustafa Çeşmesi) / Fotoğraf: 258-259.....	271
8.23. Kurşunlu Çeşme (Karaosmanoğlu Çeşmesi) / Fotoğraf: 260-261	272
8.24. Kırkgeçit Köprüsü / Fotoğraf: 262-263.....	273
8.25. Elmadere Köprüsü / Fotoğraf: 264-265	274
8.26. Sucahlı Mezarlık Köprüsü / Fotoğraf: 266-267.....	275
KAYNAKLAR DİZİNİ	276
Yayınlar.....	276
Envanterler	290
Raporlar	290
Yıllıklar	290
İstatistikler	290
Bergama Şeriiye Sicil Defterleri 2 nolu Demirbaş Defteri	290
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Ankara)	291
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (İstanbul).....	291
İzmir 2. Bölge Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi	292
ÖZGEÇMİŞ.....	293

KISALTMALAR

AE.SMST III	Ali Emiri Sultan Mustafa III
B.	Band
Bak	Bakınız
BAMK	Bergama Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi
DABOA	Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
BŞSD	Bergama Şeriye Sicil Defterleri
C	Cilt
Cem.Ah.	Cemaziye’l Ahir
Cem.Ev.	Cemaziye’l Evvel
cm	Santimetre
Çev	Çeviren
D	Defter
d	Dosya
diğ.	diğerleri
EV.d	Evkaf Defterleri
Fot	Fotoğraf
g	Gömlek
H	Hicri
HAT	Hatt-ı Hümayun
km	Kilometre
KVKBK	Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu
m	Metre
M	Miladi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Muh.	Muharrem
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
p	Page
Res.	Resim
s	Sayfa

ss.	Sayfa sırası
S	Sayı
T	Text
TD	Tahrir Defteri
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TKVE	Tabiat ve Kültür Varlıkları Envanteri
TTK	Türk Tarih Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VGM	Vakıflar Genel Müdürlüğü
yy	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Strabon, kuzey Ege toprakları için ‘Mysia’¹ ülkesi ismini kullanır ve sınırlarını güneyde Kaikos ’un (Bakırçay) Pergemene (Bergama) dolaylarında denize döküldüğü yerden başlatıp kuzeyde Olympos’ta (Uludağ) sonlandırır ².

Ege Denizi’ne dökülen dört büyük ırmaktan³ biri olan Kaikos (Bakırçay)’un suladığı Bakırçay Ovası tarih boyunca büyük yerleşimlere ve kentlere yaşam kaynağı olmuştur ⁴. MÖ. IV. yüzyılda Tiran Gongylos’un krallığı Kaikos’un (Bakırçay) etrafındaki dört kentten oluşmaktaydı⁵. Bunlardan Gambreion ve Paleo-Gambreion (Eski Gambreion) kentleri, Yund Dağları eteklerine günümüzde Kınık ve Poyracık’ın yerleştiği tepeliklere kurulmuştu.

Gambreion MÖ. IV. yüzyılda kurulduğunda Pergamon (Bergama) henüz kale etrafında küçük bir yerleşimdi. Kent, MÖ. III. yüzyılda önemli bir merkez olmaya devam etmiş Bergama Krallığı döneminde önemini yitirip MÖ. 133’te Pergamon’a bağlı hale gelmiştir⁶. Gambreion MS. 17 ve 23 yıllarındaki depremlerde hasar görmüş ve büyük oranda terk edilmiştir⁷.

---

¹ Bakırçay vadisinin dahil olduğu Kuzey Ege topraklarına: Hititler (M.Ö.1660-1420) ‘Assuva’ (Trevor Bryce, **The Kingdom of the Hittites**, Oxford University Press, 2005, p.124-125.), Lidyalılar (M.Ö.1294-546) ‘Masa’ (Ekrem Memiş, **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, 2009, s.151.) adını vermişlerdir.

² Strabon, **Geographika Antik Anadolu Coğrafyası XII-XIII-XIV**, 5. Baskı, çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s.72.

³ Maiandros (Büyük Menderes), Kaystros (Küçük Menderes), Hermos (Gediz), Kaikos (Bakırçay) Suna Doğaner, “Bakırçay Yöresi Kültürel Coğrafyası” **Sosyal Bilimler Araştırmaları**, Cilt 2, (Ed. M. Günay, Ö. A. Ördem), Akademisyen Yayınevi, Ankara, 2019, 162.

⁴ Ekrem Memiş, **Eskiçağ Türkiye Tarihi**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009, s.65.

⁵ Bu kentler: Myrina, Gryneion, Gambreion, Paleo-Gambreion’dur. (Ksenophon, **Anabasis Onbinlerin Dönüşü**, çev. Oğuz Yarlıgış, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, s.105.; Arnold Hugh Martin Jones, **The Cities of Eastern Roman Provinces**, Clarendon Press, Oxford, 1971, p.34. ‘dan aktaran Seher Özkan, **Gambreion Antik Şehri**, Bergama Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 1991, s.9.)

⁶ Jones, p.57. ‘dan aktaran Özkan 1991, s.11.

⁷ Richard Bohn - Karl Schuchardt, **Altertümer von Aegea**, Berlin, 1889, p.59-60. ‘dan aktaran Özkan, s.10.

Yörede, MÖ. I. yüzyıldan sonra Roma İmparatorluğu, MS. IV. yüzyıldan itibaren Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu hakim olur⁸.

Kınık ve çevresindeki ilk Türk yerleşimleri XIV. Yüzyılın sonlarında Osmanlı hükümdarı Yıldırım Beyazıt'ın yürüttüğü imar ve iskan faaliyetleriyle ortaya çıkmıştır. İlerleyen yıllarda Poyracık ve Kınık birer kasaba olmuş Bergama'ya bağlı kalarak Nevahi-i Bergama adını almıştır. Hem Yund Dağları'ndaki göçerlerin hem de Bakırçay Ovası'nda tarımla uğraşanların yerleşim alanı olmuştur. Ayrıca o dönem Balıkesir - İzmir kervan yolu güzergahı üzerinde bir konaklama mevkii olarak önem kazanmıştır.

Kınık ve mücavir alanında Antik ve Bizans devirlerinden birkaç yapı kalıntısına rastlanırken, Türk dönemine ait pek çok eser günümüze sağlam şekilde ulaşabilmiştir. Türk dönemi yapılarını Osmanlı devri içinde XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar tarihlendirmek mümkündür. Bunlardan bazıları özgün hallerini koruyabilmiş, bazıları ise yanlış müdahaleler ve modern inşaat faaliyetler nedeniyle asli özelliklerini kaybetmiştir.

Ege Üniversitesi'nin Sanat Tarihi bölümü ve enstitülerinde İzmir'in bütün ilçelerindeki kültür varlıklarının tespit edilip belgelenmesi hedeflenmiş bu yönde birtakım çalışmalar ortaya konmuştur. Yine bu hedef kapsamında Kınık'ta yapılan saha araştırmasında birden çok tez çalışmasına konu olacak sayıda mimari örneklerin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Kaynaklar tarandığında ise Kınık'taki mimari eserler hakkında kapsamlı bilimsel bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu eksikliği azami ölçüde telafi etmek için Kınık'ta önce Türk dönemine ait mimari eserlerin aydınlatılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Bu çalışmada ilkesel olarak tüm gözlem ve araştırmalar sahada yapılmış, elde edilen her türlü veri, kaynak, bilgi, belge ve doküman bilimsel yöntemler ışığında incelenmiş ve sanat tarihi disipliniyle belgelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, sanat tarihi müfredatına Kınık'taki Türk mimarisi hakkında bilimsel kaynak sunmak ve gelecek kuşaklara tarih, kültür ve sanat bilincini benimsetmektir.

---

⁸ Paul Lemerle, **Bizans Tarihi**, Çev. Galip Üstün, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.32,46,47,58,79,89,116,123.

Kınık ilçe merkezi ve çevresindeki saha araştırmalarında Türk dönemine ait dini mimari, sivil mimari ve su mimarisi örnekleri tespit edilmiştir. Bunlar cami, hamam, han, köprü, çeşme, su kemeri ve değirmen yapıları olarak karşımıza çıkmıştır. Bölgede yine XIX. ve XX. yüzyıllara ait çok sayıda konut ve kamu mimarisi örneklerinin varlığı tespit edilmiş, ancak bunlar başlı başına ayrı bir araştırma konusu olabileceğinden çalışmamızın dışında tutulmuştur.

Kınık, bir yerleşim bölgesi olarak altı yüz yılı aşkın geçmişe sahip olmasına rağmen, henüz tarihi yönüyle kapsamlı bir araştırmaya konu edilmemiştir. İlçenin tarihi ve kültür varlıkları hakkında kayda değeri bilimsel bir çalışma olmadığı gibi bu konularda istifade edilebilecek bilgi, belge, kayıt ve arşivler de yeterince incelenmemiştir. Kınık'taki Türk dönemi mimari eserleri hakkında doğrudan bilgi veren çalışmalar hem az sayıda hem de akademik yaklaşımdan uzak bireysel etkinlik türünde kitaplardır. Bu nedenle araştırmamızda kitabeler, arşiv belgeleri, envanter kayıtları ve restorasyon raporları temel başvuru kaynakları olarak öne çıkmıştır.

1912'de Bergama'ya gelen Alman arkeologlardan Alexander Conze, Kınık'taki Türk eserleri hakkında bilgi veren ilk araştırmacıdır. Conze, yörede Yıldırım Beyazıt'ın yapmış olduğu imar faaliyetlerinin izini sürmüş, tespit ettiği 3 cami ve 1 hamam ile ilgili kayıtlarını *Altertumer von Pergemon*⁹ isimli kitap serisinin 1913 tarihli ilk cildinde makale olarak yayınlanmıştır.

Eyüp Eriş'in 2008 tarihli '*Kınık Geçmiş Zaman Kayıtları*'¹⁰, ilçenin tarihi hakkında kapsamlı tek temel kaynaktır. Kitaptaki bilgiler çeşitli araştırma, makale, anı, gazete ve dergi yazılarından derlenmiştir. Öne çıkan tarihi yapılardan kısaca söz edilmiştir.

Çalışma sırasında Kınık ve köylerindeki eserlerin tamamı tek tek gezilmiş, yerinde tespit, inceleme ve belgeme yapılmıştır. Bölgedeki 11 cami, 2 han, 3 hamam, 7 çeşme, 3 köprü, 1 su kemeri ve 1 değirmen olmak üzere toplam 27 eser araştırma konusu olarak seçilmiş ve kataloga alınmıştır. Bunlardan 24 tanesi günümüze sağlam

---

⁹ Bak. Alexander Conze ve diğeri, *Altertumer von Pergemon, Stadt und Landschaft*, B.1, T.2, Berlin, 1913.

¹⁰ Bak. Eyüp Eriş, *Kınık Geçmiş Zaman Kayıtları*, Bergama Ticaret Odası Kültür Yayınları, İzmir, (Kınık) 2009.

ulaşmış olduğu için tüm yönleriyle belgelenebilmiştir. Ortadan kalkmış olan 3 yapı (Çiftlik Köyü Eymür Fakih Camisi, Kınık ilçe merkezinde Büyük Han ve Kurşunlu Çeşme) ise yalnızca tarihi kayıtlardan ve eski araştırmalardan derlenen bilgilerle tanıtılmıştır.

Katalogda, camilerden 10 tanesi düz ahşap tavanlı, 1 tanesi çok ayaklı ahşap destekli plan tipinde sınıflandırılmıştır. Hanlardan ayakta kalan açık avlulu plan tipinde tanımlanmışken ortadan kalkmış olanın planı hakkında açık bilgi olmadığından gruplandırmaya gidilmemiştir. Farklı plan tiplerindeki 3 hamam; kare planlı üç eyvanlı, dikdörtgen planlı sıralı mekânlı ve kare planlı tek mekânlı olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Çeşmelerin hepsi tek yönlü tek gözlü tipte ve şebeke suyuna bağlı olduğu için aynı grupta değerlendirilmiştir. Köprüler birbiriyle benzer şekilde tek kemerli tiptedir. Farklı yapılar olan su kemeri ayrı değirmen ayrı ana başlıkta verilerek katalog tamamlanmıştır.

2. KINIK'IN COĞRAFI DURUMU

İzmir'e bağlı bir ilçe olan Kınık; il merkezinin 124 km kuzeyinde, Bergama-Soma karayolu üzerinde, Bergama'ya 19 km. ve Manisa ili Soma ilçesine 25 km. mesafededir¹¹. Yerleşim merkezi, Ege Denizi kıyılarına 45 km. uzaklıkta deniz seviyesinden yaklaşık 90 m. yüksekliktedir. Kuzeyinde ve batısında Bakırçay ovası uzanırken güneyi ve doğusu Yund Dağları ile çevrilidir. Ovada 40 m. yi gören rakım dağlık bölgelerde 1000 m. ye yaklaşmaktadır¹².

Yörede, Ege ve Güney Marmara iklim özellikleri bir arada görülmektedir. Yazları sıcak ve kurak, sonbahar ve kış ayları ılık ve yağışlı geçer. Kınık'ta yıllık sıcaklık ortalaması 16 derece, yıllık yağış miktarı 480-490 mm. civarındadır. Kar yağışı Ocak ayında 3-4 günle sınırlıdır. Bu iklim özelliklerine bağlı olarak yüksek kesimlerde kızılçam, karaçam ve meşelerden oluşan ormanlar, alçak kesimlerde ise maki tipi çalı kuşağı gelişmiştir¹³.

Halkın %80'i tarım, hayvancılık ve ormancılıkla geçinmektedir. Bakırçay Ovası'ndaki nüfus daha çok tarım ve ticaretle geçinirken dağlık bölgelerde hayvancılık ve ormancılık ağırlıktadır. Bakırçay Ovası'nın verimli topraklarında pamuk, tütün, zeytin, mısır, üzüm, baklagiller, tahıllar ile çeşitli sebze ve meyveler üretilmektedir. Ayrıca dağlık arazi içerisinde yer alan geniş tabanlı vadilerde ve vadi yamaçlarında tarım yapılan düzlükler bulunmaktadır. Ovaya bakan amaçlarda 400-500 m ye kadar zeytinlikler dikildiği görülmektedir. Çoğu dağlık bölgelerde olmak üzere genelde küçükbaş hayvancılık yaygındır. Ayrıca bazı köylerde ormancılık ve avcılıkla da uğraşilmektedir. Son yıllarda madencilik ve imalat sanayi gelişmeye başlamış bu alanlarda çalışan kişi sayısında belli bir artış olmuştur¹⁴.

---

¹¹ İzmir İl Yıllığı, İzmir Valiliği, 1973, (İzmir) s.167.

¹² İlker Eroğlu, **Yund Dağı ve Çevresinin Coğrafi Etüdü**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2009, s.24.

¹³ İzmir, s.12. ; Eroğlu, s.27,85,110,115.

¹⁴ Eroğlu, s.28. ; Bergama Ticaret Odası, **90. Faaliyet Raporu**, 2014, s.23. ; İzmir Kalkınma Ajansı, **Kınık Raporu**, Mayıs 2014, s.3-5.

2015 nüfus verilerine göre ilçe nüfusu, merkezde 12.789 kişiye toplamda 28.072 kişiye ulaşmıştır ¹⁵.Yeni yasa ile belde ve köyler mahalle olarak belirlenmiştir.

---

¹⁵ Türkiye İstatistik Kurumu, <http://rapory.tuik.gov.tr>. 24.10.2016

3. KINIK'IN TARİHİ

Bakırçay yöresinde insanlığa ait en eski izler Prehistorik döneme kadar uzanır. Bu döneme ait buluntular bir bütün olarak, arkeologlarca 'Bakırçay Kültür Çevresi' olarak adlandırılır ¹⁶. Kınık sınırları içinde tespit edilen en eski yerleşim Neolitik (Cıllı Taş Devri) döneme aittir. Kınık'ın batı sınırındaki Musacalı Köyü ile Bergama'nın Kaşıkçı Köyü arasında Bakırçay'ın kolu Gümüşova deresinin solunda yer alan höyükte Truva I, Truva II ve Yortan kültürlerine ait nefrit taşından balta ve çanak-çömlek parçaları bulunmuştur ¹⁷.

Strabon ayrıca Yund Dağları için 'Aspordenon' adını kullanır ve tepesinde tanrılar anası 'Aspordene' için yapılmış bir tapınaktan söz eder ¹⁸. Gambreion kenti akropolüne ait izler Poyracık'ın arkasındaki Hisarlık Tepesi üzerinde hala görülebilir durumdadır. Buluntulardan tespit edildiğine göre; Gambreion ile Paleo-Gambreion şehirleri birleşik vaziyette 7 - 8 km uzunluğunda 2 km genişlikte bir alana yayılmıştı. Bu alan günümüzde batıda Poyracık'tan doğuda Kınık'ı aşır Kocaömer köyüne kadar uzanır. Ovanın verimli topraklarından beslenen kent o dönem uygarlık bakımından ileri düzeye ulaşmış, zenginlik ve refahın belirtisi olarak yoğun şekilde para basılan bir merkez olmuştu ¹⁹.

1071'den itibaren Türkler Anadolu'da hâkimiyet kurmuş Çaka Bey İzmir ve çevresini kısa bir süre elinde tutmuştur ²⁰. Bakırçay yöresi, 1090'da başlayan Haçlı

---

¹⁶ Eyüp Eriş, **Bergama Uygarlık Tarihi**, Karınca Matbaası, 1979, (Bergama) s.21.

¹⁷ Conze ve diğerleri, p157-158.

¹⁸ Strabon, s.159. ; Strabon'un sözünü ettiği tapınağın kalıntıları 1887'de Alman arkeolog Schuchardt tarafından Kınık'ın 18 km. güneyinde Karadere Köyü yakınlarındaki Mamurt-Kale adı verilen zirvede (1084 m.) bulunmuştur. Buluntulardan, geçmişi Prehistorik döneme kadar uzanan ve Helenistik dönemde yeniden yapılmış Meter Kültüne ait bir Kibele Tapınağı olduğu anlaşılmaktadır. (Bohn - Schuchardt, pp.109-111. ; Conze ve diğerleri, p. 41,69,108-109,130-131. ; Hüseyin Üreten, "Mamurt-Kale'de Meter Aspordene Kültü" **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Sayı 47, Cilt 1, Ankara, 2006, s.211-222).

¹⁹ Conze ve diğerleri, p.109, 130. ; William Mitchell Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1960, s.507. ; Özkan, s.1-2.

²⁰ Nimet Akdes Kurat, **Çaka Bey**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987, s.57.

Seferleri'nden sonra Türklerle Bizans arasında iki asır boyunca defaatle el değiştirmiştir²¹. Nihayet 1300 yılında Menteşe Beyliği'nden Sasa Bey tarafından fethedilerek tamamen Türk hakimiyetine girmiş olur.²² Bölge, 1304 'de Karesioğlu Aclan Bey'in idaresine geçmiş²³, ardından 1334-35'te Orhan Bey'in Karesi Beyliği'ne son vermesiyle Osmanlı topraklarına katılmıştır²⁴.

Kınık'ın günümüzdeki mücavir alanı, Osmanlı dönemi boyunca Nevahi-i Bergama (Bergama Nahiyeleri) adıyla anılmaktaydı. Adından da anlaşılacağı üzere Bergama'ya bağlı bir alt kaza olarak idare ediliyordu²⁵. Kınık'taki yerleşim o dönem henüz küçük bir kasaba (karye) hükmündeydi ve kaza merkezi Kınık'ın 3 km güneybatısındaki Poyracık kasabasıydı²⁶. Burada XIX. yüzyıla kadar devlet adına adli-idari yönetici olarak kadı bulunuyordu²⁷.

XVII. yüzyılın başlarında Kâtip Çelebi Cihannüma'da Bergama'yı anlatmış fakat nahiyelerinden söz etmemiştir²⁸. 1671'de Evliya Çelebi Manisa'dan Bergama'ya

---

²¹ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi**, İstanbul, Nakışlar Yayınevi, 1984, s.63.

²² Paul Wittek, **Menteşe Beyliği 13-15 inci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik**, Çev. Orhan Şaik Gökyay, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1944, s.40.

²³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Karesi Vilayeti Tarihçesi**, (ilk baskı 1925) Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir, 2000, (Karesi) s.97. ; Zerrin Günel Öden, **Karesi Beyliği**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s.34.

²⁴ Aşık Paşazade Sezai, **Osmanoğulları'nın Tarihi, Menakıb-ul Tevarih-i Ali Osman**, (orijinal nüshadan tıpkı basım) Haz. Kemal Yavuz, Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat, İstanbul 2003, s.102-104 (orijinal nüshadan Bb. 35,36, s.39-40.)

²⁵ Enver Çakar, "Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 12, Cilt 1, Elazığ, 2002, s.265.

²⁶ İbrahim Cavid, **Aydın Vilayet Salnamesi R.1307/H.1308**, Haz. Murat Babuçoğlu ve diğerleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010, s.119.

²⁷ **Nevahi-i Bergama kadısı Şeyh Mehmed arzı**: (H.28C.1182 / M.9K.1768) AE. SMST. III. 3644, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi.

²⁸ **Bkz.** Katip Çelebi, **Kitab-ı Cihannüma** (transkripsiyon) Haz. Bilal Yurtoğlu, , Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2009, s.659,660.

gelirken Kınık'ın güney sınırından geçen Kocadere vadisini izlemiştir²⁹. Eserinde, “*Bergama Nahiyesi kuradır (köyler). Kethüdayeri ve serdarı vardır. Amma müftisi ve nakibi yoktur*”³⁰. ifadesi kayıtlıdır.

Nevahi-i Bergama kazası, XVIII. Yüzyıldan XIX. yüzyılın başlarına kadar Bergama ve çevresinde hüküm sürmüş olan iki ayan (voyvoda) ailenin; Arapoğulları ve Karaosmanoğullar himayesinde yönetilmiştir. Kazadan sorumlu kişi Bergama voyvodasına bağlı bir alt idareci olarak Poyracık'ta bulunuyordu. Kayıtlarda, Poyracık voyvodası olarak “el Hac Emir Alizade es-Seyd Ahmed Ağa”³¹ adına rastlanmaktadır.

Nevahi-i Bergama XIX. yüzyıla kadar Hüdavendigâr (Bursa) vilayeti Karesi (Balıkesir) sancağına bağlıydı³². Bergama 1865'de kaymakamlık haline getirilirken Nevahi-i Bergama buraya bağlı nahiye müdürlüğü olmuştur. Birlikte 1864'te Balıkesir'e, 1868'de Aydın eyaletine bağlı Saruhan sancağına ve son olarak 1875'te ise İzmir'e bağlanmışlardır³³. XX. yüzyılda nahiye merkezi, Poyracık ile Kınık arasında defaten el değiştirmiş ve sonunda Kınık'ta karar kılınmıştır³⁴.

12 Haziran 1919'da Yunan işgaline uğrayan Kınık, 14 Eylül 1922'de kurtarılmıştır³⁵.

---

²⁹ İbrahim Şahin, “Evliya Çelebi'nin Nif-Bergama-İzmir Güzergahı”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Sayı 11 Cilt 2, İzmir, 2011, s.162-163.

³⁰ Abdullah Temizkan - Mertcan Akan, **Kent ve Seyyah: Evliya Çelebi'nin Gözüyle İzmir ve Çevresi**, Cilt 1, Ege Üniversitesi, İzmir, 2013, s.6.

³¹ (H.15.1233/M.25K.1817) BŞSD, D.2, g.48-61, BAMK. ; Ahmet Gedik, **Bergama Şerhiye Sicillerinin (2. Nolu Demirbaş Defteri) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008, s.149,155.

³² Uzunçarşılı, Karesi, s.123. ; Eriş, Bergama, s.211. ; Feridun Emecen, “**Bergama**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.5, 1992, s.494.

³³ Osman Bayatlı, **Bergama'da Yakın Tarih Olayları 18. ve 19. Yüzyıl** (İlk basım 1957), Bergama Belediyesi, 1997,(Yakın Tarih) s.9-10. ; Emecen, s.494. ; Eriş, Kınık, s.125-128.

³⁴ (H. 10 Muh. 1328 / M. 22 Oc. 1910) DH.MUİ., d.24-3, g.2, DABOA. ; (H. 21 Reb. 1330 / M. 10 May. 1912) İ.DH., d.1492, g.29, DABOA. ; (H. 22 Şab.1331 / M. 24 Ek. 1913) DH.İD. d.183-1, g.19, DABOA. ; Eriş, Kınık, s.128-129.

³⁵ Eriş, Bergama, s.251-252.

11 Haziran 1947’de 5071 sayılı kanunla Kınık, Bergama’dan ayrılarak ilçe olmuştur. Poyracık ve Yayakent, Kınık’a nahiye olarak bağlanmıştır³⁶.

---

³⁶ İzmir, s.167.

4. KINIK'TA NÜFUS, YERLEŞME VE İMAR

Yöre halkındaki genel kanaat ilçe adının Kınık boyundan geldiği yönündedir. Kınık adı ³⁷ en bilindik haliyle Oğuzlar'ın Üçok koluna bağlı Denizhan soyundan gelen Kınık boyunu ifade etmektedir. Tarihte Büyük Selçuklu ile Anadolu Selçuklu devletlerinin kurucusu ve hanedanı olan Kınıklar, yönetimlerini etkin kılmak için ülkenin her tarafına dağılmışlardır. Orta Anadolu'da yoğun olmakla birlikte Batı Anadolu'da İzmir, Manisa, Aydın, Sivrihisar'ın bazı yörelerini yurt tutukları da bilinmektedir ³⁸. Yörede 'kınık' adı dışında başka tarihi Türk adlarının da hâlâ yaşatıldığı görülmektedir. Kınık çevresinde bazı köy ve araziler ismini: Balaban, Bayat, Budun, Dünderli, İlbeği, Göçbeyli, Karakeçili, Karatekeli, Türkeşli, Karacalar, Musacalar, Köseler, Sarucalar, Ağaçeri, Tahtacı gibi bölgede yaşayan birtakım boy, sülale, aşiret ve cemaatlerden almıştır. Yine Çepni boyundan gelenler aynı adla anılmaya devam etmektedir ³⁹.

---

³⁷ *Kınık*'ın kelime anlamı Reşideddin'in Oğuznamesi 'nde "bulunduğu her yerde aziz olan" diye verilmiştir. (Zeki Velidi Togan, **Oğuz Destanı - Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1982, s.99.). B. Ögel'e göre; Altay Türkeri'nde '*kın*' sözcüğü bir fiil kökü olarak "istemek, bir şeyi şiddetle arzu etmek, tutulmak" manasına gelir ve '*Kınık*' boy adı bu kelimedenden türemiş olmalıdır. Araştırmacı, yukarıda adı geçen eski kaynaklardaki 'aziz' manasının geniş olduğunu ve Altay Türkçesi'ndeki anlamları da kapsadığını belirtir. (Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi: Kaynaklar ve Açıklamaları ile Destanlar**, Cilt 1, TTK, Ankara 1971, s.354.). Yine *kınık*, "çalışkan, fedakar, her zahmete katlanan kimse" anlamında kullanılır (**Yeni Tarama Sözlüğü**, "*kınıkmak*" mad., Haz. Cem Dilçin, TDK, Ankara, 1983, s.136.).

³⁸ XVI. yüzyıla ait Osmanlı tahrir defterlerinde Kınık adını taşıyan 81 tane taşra yerleşimi tespit edilmiştir. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde birçok yerleşimin Kınık adını yaşamakta olduğu görülmektedir. Bunlardan 36 tanesi sadece Kınık şeklindeyken diğerleri Kınıkbaba, Kınıkdelileri, Kınıkderesi, Kınıkhasan, Kınıkkoz, iki yerde Kınıklar, Kınıklı, Kınıkyeri olarak adlandırılmıştır. İnceleme konusu olan İzmir'e bağlı Kınık ilçesi bunların içinde en kalabalık nüfusa sahip olan ve ilçe hüviyetine taşıyan tek yerleşimdir (Faruk Sümer, '**Kınık**' maddesi, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 25, Ankara, 2002, s.418-419).

³⁹ Eriş, Kınık, s.109. ; Mehmet Akif Erdoğan, "Onaltıncı Yüzyılda Bergama Yöresinde Konar Göçerler: Yörükler", **Uluslararası Bergama Sempozyumu Bildirimleri**, Cilt 1, Bergama, 2011, s.292-295.

1071'den itibaren fetihlerle başlayıp, XII. ve XIII. yüzyıl boyunca devam eden akınlarla Ege'nin kuzeyinde belli bir Müslüman Türk nüfus oluşmuştu⁴⁰. 1304'de Bergama'nın alınmasından sonra Bakırçay yöresi Türk iskânına açık hale gelmiş; Moğol istilasından kaçan Sarı Saltuk'a bağlı Türkmenler ve çoğu Çepnilerden oluşan bazı Oğuz boyları burayı yurt edinmiştir. 1328'de Karesioğlu Beyi Yahşi Han yönetim merkezini Bergama'ya taşıyınca yörede Türk nüfusu kalıcı hale gelmiştir⁴¹. Yund Dağları'nın Bakırçay Ovasına bakan yamaçları Türk dönemi boyunca konar - göçer yaşayan Müslüman Türk toplulukların iskân alanı olmuştur. Bu yamaçlara kurulu olan Kınık ve Poyracık; Osmanlı döneminde birer kasaba olarak ortaya çıkmış ve çevresindeki köylerle birlikte Bergama'ya bağlı bir alt kaza olarak Nevahi-i Bergama⁴² adını almıştır.

Yıldırım Beyazıt'ın 1399-1402'de Hisarlık (Asar) tepesinin⁴³ önünde bir cami ve hamam yaptırdığı, böylece bilinen ilk yerleşim olarak Poyracık'ın⁴⁴ kurulduğu düşünülmektedir⁴⁵. Burası, 1530'da Boyracık-ı Sağır ve Boyracık-ı Kebir adında iki

---

⁴⁰ O. Turan, s.64.

⁴¹ **İbni Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler**, çev. İsmet Parmaksızoglu, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Ankara, 1971, s.210; Uzunçarşılı, Karesi, s.123,125. ; Öden, s.27. ; Kemal Ramazan Haykıran, "Bergama'da Türk Hakimiyetinin Başlaması - Karesioğulları Beyliği Döneminde Bergama", **Uluslararası Bergama Sempozyumu Bildirimleri**, Cilt 1, Bergama, 2011, s.270-272. ; XVI. yüzyılda Bergama şehri, İzmir, Seferihisar, Urla, Çeşme, Selçuk (Ayasuluğ) gibi Batı Anadolu'nun pek çok şehrinden daha fazla nüfusa ulaşmıştı. Bunun yanı sıra kent çevresinde çok sayıda göçer, yarı göçer ve çadırlarda oturan irili ufaklı Türkmen ve Yörük topluluklar yaşıyordu. (Erdoğan, s.288, 290.)

⁴² "*Nevahi-i Bergama, Bergama'nın cenub-i şarkisinde teşekkül itmiştir. Şimalen Neş-i Bergama nahiyesi, şarken Soma kazası, cenuben Ilıca-i Bergama nahiyesi, garben yine Bergama ile mahduddur.* (İbrahim Cavid, s.520.)

⁴³ Hisarlık tepesi, eski Gambreion kentinin (MÖ. IV. yüzyıl - MS. II. yüzyıl) akropolü. (Özkan, s.4)

⁴⁴ Yörede yaygın bir söylenceye göre; Timur Anadolu'ya girince Bursa'dan yola çıkan Yıldırım Beyazıt, asker toplamak için Bakırçay yöresinden geçer ve sık sık mola verir. Poyracık'ın olduğu geldiklerinde "buracıkta duralım" demesinden 'buracık' zamanla dile Poyracık olarak yerleşmiştir (Eriş, Kınık, s.94.).

⁴⁵ Osman Bayatlı, **Bergama Tarihinde Türk İslam Eserleri**, Anıl, İstanbul, 1956, (Eserler) s.18.

mahalleden oluşan 115 vergiye tabi nüfuslu küçük bir kasaba (karye) niteliği kazanmıştır ⁴⁶.

Kınık ise başlarda sadece konaklama yeri iken 1490'da bir camiye (Tahtalı Camisi) kavuşup yerleşim noktası olmuştur ⁴⁷. 1573'te Mahalle-i Bâlâ ve Mahalle-i Zir adında iki mahalleden oluşan ve 328 kişinin vergiye tabi olduğu bir kasaba haline gelmiştir ⁴⁸. XVI. yüzyıla ait kayıtlarda Balabanlı, Cumalı, Çiftlik, Dünderli, Hamzahocalı, Kalem ve Sucahlı köylerinin Tımar sistemine tabi yerleşimler olduğu ve her birinde cami bulunduğu kayıtlıdır ⁴⁹.

Bergamalı tarihçi Eyüp Eriş'e göre ⁵⁰ Kınık'ın adı: Türkmen göçerlerin mevsimlik konduğu-kışladığı bir merkez olduğu için "*konuk*"; kervanların konakladığı bir mevki olduğu için "*konak*"; yerleşmiş, yerli yerinde, kılıcın kınında durduğu gibi, kınında denecek nitelikte olduğu için "*kınuk*" sözcükleriyle ilgilidir ⁵¹.

Yund Dağları'nın eteğine yaslanmış olan Kınık'ın yerleşim çekirdeği, ilçenin en eski camisinin (Tahtalı Cami) bulunduğu bugünkü Yukarı Mahalle bölgesidir. Buranın yamaçta sağlam zeminli bir arazi oluşu geleneksel yerleşim alanı için uygun bir tercihtir. Ovaya nazır bu yamaçların doğusunda Cumalıköy, batısında Poyracık kasabası ve Sucahlı Köyü benzer şekilde konumlanmıştır. Bu yerleşimler Yund dağlarının yüksek kesimlerinde yaşayan konar-göçerlerin inip kışladıkları, konakladıkları, ticaret ve ibadet için toplandıkları birer merkez olmuştur ⁵². Kınık, ayrıca Bergama - Balıkesir arasındaki kervan yolunun yanı başında bir konaklama menzili olarak yerini almıştır ⁵³.

---

⁴⁶ Eriş, Kınık, s.98,110-111.

⁴⁷ Eriş, Kınık, s.95.

⁴⁸ 193.TD., nr. 166, s.189, DABOA.

⁴⁹ Eriş, Kınık, s.110-113.

⁵⁰ Araştırmacı, Kınıkların batı Anadolu'da büyük toplu yerleşimler kurmadıklarını bu yüzden ilçe adının Kınık boyuyla ilgisini zayıf bir ihtimal olduğunu belirtmiştir (Eriş Kınık, s.43.).

⁵¹ Eriş, Kınık, s.43-45.

⁵² Eriş, Kınık, s.90,92-93,96.; (Eski Türk yerleşimlerinin coğrafi özellikleri için Bak. Ali Tanoğlu, "İskân Coğrafyası", **Türkiyat Mecmuası**, İstanbul, Sayı 11, 1954, s.25-27.)

⁵³ Osmanlı Sultanı Çelebi Mehmed, Börklüce İsyanı'nı bastırmak için, bu yol üzerinden Bergama'ya uğınak yapıp oradan 1414'de İzmir üzerine yürümüştü. (Bak. Ersin Doğer, **İlk İskanlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen (Tarhaniyat) Tarihi**, Sergi Yayınevi, İzmir, 1998, s.337-338.)

Önündeki Bakırçay Ovası'nın verimli toprakları sayesinde de belli bir yerleşik nüfus tutmuş zaman içinde çevresi için önemli bir üretim ve ticaret noktası haline gelmiştir ⁵⁴.

Kınık'ta yapılaşmanın tarihi seyri takip edildiğinde, XVII. yüzyılda önce Tahtalı Cami'nin merkezini oluşturduğu Yukarı Mahalle'nin oluştuğu; hemen ardından merkezinde Pekmezpazarı Camisi'nin bulunduğu Aşağı Mahalle'nin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Kınık, en büyük gelişimini XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Karaosmanoğulları ailesinin ayanlık döneminde artan imar faaliyetlerine borçludur. Çarşı bölgesinde 1 cami, 2 han ve çok sayıda dükkân yapılarak küçük bir şehir görünümü kazandırılmıştır. Kasabaya getirilen su, şebekeyle çeşmelere dağıtılmış ve yeni çeşmeler yapılmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına kadar yörenin idarecileri ve ileri gelenlerinin yürüttüğü vakıf faaliyetleriyle mevcut eserler yaşatılmaya çalışılmış ve halka dönük bazı hizmetler yürütülmüştür ⁵⁵.

Belediyecilik Kınık'ta 1897'de Poyracık'ta 1908'de başlamıştır. Belediyeler meskûn alanların hizmetini yürütürken, yine belediyeye bağlı Deştiban idaresi ovanın yol, su, güvenlik işlerini düzenliyordu ⁵⁶.

---

⁵⁴ Eriş, Kınık, s.96,98,100.

⁵⁵Karaosmanoğulları ailesinin: 1 Muharrem 1229 / 24 Aralık 1813 tarihli İbrahim Nafiz Ağa Vakfıyesi 'nde Kınık'ta Poyracık'ta ve Cumalı Köyü'nde birer bakkal dükkânı; 1 Cemaziyelahir 1229 / 21 Mayıs 1814 tarihli İbrahim Nafiz Ağa Vakfıyesi 'nde Kınık'ta 2 han, 36 dükkân. Poyracık'ta 2 dükkân, 1 hamam. Yaya Köyü'nde 1 bakkal dükkânı ve Cumalı Köyü'nde 1 bakkal dükkânı; Vakıf gelirlerinden Kınık'ta evvelce amcası el Hac Ömer bin el Hac Mustafa'nın yaptırdığı çeşme ve su yollarının tamiri için pay ayrılmıştır; 3 Cemaziyelevvel 1230 / 13 Nisan 1815 tarihli İbrahim Nafiz Ağa Vakfıyesi 'nde Kınık'ta iki dükkân; 15 Muharrem 1233 / 25 Kasım 1817 tarihli Ömer Ağa-oğlu Mehmed Ağa Vakfıyesi'nde Kınık'ta 1 susam yağhanesi; Poyracık'ta 3 bakkal dükkân kayıtlıdır. (BŞSD, D.2, s.48-58, BAMK.) ; (Yayınlar için Bak. Osman Bayatlı, **Bergama'da Karaosmanoğulları Hacı Ömer Ağa Oğlu Mehmet Ağa Vakfı**, İstikamet Matbaası, İzmir, 1957, (Karaosmanoğulları) ; Münir Aktepe “Kara Osman Oğlu Mehmed Ağa bin Hacı Ömer Ağa”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 11, Ankara, 1977, (Mehmed Ağa) s.58-66. ; İnci Kuyulu, **Karaosmanoğlu Ailesine Ait Mimari Eserler**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1992, (Karaosmanoğlu) ; Yuzo Nagata, **Tarihte Ayanlar Karaosmanoğulları Üzerine Bir İnceleme**, TTK, Ankara, 1997, (Ayanlar), s.290-299.)

⁵⁶ Eriş, Kınık, s.134-135.

1891 tarihli Aydın Vilayet Salnamesi'nde Nevahi-i Bergama, Kınık ve Poyracık kasabaları ile bunlara bağlı 37 köyden oluşmaktadır. Toplam nüfus 14046 olup bunun 6936'sı kadın 7110'u erkektir ⁵⁷. 1895 tarihli salnamede 14672 olan toplam nüfusun 12242'i Müslüman 2430'u gayrimüslimdir ⁵⁸.

Kınık; Osmanlı döneminden itibaren Bergama'ya bağlı bir kasaba iken 1947 yılında alınan kararla, kaza merkezi Kınık olmak üzere 2 belde ve 28 köyün bağlı olduğu bir ilçe hüviyeti kazanmıştır. 1965 nüfus sayımında ilçe merkez nüfusu 7.718 ve toplam nüfus 22.205 kişidir ⁵⁹.

1950 yılında: minareli 3 camisi, minaresiz 1 mescidi, 2'si çalışır durumda 3 hamamı ve 125 akar çeşmesi ve kullanımda olan 3 han bulunuyordu ⁶⁰. Cumhuriyet döneminden itibaren ilçede yapılan yol ve meydan açma faaliyetleri sonucu 3 han yapısı 1 mescid ve birçok çeşmenin ortadan kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

Günümüzde ilçede tarihi dokunun hakim olduğu söylenemez. Bazı yapılar bakımsızlık yüzünden harap durumda iken bazı yapılar özensiz ve denetimsiz onarımlar yüzünden orijinal özelliklerini kaybetmiştir.

---

⁵⁷ İbrahim Cavid, s.378, 520.

⁵⁸ İbrahim Cavid, s.166.

⁵⁹ İzmir, s.76.

⁶⁰ Eriş, Kınık, s.231.

5. KATALOG

5.1. Camiler

BULUNDUĞU YER: Kınık ilçe merkezi

ÇİZİM: 1

FOTOĞRAF: 1-27

5.1.1.Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi

5.1.1.1. Tarihçesi

H.1292 / M.1875-76 tarihli onarım kitabesinin üst sağ köşesine H.896 / M. 1484-85 tarihi not düşülmüştür. Caminin ilk olarak bu tarihte yaptırılmış olmalıdır. Kitabenin birinci satırında bani olarak “Ağazade İbrahim Ağa” adı verilmiş, ancak inşa tarihi belirtilmemiştir.

Rebiülevvel H.1080 / Temmuz M.1669 tarihli vakfiyede, Ağazade İbrahim Ağa’nın daha önce var olan bu camiye yeniden yaptırdığı, yanına bir çeşme ve bir medrese inşa ettirerek küçük bir külliye meydana getirdiği yazılıdır ⁶¹. Ayrıca, burada çalışanların yevmiyeleri ile olası tamirat giderleri için vakfedilen akarat kaydedilmiştir.

Belgede, caminin genel yapısından söz edilmemişse de bazı kısımları hakkında bilgi verilmiştir. Örneğin: Gece namazları için minarede kandil yakılması istenmiştir ⁶². Buradan, mevcut minaredeki kitabede geçen tarihten (H.1200 / M.1785-86) önce de bir minarenin var olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınların Cuma Namazı kıldığı ve bunun

---

⁶¹ BŞSD., D.2 s.9, BAMK.; Gedik, s.44-49. ; Eriş, Kınık, s.102-104. ; Vakıfnamedeki bilgilere göre: Kınık’ta ikamet eden Hüseyin Ağazade İbrahim Ağa bir vakıf kurmuş ve büyük oğlu Mehmed Çelebi’nin velayetine bırakmıştır. Kınık, Poyracık ve Koca Ömer köyündeki mülk gelirlerini vakfetmiştir. Ayrıca Bergama ve çevresindeki bazı mülk gelirlerini de dâhil edilmiştir. Elde edilen akardan bu caminin çalışanlarına, giderlerine ve birtakım hizmetlerine ayrılacak olan akçe miktarı ayrı ayrı belirtilmiştir. Ayrıca çeşmenin bakımı için ayrılan pay ve medresenin muallimine ödenecek yevmiye belirlenmiştir.

⁶² “..Kınık’ta vâki‘ câmi‘i şerifte ve Bergama’da vâki‘ câmi‘i mezbûrun minare şerifesine namaz gicelerin de kandiller vaz‘ olunup....” (BŞSD., D.2 s.9, BAMK. ; Gedik, s.47.)

için bir alan tahsis edildiği yazılıdır ⁶³. Bu yer büyük ihtimalle bugün hâlâ mevcut olan mahfil katıydı ve yandaki ikinci kapı bu yüzden açılmış olmalıydı.

Eser, H.1292 / M.1875-76'de kapsamlı bir onarım görmüştür. Özellikle Barok tarzı özellikler gösteren kubbesi, sütunları ve mihrabı bu onarıma ait olmalıdır. Yakın dönemde yapılan bir takım modern tipte onarım ve muhdes ilavelerle günümüze ulaşmıştır ⁶⁴. (Fotoğraf-1)

Medrese ve çeşmeden herhangi bir iz kalmamıştır. İlçe halkından yaşı müsait olanlar 1980'lerde caminin kuzeyindeki bahçede medreseye ait taş ve kerpiç kalıntılarının var olduğunu hatırlamaktadır.

5.1.1.2. Kitabeler

Caminin iki kitabesi mevcuttur. Biri taçkapı kemerinin hemen üstündeki onarım kitabesi, diğeri ise minare kapısı üstünde yer alan minare kitabesidir.

Onarım kitabesinin okunuşu (Fotoğraf-2)

1-Sene 896 (Hicri))

2-Ammere haza cami - üş şerif Ağazade İbrahim Ağa

3-Umumi müsliminden cem olub dirhemi ve dinar

4-İhtimam oldu bu cami bi'inayet-i fail-i muhtar

5-Mütevellisi 1292 (Hicri) Nam İsmail Ağa⁶⁵

Günümüz Türkçesi ile:

Sene H.896 / M.1484-85. Bu kutsal cami, Ağazade İbrahim Ağa tarafından inşa edildi. Bu cami, her istediğini yapabilen (Allah) 'ın yardımıyla Müslümanlar arasında gümüş ve altın para toplanarak bakım gördü. Mütevellisi H.1292 / M.1875-76 İsmail Ağa.

---

⁶³“...câmî'i mezbûrun dâhilinde vâki nisâ tâifesi edâ-yı Salât-ı Cum'a eyledikleri mahalle...” (BŞSD, D.2 s.9, BAMK. ; Gedik, s.48.)

⁶⁴ Yapı için 9.11.2005 tarihli 1524 sayılı koruma kararı alınmıştır. (İzmir 2.KVKBK, d.35.10/89, 24.02.2009 tarihli Durum. Raporu, s.1/1. ; İTKVE, Cilt 2, 2012, s.172.)

⁶⁵ Eriş, Kınık, s.96.

Minare kaidesindeki kitabenin okunuşu (Fotoğraf-3)

1-Hak Teâlâ müyesser eyledi bu minareyi

2-Umumi müsliminden cem olub dinarı

3-Okunur ezan-ı şerif zikr-i sûbhani

*4-Sene 1200.*⁶⁶

Günümüz Türkçesi ile:

Bu minare, Allahû Teâlâ'nın yardımıyla Müslümanlar arasında para toplanarak kusursuz olanı (Allah) bildiren kutsal ezan okunsun diye yapıldı. Sene H.1200 / M.1785-86.

5.1.1.3. Yapının İncelenmesi

Eser, Kınık ilçe merkezi Bodrumbaşı Mahallesinde Çoban Sokak ile Abdalbaki sokağının kesiştiği kuzey köşede yer alır. Burası Yund Dağları eteğinde yamaç bir arazidir ve Kınık'ta ilk yerleşimin başladığı alandır.⁶⁷

Cami enine dikdörtgen planlı (dıştan: 17,5 m. x 14, 5 m.) , içeride merkez kubbe ile etrafı düz tavanla örtülüdür. Dıştan dört yöne eğimli kırma çatı ile kapatılmıştır. Minaresi batı köşede kare kaidelidir. İki yönde giriş kapısı vardır. Bunlardan biri mihrabın karşısındaki kuzey yönde diğeri batıdaki yan cephededir. (Çizim -1)

Alaturka kiremit örtülü çatının ortasında yapının merkezi planlı olduğu izlenimi uyandıran bağdadi tarzında bir kubbe yer alır. Etrafı sekizgen kasnakla çevrili tepesi basık bir külahla örtülmüştür. Etrafındaki çatı alçak tutularak daha görünür kılınmıştır. Bu haliyle merkezi planla düz tavan örtülü planın birleştiği bir düzenlemeye sahiptir. (Fotoğraf-4)

Yapı, kible yönü hariç üç taraftan bahçe duvarıyla çevrilidir. Kuzeyinde derin bir bahçe batısında avlu yer alır. (Fotoğraf-5)

Beden duvarları kaba kaba taş malzemeden yığma tekniğinde yapılmış yer yer tuğla dolgu kullanılmıştır. Yüksek tutulmuş cephelerde iki katlı pencere düzeni uygulanmıştır. (Fotoğraf-6) Tüm pencereler kesme taştan yuvarlak kemerli söveyle

⁶⁶ İzmir 2.KVKBK, d.35.10/89, s.1-3. ; İTKVE, Cilt 2, 2012, s.172.

⁶⁷ Eriş, Kınık, s.96.

çevrelenmiştir. Her birinin 40 cm. yukarısında duvar örgüsü içinde kalmış tuğla kemerlerin olduğu görülmektedir. Bunların önceden daha büyük olan pencerelere ait olduğu anlaşılmaktadır. (Fotoğraf-7)

Ana giriş (kuzey) arazinin eğiminden ötürü 135 cm. yükseklikte bir platform üzerindedir. Giriş kapısına 5 basamaklı merdivenle çıkılır. Hem ana girişindeki hem de yan (batı) cephedeki son cemaat yerleri sundurma biçiminde çam direklere oturan metal çatılardan ibarettir. (Fotoğraf-8-9) Ana girişin üstünde nizami şekilde sıralanmış birtakım çıkıntılar ve oyukların mevcuttur. Aynı yerde kapı büyüklüğünde bir açıklığın sonradan duvar örülerek kapatılmış olduğu görülür⁶⁸. Bu izler evvelce bu yöne bitişik orijinal bir son cemaat yerinin var olduğunu ve buraya açılan bir mükebbirenin bulunduğunu işaret etmektedir. (Fotoğraf-10-11)

Kapılar sade tutulmuş, etrafları birer beşik kemerli taş söveyle belirtilmiştir. Her ikisini de de ahşaptan çift kapı kanatları takılmış ve bunların her biri üçer tablalı şekilde düzenlenmiştir. (Fotoğraf -11, 12)

Minare caminin batı kenarındadır. Kare planlı kaide ve piramidal pabuç düzgün kesme taş malzeme ve tuğla hatıl kullanılarak yapılmıştır. (Fotoğraf-13) Minare girişi kible yönünde yuvarlak kemerli küçük bir kapıdan ibarettir. (Fotoğraf-14) Gövdesi tuğladan silindirik biçimli tek şerefelidir. Şerefe beş sıra tuğla çark doldurulmuş, korkuluğu duvarla örülmüştür. Petek kısmı gövdeyle aynı kalınlıkta devam etmiş ve tepesi saçtan konik külahla kapatılmıştır. (Fotoğraf-15)

İki yönden giriş kapısı doğrudan ibadet mekânına açılır. (Fotoğraf-16) Harim, ortada dört sütuna oturan kubbe örtüsüyle merkezi planlı izlenimi uyandırır. Duvarlar sıvanmış ve sade tutulmuştur. (Fotoğraf-17)

Orta alanı örten bağdadi kubbe dört yanından geçen kirişlere oturmuş, kirişler de korint başlıklı 4 sütuna bindirilmiştir. Kubbe ağzında, kirişlerin bulunduğu köşeler üçgen biçimde dolguyla kapatılarak sekizgen geçiş kasnağı elde edilmiştir. (Fotoğraf-18) Kubbenin içi Barok tarzında kalemişi süslemeler, hüsn-i hat ve mimari tasvirlerle doldurulmuştur. Merkez, çizgisel üslûpta ayçiçeği motifiyle verilmiştir. Etrafında, bir küçük madalyon - bir çiçek demeti alternatif şekilde sıralanmıştır. Kubbe eteğinde 360°

---

⁶⁸ İzmir 2.KVKBK, d.35.10/89, s.1-2. ; İTKVE, Cilt 2, 2012, s.172.

dolaşan antik tarzda bir sütunlu galeri resmedilmiş, sütun aralarına etrafı bitkisel motifli yuvarlak madalyonlar yerleştirilmiştir. Üstteki küçük madalyonların içinde tek minareli, alttaki büyük madalyonların içinde çift minareli cami manzarası resmedilmiştir. Sekizgen kasnağın her bir yüzeyinde etrafı bitkisel motifli kare madalyona yer verilmiş, içlerine cel-i sülüs karakterde hüsn-i hat işlenmiştir. (Fotoğraf-19)

Ahşap mahfil harimi kible hariç üç yönde ‘U’ biçiminde dolaşır. Arkadan beden duvarlarına yaslanmış önden kare gövdeli direkler üzerine oturtulmuştur. Girişin üstüne denk gelen kısım yarım daire formunda bir çıkma ile taşırılmıştır. Buranın hemen arkasında bulunan çift kanatlı ahşap kapı, bugün mevcut olmayan mükebbireye ait olmalıdır. (Fotoğraf-20)

Mahfil merdiveni, girişin sağında duvara bitişik vaziyette ve sol yanı sade parmaklıkla kapalıdır. (Fotoğraf-21)

Mihrabın üstü tek kademeli kare bir çökertmeyle vurgulanmış, dört etrafındaki düz kısımlar sıralı tahtaların arasına çıta çekilerek döşenmiştir. (Fotoğraf-22)

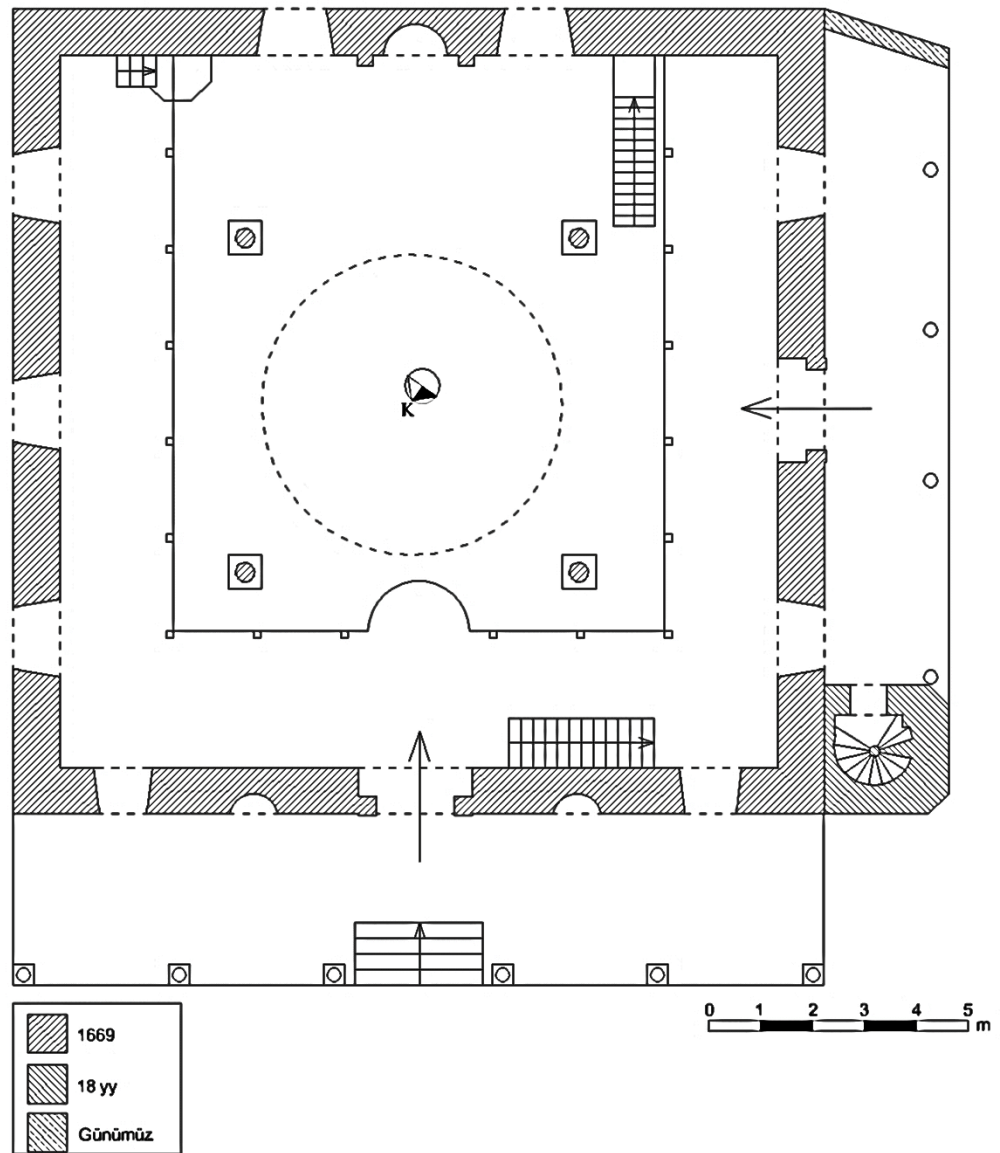
Mihrap yuvarlak kavsaralı bir niş ve iki yanında öne taşırılmış birer kaideden oluşur. Etrafında Batılı tarzda alçı kabartmalara yer verilmiştir⁶⁹. Mihrap nişinin ağzı kademeli geniş alçı silmeyle belirtilmiştir. İki yanda yükselen alçıdan yivli sövelerin başı korint tipi konsol şeklinde verilmiştir. Bunların üzerinde ise birer lamba strüktürü yer alır. Tacın alt kısmında alçı kabartma iki kıvrımlı dal ortada bir çiçek demetiyle birleşir. Üst kısımda kalemişi kıvrımlı dal ve çiçek motifleri işlenmiştir. Nişin içerisindeki Kâbe manzarası ve perde motifi günümüze aittir. (Fotoğraf-23)

Ahşap minber mihrabın sağında yer alır. Aynalık kapalı dolap kısmı açıktır. (Fotoğraf-24) Minberin bazı kısımları ajur tekniğinde süslenmiştir. Taç kısmında, rumilerden oluşan iki lale motifi karşılıklı yerleştirilmiş iki lale motifi yanlardan taşırılmıştır. (Fotoğraf-25) Köşk kısmı yanlardan açık üstten külahla örtülüdür. Köşkün baş kısımları üç yönde, karşılıklı iki rumiden oluşan yaşmakla süslenmiştir. Yanlarda, dolabın üstündeki rumili iki pano ile köşk korkuluğundaki şemse motifli iki pano altlı üstlü yer almıştır. (Fotoğraf-26)

---

⁶⁹ Bak. İzmir 2.KVKBK, d.35.10/89, s.1-3. ; İTKVE, Cilt 2, s.172.

Mihrabın solunda duvara bitişik vaaz kürsüsü ahşaptandır. Kadeh tipinde düzenlenmiş ve ayağı uzun tutulup çanak kısmı yükseğe hizalanmıştır. Buraya sol yanındaki 7 basamaklı merdivenle çıkılır. Kürsünün önü dilimli fistoyla süslenmiş merdiven parmaklıkları sade bırakılmıştır. (Fotoğraf-27)

Çizim 1: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık ilçe merkezi

ÇİZİM: 2

FOTOĞRAF :28-65

5.1.2. Pekmezpazarı (Derviş Ağa) Camisi

5.1.2.1. Tarihçesi

İnşa kitabesine göre cami H.1022 / M.1613-14 de Derviş Ağa⁷⁰ tarafından yaptırılmıştır.

Mevcut kitabeler takip edildiğinde caminin zaman içinde yapılan ilavelerle şekillendiği anlaşılmaktadır. Yapı, H. 1022 / M.1613-14'deki ilk haliyle harimden ibaret bir mescit iken H.1159 / M 1737-38'te avluya bir şadırvan, H.1154 / M.1741-42'de köşesine bir minare ve H.1287 / M.1870-71'deki onarımda girişine son cemaat yeri içeride ise kibleye bir alçı mihrap eklenerek günümüzdeki cami görünümüne kavuşmuştur⁷¹. (Fotoğraf-28)

Caminin hemen karşısında yine Pekmezpazarı adıyla bilinen hamam bünyeye dahil edildiğinde burada küçük bir külliyenin oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

5.1.2.2. Kitabeler

Yapıyla ilgili 4 kitabe mevcuttur. Giriş kapısının üstünde yan yana duran 2 mermer kitabeden sağdaki inşa kitabesi soldaki onarım kitabesidir. Minareye ait kitabe

---

⁷⁰ Derviş Ağa ismi Ödemiş'in Birgi kasabasındaki Derviş Ağa Camii ve Darülhadişi'nin kitabesinde yine banisi olarak geçer. Caminin inşa tarihi H.1074 /M.1663-64 darülhadişinin inşa tarihi H. 1068 / 1657-58 olarak kayıtlıdır. Fakat bu iki eserin yapılış tarihleri Pekmezpazarı Camii'nden 45-50 yıl gibi uzun bir zaman sonraya aittir. Aynı baninin bu kadar yıl sonra başka bir kasabada eser yaptırmış olması güçte olsa muhtemeldir. Derviş Ağa, Pekmezpazarı Camii'ni gençlik yıllarında Birgi'deki cami ve darülhadişi yaşlılığında yaptırmış olabilir. Bak. İnci Kuyulu, "Derviş Ağa Camii", **Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları**, Haz. Rahmi Hüseyin Ünal, Ankara, 2001, (Birgi) s.97-100.

⁷¹ Yapı için 14.10.1999 tarihli 8153 sayılı koruma kararı alınmış (İTKVE, Cilt 2 ,2012, s.171.) ve Ocak 2014 tarihli restorasyon projesi hazırlanmıştır. (İzmir 2.KVKBK, d.35.10/116, Ocak 2014 Proje Raporu (Haz. Ü. Kızıllırmak, 3RE Mimarlık-Mühendislik, Ankara. ; Zaman içinde yapılan eklemeler hakkında ayrıntılı bilgi için Bak. İzmir 2.KVKBK, d.35.10/116., s.10.

kendi kapısı üzerindedir. Şadırvanın kitabesi ise avlunun hemen batı yanındaki betonarme konutun arka duvarına sonradan yerleştirilmiştir.

İnşa kitabesinin okunuşu : (Fotoğraf-29)

1-*A'mmera haze'l cami'*

2-*Derviş Ağa fî sene 1022''*

Günümüz Türkçesi ile: Bu camiyi yaptıran Derviş Ağa'dır. Sene H.1022 / M.1613-14.

Onarım kitabesinin okunuşu : (Fotoğraf-30)

1-*Güruh-i Müsliminden sarf-i dinar*

2-*Olub bu mabede nevzib-i imar*

3-*Sene 1287''⁷²*

Günümüz Türkçesi ile: Bu ibadethane, Müslüman cemaatten para harcanarak yeniden imar edilip süslenmiştir. Sene H.1287 / M.1870-71.

Minareye ait kitabenin okunuşu: (Fotoğraf-31)

1-*Hak Teala müyesser eyledi bu minare*

2-*Okunur Ezan-ı Şerif zikr-i sûbhan*

3-*Ayşe Hanım⁷³ ruhi için Fatiha*

4-*Sene 1154⁷⁴*

Günümüz Türkçesi ile: Yüce Allah'ın yardımı ile yapılan bu minarede onun mutlak üstünlüğünü beyan eden kutsal ezan okunur. Ayşe Hanım'ın ruhu için Fatiha. Sene 1741-42.

---

⁷² İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116, s.38. ; Eriş, Kınık, s.118.

⁷³ Burada adı geçen Ayşe Hanım Poyracık'taki Yeni Cami banisiyle aynı kişi değildir. Poyracık'taki Yeni Cami haziresinde mezarı bulunan diğer Ayşe Hanım daha sonraki bir tarihte (H. 1168 / M. 1752) ölmüştür.

⁷⁴ İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116, s.40. ; Eriş, Kınık, s.360.

Caminin batısında, konut duvarındaki çeşme kitabesinin okunuşu: (Fotoğraf-32)

1-Bu çeşme hayrat idi vaktaki

2-İrdi tarih Muhammed Mustafa'ya

*3-Fatiha Sene 1150.*⁷⁵

Günümüz Türkçesi ile: Bu çeşme, vaktiyle Muhammed Mustafa'ya kadar ulaşan hayratın eseridir. Fatiha. Sene H.1159 / M 1737-38.

5.1.2.3. Yapının İncelenmesi

Cami, Kınık ilçe merkezi Aşağı Mahalle mevkiinde Pekmezpazarı Caddesi ile Yeni Cami Caddesi'nin kesiştiği köşede etrafı duvarla çevrili bir bahçe içerisinde kurulmuştur. (Fotoğraf-33-34) Kuzeydoğusunda küçük bir meydan yer alırken kuzeybatısından geçen caddenin karşısında yine Pekmezpazarı adıyla anılan tarihi hamam bulunmaktadır.

Cami, enine dikdörtgen (içten: 12,40 x 15,30 m.) planlı, içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı örtülü bir harim ile önünde son cemaat yeri ve köşesindeki minareden ibarettir. (Çizim -2)

Beden duvarları taş ve tuğla malzemeden yığma tekniğinde yapılmış, yüzeyleri sonradan betonla sıvanmıştır⁷⁶. Üstte düz tuğla saçaklar sıva altında kalmıştır. Dört yöne eğimli çatı kiremit örtülüdür.

Cephelerde iki katlı pencere düzeni uygulanmış, alt sıradakiler beşik kemer üst sıradakiler dörtgen söve içerisine alınmıştır. (Fotoğraf-35) Kible cephesinde mihrabın üstü iki küçük yuvarlak pencereyle belirtilmiştir. (Fotoğraf-36)

Minare batı köşede sekizgen kaide üzerinde tek şerefeli olarak yükselir. Kaide duvarları tuğladan sivri kemerli birer sathi nişle hareketlendirilmiştir. Pabuç kısmı taştan sekizgen konik biçimlidir. Onikigen gövde tuğla malzemeden yapılmış üzeri sıvanmıştır. Şerefenin altlığı, bir sıra furuş iki sıra tuğla mukarnastan oluşur. Petek gövdeyle aynı kalınlıkta seyrederek ve üstten konik külahla kapalıdır. (Fotoğraf-37)

---

⁷⁵ .Bu çeşme kitabesi avludaki şadırvana ait olmalıdır. (İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116, s.41.)

⁷⁶ İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116, s.3.

Bağdadi tarzındaki son cemaat yeri, dor başlıklı sütunlar üzerinde 5 yuvarlak kemerlidir. 1970'li yıllarda girişe yarım yuvarlak formunda mermerden üç basamak yapılmış, kemer açıklıklarına söveli pencere orta göze metal kapı kanatları takılmıştır⁷⁷. (Fotoğraf-38) Mekân derin tutulduğu için yandan iki kemerli düzenlemeye gidilmiştir. Çatı eteğinin altı düz silmeli geniş bağdadi saçakla tamamlanmıştır. (Fotoğraf-39)

Son cemaat yer içerden düz ahşap tavanla örtülüdür. Ortası süslemeli kare bir çökertmeyle vurgulanmış, etrafı kalın tek silme halinde bağdadi pervazla çevrelenmiştir (Fotoğraf-40)

Giriş cephesi açıklıkları simetrik durumdadır. Ortada giriş kapısı ile üstünde mükebbireye, iki yanda birer mihrabiye ve kenarlarda birer pencere açıklığına yer verilmiştir. (Fotoğraf-41)

Taç kapı sade tutulmuş yuvarlak kemerli taş söveyle vurgulanmıştır. Çift kanatlı ahşap kapılar dikdörtgen gövdeli altışar tablalıdır. Kanatlar yüksek olduğundan içeride kemer altına yaslanarak kapanır. Orta aksta buluşan her iki kayıt tahtasının göğüs hizasına, metal süslemeli birer kapı çekeceği asılıdır. (Fotoğraf-42)

Taçkapının üstünde mahfil katından ulaşılan ahşap mükebbire yer alır. Önde yarım daire şeklinde bir balkon ile arkada buraya açılan çift kanatlı ahşap kapıdan ibarettir. Balkonun önü sade parmaklıkla kapatılmış altı çitakari teknikte ışın kompozisyonuyla süslenmiştir. (Fotoğraf-43)

Son cemaat yeri sağ yan duvarında minareye açılan küçük bir kapı yer alır. Başı yekpare taştan oyulmuş yuvarlak kemerlidir.(Fotoğraf-44)

Harim tek mekân halinde düşünülmüş sıvalı duvar yüzeyleri sade bırakılmıştır. Kible duvarında tüm pencereler içeriye dörtgen biçimde açılmıştır. Yan duvarlarda alt kat pencereleri içeriye aynen dışarıdaki gibi beşik kemerli olarak yansıtılmıştır. Üst pencereler ise basık kemerli şekilde verilmiştir. (Fotoğraf-47)

Kible duvarı ortasında mihrap Barok tarzıdır. İki yanına birer kare taş kaide yerleştirilmiş etrafı alçı kabartmalarla çevrilmiştir. Nişin ağzı kademeli silme içine alınmıştır. Mihrabın etrafı Barok-Rokoko tarzında alçı kabarmalarla çevrilmiştir. İki yanında birer yivli söve uzatılmış, başları kompozit düzende konsol şeklinde verilmiştir.

---

⁷⁷ İTKVE, Cilt 2, 2012, s.171.

Konsollar alttan akant yapraklarıyla doldurulmuş, üstten ayaklı ibrik formunda birer strüktürle tamamlanmıştır. Alçak tutulan taç kısmı ince bir kaş kemer formundadır. Ortasında vazo içinde ayçiçeği başı tasvir edilmiş birbirine bağlı üçer rumiden kolları oluşturulmuştur. Mihrap nişi içine resmedilmiş Kâbe manzarası ve altındaki perde motifi günümüze aittir.(Fotoğraf-48)

Tek katlı ahşap mahfil harimi kible hariç üç yöne ‘U’ biçiminde dolaşır. Taşıyıcı direkler birbirine bağdadi kemerlerle bağlanmıştır. Alt sıradakiler Bursa tipi üst sıradakiler yuvarlak kemer şeklindedir. (Fotoğraf-49) Mahfil katına çıkan merdivenler girişin iki yanında karşılıklı durmaktadır. Girişin üstüne denk gelen kısım bir çıkmayla ileri taşırılmıştır. (Fotoğraf-50)

Caminin en zengin süslemeleri, üç ayrı tavan çökertmesi içinde sunulmuştur. Ayrıca harim tavanında altı adet süsleme panosu daha vardır. Süslemeler tümüyle çitakari teknikte bitkisel ve geometrik desenlerden oluşur⁷⁸.

Harim üzerindeki büyük çökertme süslemeli iki bordürle çevrelenmiştir. Dış bordürde üç sıra kavisli meyandır sırt sırta vererek uzanıp zilbahar motifi oluşturmuştur. İç bordürde köşeli meyandır motifi başları bir yöne ‘S’ yaparak tek sıra halinde devam ettirilmiştir. İki bordürün arasında testere dişli kısa bir cumba dolaşmaktadır. İçeride altı ve üstü pervazlı düz bir silmeyle zemine geçilmiştir. Burada köşeli meyandır motifleri 11 sıra halinde ve uçlardan birbirine bağlanarak kare süsleme alanını doldurmuştur. Etrafı zencirek desenli ince bir çitayla çevrilmiş, merkezde ve dört köşede metalden çiçek levhalara yer verilmiştir. (Fotoğraf-51)

Son cemaat yerindeki çökertme içeride tek kademe geniş bir silmeyle kuşatılmıştır. Zemin ince çerçeve içinde çitakari teknikte süslenmiştir. Ortada altı yuvarlağın bir merkez etrafında kesişerek oluşturduğu gül motifi yer alır. Etrafı köşeli meyandır motifinden oluşan bordürle çevrilidir.(Fotoğraf-52)

Mahfil katındaki çökertmenin çitakari kompozisyonu son cemaat yerine benzer. Fakat buranın zemindeki gül motifi daha büyük, etrafındaki meandrlı bordür ise

---

⁷⁸ İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116, Fotoğraf Albümü, s.36-39. (Albümde tavan süslemelerinin ayrıntılı resimlerine yer verilmiştir.)

daha dar tutulmuştur. Ayrıca kademe içinde silmeye değil küçük furuşlara yer verilmiştir. (Fotoğraf-53)

Kible yönündeki süslemeli beş panonun sıralanışını daha iyi anlamak için numaralandırmak gerekmiştir. Ortadaki pano 1 sağındaki 2a solundaki 2b olsun. Sağ baştaki 3a ve sol baştaki de 3b olsun. 1 panonun süsleme kompozisyonu kendi başıdır. 2a ve 2b kendi arasında yine 3a ve 3b kendi arasında aynıdır. Girişte çıkmanın üstüne denk gelen tavandaki pano tektir ve o da pano 4 olsun. Hepsi çitakari teknikte işlenip çerçeve içine alınmıştır.

Pano 1: Merkezde küçük bir karenin çevresini ‘S’ kıvrımlı meyandır dolaşır. Etrafındaki geniş bordürde çitalar çapraz kesişerek kafes deseni oluşturur (Fotoğraf-54)

Pano 2a ve 2b: Ana yönlerde yuvarlak ara yönlerde sivri uçlu sekiz yapraklı stilize çiçek motifinden ibarettir. (Fotoğraf-55)

Pano 3a ve 3b: Merkezde çita içine alınmış boş kare alan baklava desenleriyle çevrilmiştir. Bordürde dolaşan meyandır geometrik şekiller yaparak ilerler. (Fotoğraf-56)

Pano 4: Geniş ‘S’ kıvrımlı çitalar çapraz kesişerek zilbahar motifi oluşturmuştur. (Fotoğraf-57)

Ahşap minber kıblenin sağında arkadan kible duvarına yandan mahfile yaslanmıştır. Aynalıklar tamamen kapalı; dolap kısmı karşılıklı açık vaziyettedir. Giriş taç süslemeli korkuluklar sade parmaklıklıdır. 13 basamakla çıkılan köşk, yanlardan açık üstten sekizgen külahlı örtülüdür.(Fotoğraf-58-59) Minberin aynalık bölümünde beş sıra delik işi lale motifi işlenmiş ahşap arasına düşey çitalar çekilmiştir. (Fotoğraf-60) Taç süslemesinde karşılıklı duran çift ‘S’ motifleri ile doldurulmuş ve birer çift ‘S’ motifi de yanlara taşırılmıştır. Taç yastıklı yuvarlak biçimde taşırılmış ortasındaki boşluğa altı kollu yıldız motifi yerleştirilmiştir. İki yanda yükselen âlemler altta oyma baldaken minyatüre oturmuş üstte hilal verilerek sonlandırılmıştır. (Fotoğraf-61) Köşkün başları karşılıklı ‘S’ kıvrımlarla süslenmiş yukardan denden dizisiyle tamamlanmıştır. Onikigen külahın her bir köşesine çita çekilmiş ucuna baldaken görünümlü minyatür konmuştur. (Fotoğraf-62)

Ahşap vaaz kürsüsü mihrabın solunda kible duvarına bitişiktir. Ayaksız kadeh tipinde düzenlenmiştir. Alçı kaide aşağı doğru sivrilerek zemine ulaşmadan sonlanır.

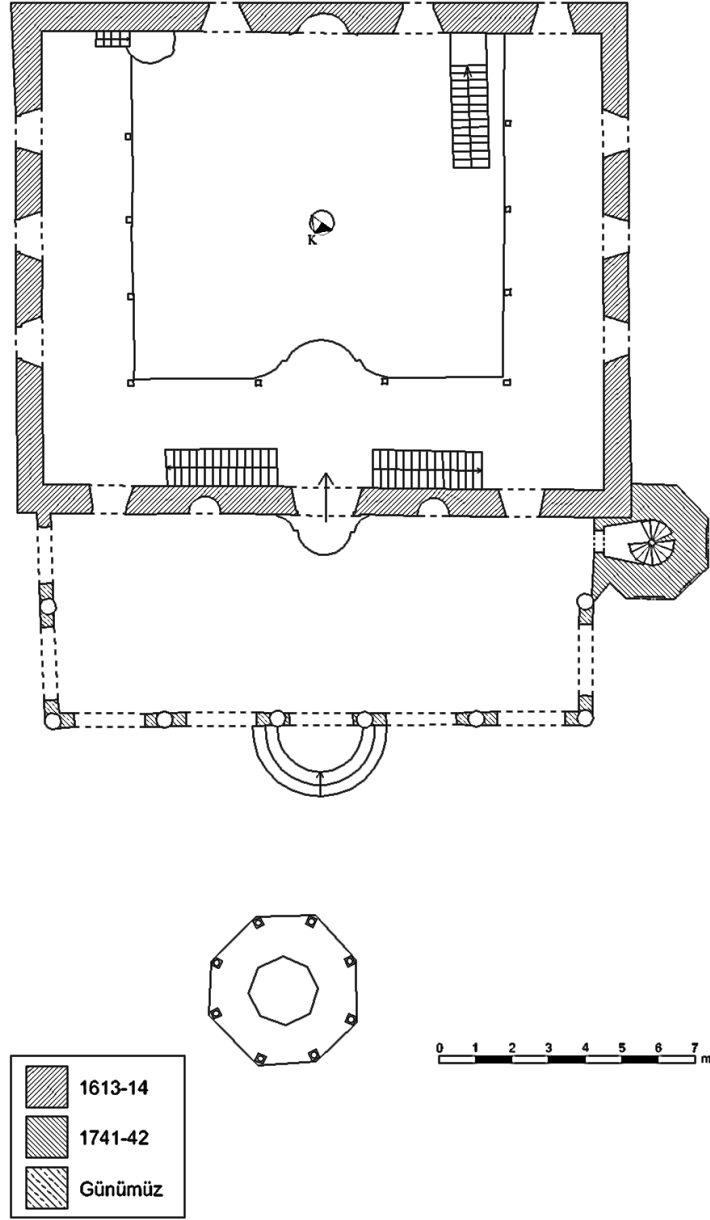
Yarım dairelik çanak kısmına sol yanında duvara bitişik 4 basamakla çıkılır. Kürsü önden sade parmaklıkla kapatılmış kayıt tahtası üzerine üç topuz başlık belli aralıkla yerleştirilmiştir. Merdivenin yanı yine sade parmaklıkla kapatılmış tırabzan başı ‘S’ kıvrımlı bir ayak şeklinde verilmiştir. (Fotoğraf-63)

Kible duvarının üst hizasında yuvarlak pencerelerin içinde Allah (C.C.) ve Hz. Muhammed (S.A.V) lafzı, yan mahfillerin üst kemer köşelerinde Hülefa-i Raşidin ile Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ismi yazılıdır. Bu levhalar siyah boyalı yuvarlak zemin üstüne cel-i sülüs karakterdedir. (Fotoğraf-64)

Avluda girişin soluna yer alan ahşap şadırvan baldaken tarzda sekizgen planlıdır. Üstü kiremit çatıyla örtülüdür. Taş su haznesi altıgen gövdeli 6 muslukludur. Etrafı ahşap döşeli oturaklarla çevrilidir. Kare gövdeli kalın direkler zeminde taş kaidelere oturur üstte kirişlerle birbirine bağlanır. Direk başlarının arası kaş kemer formunda kesilmiş birer yaşmakla bağlanır. Tüm bu özellikleriyle Osmanlı döneminin geleneksel ahşap şadırvan tipini yansıtır⁷⁹. (Fotoğraf-65)

---

⁷⁹ İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116, s.50.

Çizim 2: Pekmezpazarı (Derviş Ağa) Camisi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık

FOTOĞRAF: 66-105

ÇİZİM: 3

5.1.3. Çarşı (Karaosmanoğlu Ömer Ağa) Camisi

Eser, 2013 - 2014 yıllarında kapsamlı bir restorasyon geçirmiştir. Planı ve mekân düzeni olduğu gibi korunmuş, yalnız bazı mimari elemanlarda yapısal değişikliğe gidilmiştir⁸⁰. Bu nedenle ‘Yapının İncelenmesi’ kısmında söz konusu değişiklikler karşılaştırmalı olarak anlatılmış ‘Fotoğraflar’ bölümünde bu karşılaştırmaya uygun görsellere yer verilmiştir.

5.1.3.1. Tarihçesi

H.1219 / M.1804 tarihli Hatt-ı Hümayun ‘da “*Hüdavendigâr sancağı Bergama kazasının Kınık kasabasında vaki (bulunan) Bergama Voyvodası Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa Camisi*” ifadesi kayıtlıdır⁸¹. Eserin, belgede geçen 1804 tarihinden önceye ait olduğu kesindir. Belgede adı geçen baninin Çarşı Camisi önünde 1954 yılına kadar ayakta olan Kurşunlu Çeşme’yi H.1190 /M.1776’da yaptırmış olduğu bilinmektedir⁸². Caminin yapımına çeşmeyle birlikte başlanmış olabileceği dikkate alındığında en erken tarih 1776 olmalıdır. Tüm bu bilgiler ışığında eserin Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa tarafından 1776-1804 yılları arasında yaptırdığı düşünülmelidir.

---

⁸⁰ İzmir 2.KVKBK, d.35.10/2.

⁸¹ H. 25 Cemaiz-ül evvel 1219, D. 1489, g. 18, HAT, DABOA, İstanbul. ; Karaosmanoğulları ailesi ve eserleriyle ilgili araştırmalarda Hacı Ömer Ağa’nın Kınık’ta Çarşı Camii’ni yaptırmış olduğu yönünde herhangi bir bilgi veya belge bulunmamaktadır. (Bak. Bayatlı, Karaosmanoğulları. ; Kuyulu, Karaosmanoğlu. ; Nagata, Ayanlar.)

⁸² Bayatlı, Karaosmanoğulları, s.31. ; Eriş, Kınık, s.120. ; Kuyulu, Karaosmanoğlu, s.168.) Ayrıca H.1229 / M.1814 tarihli Ömer Ağa terekesinde caminin etrafındaki çarşıda bulunan Büyük Han ve Küçük Han ile dükkânlar kendi mülkleri olarak kayıtlıdır. (BŞSD., D.2, g.38,50, BAMK. ; Gedik, s.99, 119.).

Osman Bayatlı'nın aktardığına göre 1895 'deki depremde minaresinin üst kısmı yıkılmıştır⁸³. 2014 de restorasyonda kaldırılan üst şerefe muhtemelen bu hasardan sonra yapılan onarımda eklenmişti. Yapı, 2013-2014 yıllarında kapsamlı bir restorasyon geçirmiştir⁸⁴.

5.1.3.2. Kitabeler

Yapıda herhangi bir kitabe mevcut değildir.

5.1.3.3. Yapının İncelenmesi

Yapının mimari özellikleri, restorasyondan önceki durumu ile restorasyondan sonraki mevcut durumunu (Fotoğraflarla karşılaştırma yapılarak incelenmiştir.

Cami, Kınık ilçe merkezi Ilıca Mevkii'nde ana çarşısının bulunduğu Salim Bey Mahallesi'ndedir. İlçe ana çarşısının ortasında, etrafı dükkânlarla çevrili meydanın kuzeyine kurulmuştur. Yapının girişi Uzun Çarşı Camisi Caddesi'ne, kible duvarı ise Tuzpazarı Caddesi'ne bakar durumdadır. (Fotoğraf-66-67-68-69)

Cami güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen bir alana (2280 cm x 1520 cm) oturmaktadır. Derinlemesine dikdörtgen planlı (1327 cm x 1650 cm) içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı örtülü bir harim ile önünde son cemaat yeri ve köşesindeki minareden ibarettir. (Çizim-3)

Cephelerde iki katlı pencere düzeni uygulanmıştır. Güney (kible) cephede ikişer tane olup alttakiler ortaya üstekiler kenarlara yerleştirilmiştir. (Fotoğraf-70) Yan cephelerde ise altta 4, üstte 2 tanedir. (Fotoğraf- 71)

Beden duvarları kaba taş malzemeden yığma tekniğindedir. Aralarda yer yer tuğla dolgu kullanılmıştır. Pahlanarak dönülen duvar köşeleri kesme taşlarla takviye edilmiştir. Duvarlar üstte kirpi saçakla sonlandırılmıştır. (Fotoğraf-72) Her bir pencere

---

⁸³ Aynı depremde Bergama'daki Laleli ve Ansarlı Camileri 'nin minaresi de yıkılmıştır. (Bayatlı, Yakın Tarih, s.112.).

⁸⁴ Yapı için 14.05.2003 tarihli ve 11623 sayılı koruma kararı alınmıştır. (İzmir 2.KVKBK, d.35.10/2. ; İzmir TKVE, C.2, 2012, s.170.) ; Restorasyon ile ilgili bilgiler 'Yapının İncelenmesi' kısmında değerlendirilecektir. (Bkz. İzmir 2.KVKBK, d.35.10/2., 14.02.2008 tarih 3667 sayılı karar eki, Restorasyon Projesi, ES Mimarlık Mühendislik , İstanbul.)

dörtgen taş söveyle çevrelenmiş başları tuğladan sivri kemerli sade alınlık şeklinde düzenlenmiştir. (Fotoğraf-73) Yapının üstü alaturka kiremitten kırma çatıyla örtülüdür⁸⁵. (Fotoğraf-74)

Son cemaat yeri tamamen bağdadi tarzdadır. Dor başlıklı sütunlar üzerinde önden 5 kemerli, yandan 2 kemerlidir. Önceden kemer açıklıkları camekânla kapalıyken restorasyonda bunlar çıkarılmış aslına uygun şekilde açık hale getirilmiştir⁸⁶. (Fotoğraf-75-76)

Minare son cemaat yerinin sol kenarında cami duvarından ayrı konumlanmıştır. Aradaki boşluk yandan duvar ve pencereyle kapatılıp son cemaat yerine kazandırılmıştır. Kare planlı kaide düzgün kesme taştan malzemedendir. Alçak ve sade bir pabuçla gövdeye geçilir. (Fotoğraf-77) Minare gövdesi tuğla örgüden silindirik biçimli tek şerefelidir. Şerefe altlığı yukarı doğru kademeli olarak genişleyen çark dizileriyle doldurulmuştur. (Fotoğraf-78) Restorasyondan önce minarenin iki şerefeli olduğu görülmektedir. Üst şerefe ve petek kısmının daha zayıf malzemeye sonradan eklendiği bellidir. Öyle ki alt tarafa göre daha erken yıpranmış ve dolguları tamamen dökülmüştür⁸⁷. Bu nedenlerle niteliksiz olduğu ve kaldırılması gerektiği düşünülmüş olmalıdır. (Fotoğraf-79)

Son cemaat yeri içeride ahşap tavanla örtülüdür. Orta kısım, üç kademeli kare bir çökertmeyle vurgulanmıştır. (Fotoğraf-80) Giriş kapısı geniş açıklığa sahip ve yuvarlak kemerli taş söveyle çevrilidir. Yukarısında bir mükebbireye iki yanında birer mihrabiye nişine yer verilmiştir. Ahşap mükebbire, yarım daire şeklinde öne taşan bir balkon ve mahfil katına açılan tek kanatlı bir kapıdan ibarettir. (Fotoğraf-81) Mükebbirenin saçağı dilimli yaşmak şeklinde verilmiş, altı çitakari ışın kompozisyonuyla süslenmiştir (Fotoğraf-82) Restorasyonda, giriş kapısındaki metal doğramalar sökülmüş yerine çift kanatlı ahşap kapı takılmış ve yukarıdaki mükebbire elden geçirilmiştir. (Fotoğraf-83)

---

⁸⁵ İzmir 2.KVKBK, d.35.10/2, Rolöve Raporu, 04.08.2007, s.3.

⁸⁶ İzmir 2.KVKBK, d.35.10/2. s.3. ; İTKVE, Cilt 2, 2012, s.170.

⁸⁷ İzmir 2.KVKBK, d.35.10/2, Minare Statik Raporu, 27.04.2012, s.4.

Harim, derinlemesine dikdörtgen (1337 cm x 1642 m) planlı ve tek mekân halinde düzenlenmiştir. Üzerini örten ahşap tavan döşemesi sade bırakılmış, ortasından az ileride tek kademeye derinleşen küçük kare bir çökertmeye yer verilmiştir. (Fotoğraf-84-85) Ahşap mahfil, harimin etrafını kible hariç üç yönde 'U' şeklinde çevreler. Buraya girişin iki yanındaki merdivenlerden çıkılır. Önünde yarım yuvarlak ileri taşan bir çıkmaya yer verilmiştir. (Fotoğraf-86-87)

Mihrap, dar yüksek bir niş şeklindedir. Altta nişin iki yanında dörtgen gövdeli birer taş kaide yer alır. Kaidelerin yüzüne birer kabartma gül (karnabahar) rozeti yerleştirilmiştir. Mihrabın etrafı Barok-Rokoko tarzında kabartmalarla çevrilidir. (Fotoğraf-88) Nişin iki yanında birer yivli söve uzanır ve yukarıda kompozit başlıklı birer konsol şekline sonlanır. Bunların üstünde ise ayaklı meyve kâsesi formunda birer strüktür yer alır. Taç süslemesini oluşturan kıvrımlı dal ve yapraklar, önce ortadaki ayet kitabesinin etrafını kuşatır sonra yanlardan inip mihrap köşelerini doldurur. (Fotoğraf-89) Restorasyonda, üzerindeki boyamalar ve niş içindeki resim süslemesi temizlenmiştir. (Fotoğraf-90)

Son cemaat yerinin tavanı camideki en zengin süsleme alanıdır. İşçilik kalitesi ve klasik ahşap süslemeler, buranın harimdekinden daha önceye ait olduğunu göstermektedir. Çökertmede, birinci kademelinin alını kabartmalı tek sıra baklava ve dış dizisi ile ikinci kademelinin alını çıtakari kafes örgüyle süslenmiştir. Her iki kademelinin ağzı lotus uçlu fistoyla çevirmiştir. Üçüncü kademeye yaprak ucu şeklinde küçük furuşlarla geçilmiştir. Kademeli derinleşme, biri merkezde biri kademede olmak üzere iki seviyeli zemin meydana getirmiştir. Yüzeyleri geometrik ve stilize edilmiş bitkisel tarzda aplikelerle bezelidir. Kademe zemininde 'S' kıvrımlı dallardan oluşan çarkıfelekler sıralanır. Merkezde göbek yerine kare bir süsleme panosu oluşturulmuştur. Panonun orta kısmı yuvarlak geçmeli geometrik kompozisyonla, bordürü kıvrımlı dal ve yaprak motifleriyle süslenmiştir. (Fotoğraf-91-92)

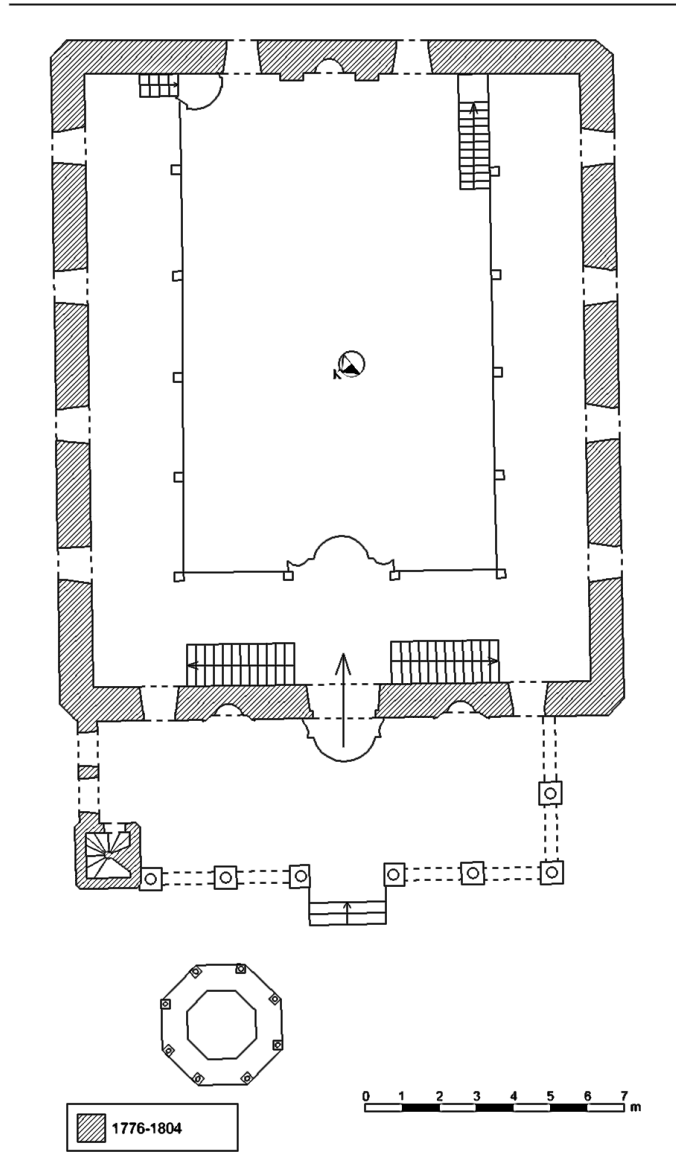
Harim tavanındaki çökertme, çıtakari meyandır motifli bir çerçeve içinde iki kademeli olarak derinleşir. İlk kademelinin ağzını zikzak desenli dar bir şerit dolanırken, ikinci kademe sade tutulmuştur. Göbekte yay biçimli çıtalardan bir gül motifi oluşturulmuş ve etrafı boyama tekniğinde meyandır desenli bordürle süslenmiştir. (Fotoğraf-93-94) Ayrıca mihrabın üstüne denk gelen yer küçük kare bir panoyla

vurgulanmıştır. Üzerindeki çıtakari kompozisyonda çember içine alınmış beş kollu yıldız motifi çift çıtayla çerçevelenmiştir. (Fotoğraf-95-96)

Kıblenin sağında bulunan ahşap minber yenidir. (Fotoğraf-97) Restorasyonda önceki minberin neden kaldırıldığı anlaşılmamaktadır. Halbuki kaynak resimlerde eski minberin, Osmanlı dönemi geleneksel özelliklerini yansıttığı ve çeşitli ahşap süslemelere sahip olduğu görülmektedir. Aynalık kapalı, dolap kısmı açıktır. Merdiveni 11 basamaklı, korkulukları düz parmaklık şeklindedir. Dört direk ile yükselen köşk sade bir külahla örtülüdür. (Fotoğraf-98) Minberin taç, dolap ve köşk kısımlarına ajur tekniğinde süslemeler görülür. Taç süslemesi, zikzaklı ince bir kemer ve köşelerinde karşılıklı duran rumilerden oluşturulmuştur. Aynı şekilde köşk ve dolap açıklıklarının baş kısmında rumi motiflerine yer verilmiştir. (Fotoğraf-99-100-101)

Ahşap vaaz kürsüsü mihrabın solunda kıble duvarına bitişiktir. Ayaksız kadeh tipinde düzenlenmiştir. Alçı kaide aşağı doğru sivrilerek zemine ulaşmadan sonlanır. Yarım çanak biçimindeki kürsüye solundan dört basamakla çıkılır. Korkuluk, altta topuz başlı baba direk ve devamında sade iki parmaklıktan oluşur. Kürsünün korkuluğu ajur tekniğinde lale motifinin doldurduğu panolardan oluşur. Altından bir sıra dış kabarmalı friz ile bir sıra delik işi süslemeli bordür geçmektedir. (Fotoğraf-102-103)

Şadırvan avlunun solunda ve günümüzde üstü açık halde sekizgen bir taş su haznesinden ibarettir. (Fotoğraf-104) Restorasyondan önce buranın üstünde sekizgen planlı, ahşap direkli ve kiremit çatı örtülü baldaken yapı bulunmaktaydı. (Fotoğraf-105)

Çizim 3: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Poyracık

FOTOĞRAF: 106-128

ÇİZİM: 4

5.1.4. Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi

5.1.4.1. Tarihçesi

XX. yüzyılın başlarında yöreye gelen Alman Arkeologlar Yıldırım Beyazıt'ın Yund Dağları eteklerinde yaptırdığı söylenen caminin varlığını araştırmış Poyracık, Çiftlik, Sucahlı ve Cumalı'da camiler arasında tereddütte kalmışlardır⁸⁸. Osman Bayatlı göre, Yıldırım Beyazıt Bergama Ulu Cami (H. 801 / M. 1399) ⁸⁹ 'yi yaptırdığı yıllarda Poyracık için bu camiyi ve yakınındaki hamamı inşa ettirmiş olmalıdır ⁹⁰. Nitekim H. 1255 / M. 1840 tarihli Hatt-ı Hümayun'da “*Nevahi-i Bergama (Kınık) kazası Boyracık karyesinde vaki Yıldırım Beyazıt Han Camii*” ⁹¹ ifadesi kayıtlıdır.

Önceki yapı⁹², XX. yüzyılın başında iyi durumda olmadığı için ⁹³ buraya, H.1324 / M.1906-1907'de yeni bir cami inşa edilmiştir. (Fotoğraf-106) Üzerindeki hadis kitabesi dikkate alındığında minare en geç H. 1146 / M. 1733-34 'de yapılmış olmalıdır. Cephe duvarları 1934 yılında sıvanmıştır. Eser, 1999 yılında aslına uygun şekilde onarım görmüştür.⁹⁴.

---

⁸⁸ Conze ve diğerleri, B.I, T.1, p.340.

⁸⁹ Bayatlı, Eserler, s.18. ; Ersoy 1989, s.5-13.

⁹⁰ Bayatlı 1956, s.18-21. ; Cami ile hamam arasında mesafe fazla olduğundan bir külliye bünyesinde olduklarını düşünmek güçtür.

⁹¹ **Hatt-ı Hümayun** (H.28 Şev. 1255 / M.4 Oc. 1840), D: 1622, g: 92, DABOA, İstanbul.

⁹² Yöre halkının aktardığı bir söylentiye göre yapı yenilenmeden önce toprak damla örtülüydü.

⁹³ 1895 depreminde Bergama ve Kınık'ta bazı camiler hasar görmüştü (Bayatlı 1997, s.112.). Muhtemelen bu yapı da aynı depremden etkilenmişti.

⁹⁴ Çatısı yenilenmiş, kiremitleri aktarılmış, sıvalar tamir edilmiş, boya-badana işleri yapılmış ve ahşap pencereler yenilenmiştir (İzmir 2.KVKBK, d.35.10/30, k.14.10.1999/8153, ek:1, s.1-2.).

5.1.4.2. Kitabeler

Camiye ait 2 kitabe mevcuttur. Giriş kapısındaki inşa kitabesi, minare kaidesindeki hadis kitabesidir.

Taç kapı üstündeki H.1324 / M.1906-1907 tarihli inşa kitabesinin (Fotoğraf-107) okunuşu:

- 1-Köhnelemiş idi bu beyt-i şerif
- 2-Etdi ihyasını teshil Allah
- 3-Şöyle kim tabetemli meram olunub
- 4-Avn-i hak ile yapıldı nagah
- 5-Cümlelerin sa'yi ile buldu vücud
- 6-İşte bu secde gahicâ-yipenah
- 7-Beş vakit çıkdadi aşk-ı tarih
- 8-Fed hulul' cennete ya abdullah.
- 9-1324 (Hicri)⁹⁵

Günümüz Türkçesi ile: Bu şerefli ev eskimişti. Allah yeniden yapılmasını kolaylaştırdı. İşte bu sığınılacak secde yeri tavandan temele kadar yıkılıp Allah'ın yardımını ile çabucak yapıldı ve herkesin çalışması ile ortaya çıktı. Ey Allah'ın kulu cennete girmek için beş vakit çıkıp tarih aşkına seslen. M.1906 - 1907.

Minare kaidesinin kuzey yüzünde yer alan H.1146 / M.1733-34 tarihli hadis kitabesinin (Fotoğraf-108) okunuşu:

- 1-Sene 1146 (Hicri)
- 2-Accilü bi'ssalati kable'l fevti ve
- 3-Accilü bi'ttevbeti kable'l mevti.⁹⁶

Günümüz Türkçesi ile: Sene 1733-34 (Miladi). Vaktinden önce namaza ve ölümden önce tövbeye acele ediniz.

5.1.4.3. Yapının İncelenmesi

Yıldırım Beyazıt Camisi, Kınık ilçesi Poyracık Mahallesi'nde Cami Sokak yokuşunun sağındadır. Yaklaşık 200 m doğusunda Yıldırım Beyazıt Hamamı, 400 m güneybatısında tarihi Yeni Camisi (Ayşe Hatun Mescidi) bulunmaktadır.

Yapı, kible hariç üç yönden bahçe duvarıyla çevrilidir. Kuzeyi avlu, doğusu hazire yeri olarak ayrılmıştır. Karşısına betonarme şadırvan, imam evi ve müştemilat yapılmıştır.

Cami, güney-kuzey yönünde yerleştirilmiştir (yekün:1730 cm x 1810 cm). Kare planlı harim (içten: 1370 cm x 1410 m) içerden düz tavan dışarıdan kiremit çatıyla örtülüdür. Önünde son cemaat yeri ve köşesindeki minaresi mevcuttur. (Çizim-4)

Beden duvarları yüksek tutulmuş iki katlı pencere düzeni uygulanmıştır. Cephelerde köşe taşları ve pencere söveleri taşırılarak belirtilmiştir. Duvar yüzeyleri sonradan sıvanmış köşe taşları açık bırakılmıştır. Üstte düz tuğla saçaklar dört cepheyi kesintisiz dolaşmaktadır. Pencere uzun tutulmuş ve üstte basık kemerlerin kilit taşı vurgulanmıştır. Açıklıklar kiblede iki yanlarda üçer tanedir. Mihrabın üstünde tek pencere açılmış iki yanında birer küçük yuvarlak pencere yerleştirilmiştir. (Fotoğraf-109)

Minare, kuzey köşededir. Son cemaat yerinin sol yanına bitişik vaziyette sekizgen kaide üzerinde tek şerefeli olarak yükselir. Dıştan tamamen sıvanmış olduğu için malzeme içeriden tespit edilebilmektedir. Kaide kısmı taş, gövde tuğla malzemeden yapılmıştır. Kaidenin öne bakan yüzleri sivri kemerli sathi nişlerle hareketlendirilmiştir. Kısa taş pabuçla geçilen onikigen gövde sade tutulmuştur. Şerefe dolgusu, altta 12 küçük furuş, üstte iki sıra çark dizisinden oluşur. Yuvarlak şerefenin etrafı metal ferforjeli korkulukla çevrilidir. Şerefeden sonra incelen petek silindirik olarak devam etmiş tepesi günümüze ait cam külahla kapatılmıştır. (Fotoğraf-110)

Son cemaat yeri, 75 cm yükseklikteki bir platform üzerine kurulmuştur. İnce gövdeli Dor başlıklı devşirme sütunlar kullanılmıştır. Önden beş yandan tek bağdadi kemerlidir. Üst kısım duvarla yükseltip ortasına damla biçiminde üç açıklık yerleştirilmiştir. Girişteki mermer merdiven üç yönden altı basamaklıdır. Ön basamaklarının ortası yarım yuvarlak taşırılmış en üst basamağına kısa mermer sütun

dikilmiştir. Kemer gözleri sonradan camekânla kapatılmış, orta göze metal kapı takılmıştır. (Fotoğraf-111)

Son cemaat yeri içeride ahşap tavanla örtülüdür. Girişin üzerine denk gelen orta kısım tek kademeli kare çökermeyle vurgulanmıştır. (Fotoğraf-112)

Giriş taç kapı şeklinde vurgulanmış, iki yanında birer yuvarlak kemerli pencere açılmış ve onların yanında birer mihrabiye nişine yer verilmiştir. Kenarlarda ise mahfil merdivenlerine açılan dar ve yüksek tutulmuş kapılar mevcuttur. (Fotoğraf-113)

Mermer taç kapı, dörtgen biçimde yukarı taşırılmış etrafı düz silmeyle belirlenmiştir. Basık kemerli kapının kilit taşı akantus yaprağı şeklinde, üzengi taşları yatay silme şeklinde verilmiştir. Kemer köşelerine kabartma ay-yıldız motifi yerleştirilmiştir. Çift kanatlı ahşap kapının üst bölümü pencerelidir. (Fotoğraf-114)

Minareye giriş son cemaat yerinin sol yandaki küçük kapıdan sağlanır. Buradan 3 basamaklı taş merdivenle inilir ve soldaki beşik kemerli açıklıktan minare içine girilir. (Fotoğraf-115)

Taç kapının üstünde yer alan mükebbirede, devşirme mermer malzemeden parçalar bir araya getirilerek dikdörtgen balkon tablası, altındaki iki konsol, kapının lentosu ve söveleri oluşturulmuştur⁹⁷. Önü metal korkulukla kapatılmış, girişine üçer tablalı ahşap kapı kanatları takılmıştır. (Fotoğraf-116)

Girişte mahfilin altından geçilerek ulaşılan harim tek mekân halinde düşünülmüştür. Duvarlar yüzeyleri sade tutulmuştur. (Fotoğraf-117) Üzeri düz ahşap tavanla örtülmüş, ortası ahşaptan küçük sekizgen bir kubbeyle vurgulanmıştır (Fotoğraf-118)

---

⁹⁷ Burada kullanılan devşirme malzemeler caminin ilk yapıldığı dönemdeki taç kapıya ait olmalıdır. Hem mükebbire bölümü uygulamasının Yıldırım Beyazıt dönemi camilerinde olmadığı ve ilk defa 18. yüzyıl 'da ortaya çıkıp 19. yy' dan sonra genelde ahşaptan yapılarak yaygınlaştığı bilinmektedir. (H. Ö. Barışta, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Cami ve Türbelerinden Ağaç İşleri**, Ankara, 2009, s.230-234, 491-492). Caminin 1907'deki inşasında, cephelerle birlikte kapı ve pencere sövelerinin tümüyle 'yeni klasik' tarzda yenilenmiş olduğu görülmektedir. Mevcut yeni taç kapıyı yerleştirmek için eskisinin söküldüğü ve elde kalan nitelikli devşirme parçalar göz ardı edilmeyip bu mükebbirenin yapımında malzeme olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim önceki kapıdan kalan devşirme kaidelerin yeni taç kapı sövelerinin altında bırakılmış olduğu görülür. Farklı durumda, kolay ve yaygın olan ahşap mükebbire yapmak dönemin anlayışına daha uygun olurdu.

Ahşap mahfil, kible hariç üç yöne ‘U’ biçiminde dolaşır ve kolları kible duvarına varmadan sonlanır. Girişin üstüne denk gelen kısımda yarım daire biçiminde bir çıkma yer alır. (Fotoğraf-119) Mahfil katına, son cemaat yerinin iki yanındaki kapılardan ulaşılır. Soldaki dört yanı duvar içine alınmış ahşap basamaklı döner merdiven şeklindedir. (Fotoğraf-120) Sağdaki ise etrafı açık bırakılmış ahşaptan uçan merdiven biçimlidir. (Fotoğraf-121)

Mihrap, büyük tutulmuş bir niş ve etrafındaki Barok – Rokoko tarzı alçı kabarmalardan ibarettir. Kompozisyonda; kıvrımlı dal ve yapraklar üstte yüksek bir taç süslemesi oluşturmuş, altta ise yanlardan aşağıya doğru uzanmıştır. Nişin kavsarasına doğa manzarası, altına perde motifi resmedilmiştir. (Fotoğraf-122)

Solda yer alan ahşap minber 1999 onarımında değiştirilmiştir. Eski külah alınıp yeni minbere monte edilmiştir⁹⁸. (Fotoğraf-123)

Sağdaki ahşap vaaz kürsüsü kadeh biçimindedir. Dört basamaklı döner merdivenle çıkılır. Önden kapalı korkulukla çevrilmiştir. (Fotoğraf-124)

Son cemaat yeri tavan çökertmesi, meyandır motifli bir çerçeve içine alınmıştır. İçeride lacivert zeminli bordüre, köşeleri denizci düğümü yapan cetvel çekilmiştir. Merkezde iç içe renkli çitalardan sekizgen göbek oluşturulmuş ve köşe boşlukları bitkisel aplikelerle tamamlanmıştır. Ayrıca çökertmenin ağzında lotus uçlu saçak dolaşır.(Fotoğraf-125)

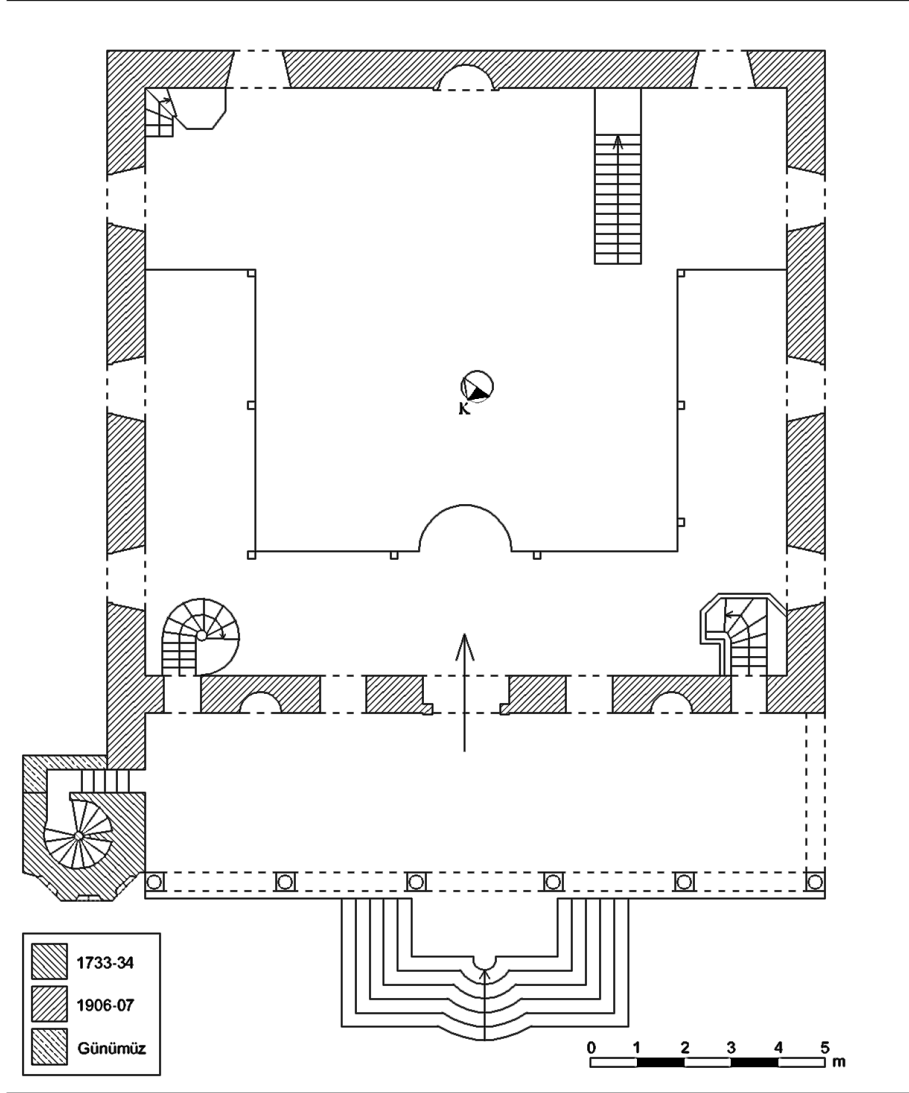
Harim tavanındaki küçük ahşap kubbe çitakari ve applike tekniğinde süslenmiş çeşitli renklerle boyanmıştır. Sekizgen çerçevesi ve köşe üçgenleri meyandır motiflidir. İçeride ilk kademede çitakari cetvel süslemeli sekizgen bir bordür verilmiştir. Kubbe içinde çitalarla sekiz dilimli kompozisyon oluşturulup merkezine küçük bir göbek yerleştirilmiştir. Derin kasnak yüzeylerinde çitalı panolar oluşturulmuş aralarına çeşitli süsleme parçaları applike edilmiştir. Ağızda ve içeride birer sıra lotus uçlu metal fisto dolaşmaktadır. (Fotoğraf-126)

Çıkmanın ağzında lotus uçlu metal fisto dolaşır. Altında, çitakari yedi çember bir merkez etrafında kesişerek gül motifi oluşturur.(Fotoğraf-127)

---

⁹⁸ Orijinal minberin (Fotoğrafi için Bak. İzmir 2.KVKBK, d.35.10/30, 3.4, s.7. (Foto: H. Karakaya).

Harimin üst kısımlarında, alçı kabartmalı madalyonlar içinde cel-i sülüs hat ile Allah, Muhammed ve dört halife isimleri yazılıdır. Yine kibledeki vitraylı pencerelerin etrafı, alçı kabartmalarla çelenk biçiminde süslenmiştir.(Fotoğraf-128)

Çizim 4: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Poyracık

FOTOĞRAF: 106-128

ÇİZİM: 4

5.1.5. Poyracık Yeni Cami (Ayişe Hatun Mescidi)

5.1.5.1. Tarihçesi

Caminin ilk olarak ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Onarım kitabesinde, iki ayrı tarih düşünülmüş ve banisi olarak Ayişe Hanım adı geçmektedir. Caminin haziresinde ‘İsmail Ağa kızı Ayişe Kadın’ yazılı mezar taşı H.1168 / M.1754-55 tarihlidir. Bu tarih Cami kitabesindekiyle aynıdır. Muhtemelen H.1168 / M. 1754-55 tarihinde inşaatı başlattığı fakat aynı sene ölmesi üzerine yapının H.1187 / M.1772 - 73’te tamamlanabildiği anlaşılmaktadır.

1864 tarihli muhasebe kayıtlarında “Ayişe Hatun’un Mescidi” olarak kayıtlıdır⁹⁹. Minaresi H.1197 / M.1782 – 1783 tarihlidir. Dış cephe sıvası için 1953 tarihi yazan bir tabela asılıdır. Yapının günümüzde içte ve dışta birtakım onarımlar gördüğü anlaşılmaktadır.¹⁰⁰ (Fotoğraf-129)

5.1.5.2. Kitabeler

Caminin son cemaat yerinde iki ayrı kitabesi mevcuttur. Harim kapısı üzerinde bulunan onarım kitabesinin okunuşu:(Fotoğraf-130)

1-Bu mabedhane içinde ilahi

2-İbadetlerini haşır et kemali

---

⁹⁹“Medine-i Bergama’ya muzaf ılıca-i Bergama Kazası’ndan vaki Poyracık Karyesi’nde kain mescid-i şerif..... mezkur nukud-ı mevkufesi bin iki yüz seksen senesinden itibaren der-dest olunan asl-ı mal bir senelik Rubu seksen bir senesinde re’sen mal-i mevkuf cumade’l-ula onbirinci günü(H. 11 Cemaziyülevvel 1281 / M.11 Ekim 1864) 1000+150=1150 (kuruş) Ayişe hatunun mescid-i şerif-i mezkur şem’ına meşruta rubh-ı senevisi.....Fetvahane-i ‘Aliye 16 Şaban 1324 (5 Ekim 1906) mührü mutabık ve meali usulüne muvafık idüğü 21 Şaban 1324.”(BŞSD, D.2, s.15-17, BAMK ; Gedik, s.58-59. ; Eriş, Kınık, s.99-100.)

¹⁰⁰Yapı için, 04.06.2003 tarihli 11686 sayılı koruma kararı alınmıştır. (İzmir 2.KVKBK, d.35.10/7. ; İzmir TKVE, Cilt 2, 2012 s.173.)

3-Hususen AyiŖe Hanım ümmühati

4-Kibr idüb bezl ve mukabil vereler malı

5- Dedi tarihi lütfunu Hüdayi

6- Ne dilber cami olmuş dil-kuşabi

7-Sene seb 'a ve semaniyete ve miete ve elf.

8-Sene 1168

Günümüz Türkçesi ile: Bu ibadethanede Allah adına bir arada eksiksiz ibadet için özellikle AyŖe Hanım annemiz büyüklük gösterip bolca ve kıymetli mal verdiler. Allah vaktinde bitmesini lütfetti. Ne güzel gönöl alan cami olmuş. Sene bin yüz seksen yedi (H.1187 / M.1772 - 73). Sene (H.1168 / M. 1754-55).

Son cemaat yeri sağı duvarında minareye açılan kapının yanında yer alan kitabenin okunuşu:(Fotoğraf-131)

1-Çün mezceyleyüb bakdım cihanın

2-yüzüne- Her neye bakdım ise

3-İbret göründü gözüme

4-Sene seb 'a ve tis 'a miete ve elf

Günümüz Türkçesi ile: Kendimi toplayıp cihanın yüzüne her baktığımda gözüme ibret verici şeyler göründü. Sene bin yüz doksan yedi (H.1197 / M.1782 – 1783).

5.1.5.3. Yapının İncelenmesi

Poyracık Mahallesi'nin güney ucunda Yeni Cami Sokak'ı ile Cami Çıkmağı'nın kesiştiğı köŖede yer alır. 200 m kuzeyinde Yıldırım Beyazıt Camisi bulunmaktadır.

Yapı doğı ve kuzey yönden geniş bir bahçeyle çevrilidir. Bahçede cami girişinin önünde ayrıca tarihi bir hazire yer almaktadır

Yapının küçük ölçülerdedir (dıştan: 15 x 18 m) ve ilk haliyle bir mescit olduğı anlaşılmaktadır. Minaresi ve son cemaat yeri sonradan eklenerek cami hüviyeti kazandırılmıştır. Kare planlı içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı örtölü bir harim, önünde son cemaat yeri ve köŖesinde minareden ibarettir. (Çizim -5)

Kâgir beden duvarları tamamen sıvayla kapatılmıştır. İki katlı düzende açılmış pencereler dikdörtgen sövelidir. Kible duvarında altlı üstlü iki pencere kenarlara yakındır. Yanlardan sol cephede üçer sağ cephede ikişer açıklık verilmiştir.(Fotoğraf-132-133)

Minare caminin batı köşesinde son cemaat yerinin sağ yanına bitişiktir. Tamamen kesme taş malzemeden yapılmıştır. Sekizgen kaide üzerinde tek şerefeli olarak yükselir. Kaidenin her bir yüzüne sivri kemerli sathi niş açılmıştır Pabuç kısmı kısa sekizgen bir piramit şeklindedir. Silindirik gövde sade tutulmuş alt başı düz bilezikle belirtilmiştir. Şerefe korkuluğu yuvarlak bir duvarla çevrilidir. Geçişte küçük furuşlar kullanılmış altlık sade bir yüzey halinde bırakılmıştır. Petek gövdeyle aynı kalınlıkta devam eder ve üstte ince düz bir bilezikle sonlanır. Kûlah kısmı sonradan camla yenilenmiştir. (Fotoğraf-134)

Son cemaat yeri tamamen ahşaptır. Önden üç gözlü, yandan iki gözlü olan açıklıklar kemer şeklinde verilmiştir. Saçak kısmı düz ahşap döşemeden ibarettir. Sonradan, açıklıklar camekânla kapatılmış ve önüne metal çatılı sundurma eklenmiştir. (Fotoğraf-135)

İçeride son cemaat mekânının üzeri ahşap tavanla örtülüdür. (Fotoğraf-136) Ortada giriş kapısı yuvarlak kemerli ve oldukça sadedir. Sağındaki dikdörtgen ahşap kapı mahfil merdivenine açılır. İçeride sağ duvar minare kaidesine aittir ve buradaki küçük yuvarlak kemerli kapıdan minareye girilir. (Fotoğraf-137) Çift kapı kanatları ahşaptan ve her biri üçer gömme tablalıdır. (Fotoğraf-138)

Girişte mahfil katının altından geçerek ulaşılan harim tek mekân halinde düşünülmüştür. Sıvalı duvar yüzeyleri sade tutulmuştur. (Fotoğraf-139-140) Mekânın üzeri düz ahşap tavanla örtülmüştür. (Fotoğraf-141) Ahşap mahfil kible hariç üç yönde dolaşır. Kolları kısa tutulmuş yan duvarların ortasına sonlandırılmıştır. Girişin üstüne denk gelen orta kısım yarım daire bir çıkmayla taşırılmıştır. (Fotoğraf-142) Mahfil katına çıkan merdivene, son cemaat yerinin sağındaki kapıdan ulaşılır. (Fotoğraf-143)

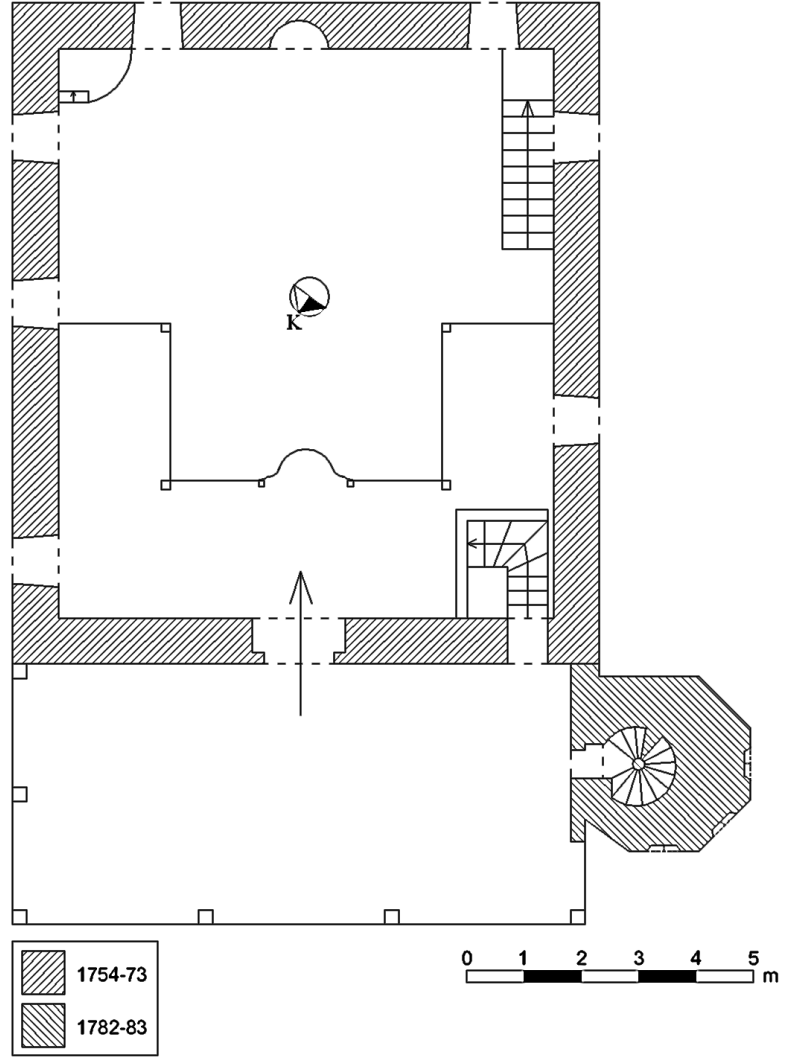
Mihrap, küçük, sade, basık kemerli bir niş şeklindedir. Etrafında süslemesi yoktur. İçerisindeki resimler günümüze aittir. (Fotoğraf-144)

Ahşap minber kıblenin sağında duvarına bitişiktir. Oldukça sadedir. Aynalık kısmı kapalı, dolap kısmı açıktır. Köşkün yanları kapalı ve üzeri kısa parmaklıkla çevrilidir. Tepesi kısa bir külahla örtülmüştür. Taç kısmında süsleme yoktur. . (Fotoğraf-145)

Ahşap vaaz kürsüsü mihrabın solundaki köşeyi tutmuştur. Çeyrek kadeh tipindedir. Altı incelerek uzar ve ayak olmaksızın zemine oturur. Korkulukta sade parmaklıkların arası dörtgen tablalı panolarla kapatılmıştır. Girişi merdivensiz doğrudan boşluğa açılmıştır. (Fotoğraf-146)

Camideki süslemeli tek kısım, harim tavanındaki ahşap süs kubbesidir. Sekizgen piramidal külah biçiminde düşünülmüş etrafı sade bir çerçeve içine alınmıştır. Ortada kum saati biçiminde bir konsol kubbeyi içeriden ikiye bölmüştür. İçerisinde üçgen kesilmiş parçalardan geometrik düzenleme meydana getirilmiştir. (Fotoğraf-147)

Çizim 5: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi) Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Sucahlı Köyü

FOTOĞRAF: 147-164

ÇİZİM:6-8

5.1.6. Sucahlı Köyü (Eski / Mezarlık) Camisi

5.1.6.1. Tarihçesi

Yörede Mezarlık Camisi veya Cuma Cami olarak da adlandırılır. Nitekim Sucahlı Köyü de Cumalı Köy gibi, eskiden konar göçerlerin Cuma günleri toplanıp ve namaz kıldığı merkezlerden biriydi ¹⁰¹.

Kitabesine göre, H.994 / M.1573-74 'te Muhammed oğlu Abdurrahman tarafından yaptırılmıştır. (Fotoğraf-148)

Yapıyı 1913'te inceleyen Alman Arkeolog Paul Chazmann kitabesini okumuş, planını çıkarmış ve taç kapının çizimini yapmıştır ¹⁰². O dönem, harimin ahşap çatıyla, son cemaat yerinin düz damla örtülü olduğu kaydetmiştir ¹⁰³. (Çizim -6-7)

5.1.6.2. Kitabeler

Taç kapı üstünde yer alan 2 satırlı inşa kitabesinin okunuşu (Fotoğraf-149):

1-*Ammara hazel camiu 'ş şerif*

2-*El-Hac Abdurrahman bin Muhammed.*

3-994

Günümüz Türkçesi ile: Bu Camii Şerifi Hacı Muhammed oğlu Abdurrahman yaptırdı. H.994 / M.1573.

---

¹⁰¹ Eriş, Kınık, s.93.

¹⁰² Conze 1913, B.I, T.1, s.340. (Aslında Yıldırım Beyazıt'a atfedilen cami Sucahlı'nın 3 km doğusundaki Poyracık'tadır.)

¹⁰³ Conze 1913, B.I, T.1, s.340.

5.1.6.3. Yapının İncelenmesi

Sucahlı Köyü Kınık'ın 8 km. batısında Bergama yolundan sola dönülerek ulaşılır. Cami köyün güneybatı kenarından geçen derenin karşısında mezarlık içerisinde yer almaktadır.

Yapı, ahşap destekli ulucami tipindedir. Enine dikdörtgen (dıştan:1622 cm x 1042 cm; içten 1462 cm x 882 cm.) planlı bir harim önünde son cemaat yeri (derinlik: 300 cm.) ve sol duvarına bitişik basamaklı minarenden (445 cm x 120 cm.) ibarettir. (Çizim-8)

Plan ve mimari özellikleri Anadolu Selçuklu geleneğini yansıtmaktadır.

Beden duvarları kaba taş malzemeden yığma tekniğinde örülmüş aralarda tuğla hatıl kullanılmıştır. Her bir cephede ikişer pencere sadece alt sırada açılmıştır. Bu yüzden yapıya kalevari bir görünüm hakimdir. Pencere tuğla örgülü sivri kemer içine alınmıştır. (Fotoğraf-150-151) Kible duvarında mihrabın olduğu yer dışarı taşırılmıştır. (Fotoğraf-152)

Caminin minaresi yığma taştan kürsü minare şeklindedir. Kuzey doğu cephede iki pencere arasında kalan duvara bitişiktir. Çatı seviyesindeki şerefesine yanlardan açık 13 basamaklı taş merdivenle çıkılır. (Fotoğraf-153)

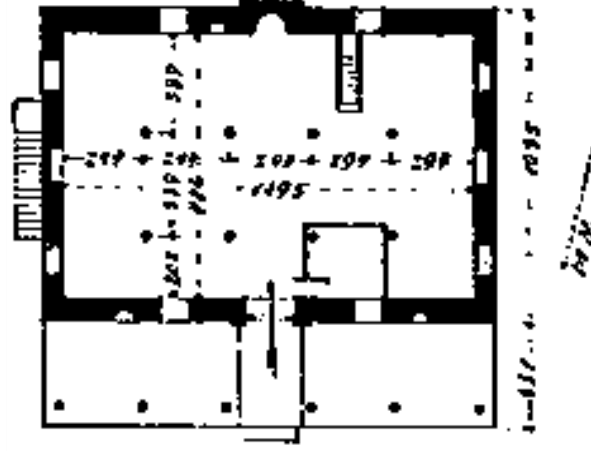
Son cemaat yeri ahşap direklerle oturan kiremit çatılı bir sundurma şeklindedir. Girişin ortasında taç kapı, yanlarda pencere ve kenarlarda mihrabiye bulunur. (Fotoğraf-154-155). Mihrabiyeler üç sıra mukarnalıdır. Üzeri sıvalı olduğu için malzemesi bilinmiyor ancak dönemi ve yapısı itibarıyla kesme taştan yapılmış olmalıdır. (Fotoğraf-156) Taçkapı düzgün kesme taş malzemeden yapılmış sivri kemerli olarak düzenlenmiştir. Üstten ve yanlardan taşırılmış etrafı düz silme ile vurgulanmıştır. Kemerin yüzeyi sivri uçlu istiridye yivleriyle hareketlendirilmiştir. Alınlıkta çerçevesiz kitabe yer verilmiş, giriş kapısı basık kemerli söve içine alınmıştır. İçeride doğru açılan ahşap kapı kanatları künde kari tekniğinde yapılmış, dışa bakan yüzleri üçer tablalı olarak düzenlenmiştir (Fotoğraf-157)

İçeride üst örtü 8 ahşap direk taşıyır. Bunlar 4'er den 2 sıra halinde dizilerek harimi mihraba paralel 3 sahna ayırmıştır. (Fotoğraf-158-159) Direk başları yukardan geçen kirişlere geniş üçgen konsollarla bağlanmıştır. Üstte kalan tavan örtüsü, çubuk ve tahta döşenerek kapatılmıştır. (Fotoğraf-160)

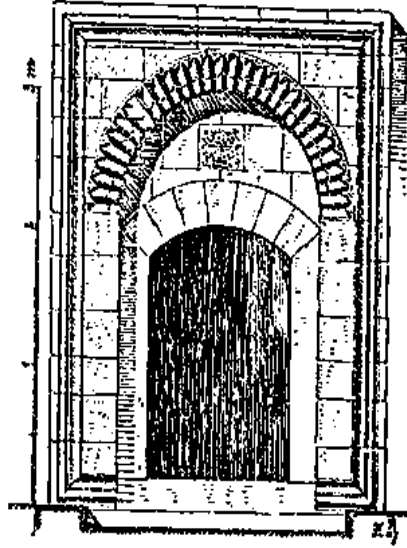
Mihrabın geleneksel biçimde mukarnas kavsaralı olduğu anlaşılmaktadır. Yüzeyi sonradan sıvanmış ve boyanmış olduğundan detaylarını yitirmiştir. (Fotoğraf-161)

Kündekari tekniğinde yapılmış olan ahşap minber orijinal durumdadır. Yanlardan tamamen kapalı tutulmuş, aynalıklar zıvanalı geçmeyle döşenmiştir. Süpürgeliklerde 6'şar tane küçük kemer gözleri sıralanmıştır. Dolap ve köşkün yanları boylu boyunca dörtgen tablalarla kapatılmıştır. 7 basamakla çıkılan köşk piramit külahla örtülüdür. Korkuluk, aralarında boşluk bırakılarak çerçeveli üç dikdörtgen alana bölünmüştür. Ortadakinde altı kolu yıldızlar merkez alınıp etraflarına 6 tane altıgen yerleştirilmiştir. Üst baştakinde, dörtgen geçmeler üç köşeden bağlanarak seyretmiştir. Alttakinde ise sekizgenler arasında yıldız geçmeler sağlanmıştır. (Fotoğraf-162) Taç kısmı dilimli bir sivri kemer içinde yukarı taşırılmıştır. İçerisinde on kollu bir yıldızdan gelişen geçmeli kompozisyon oluşturulmuştur. Tacın tepesine hilal, külahın tepesine lale şeklinde birer alem konmuştur. (Fotoğraf-163)

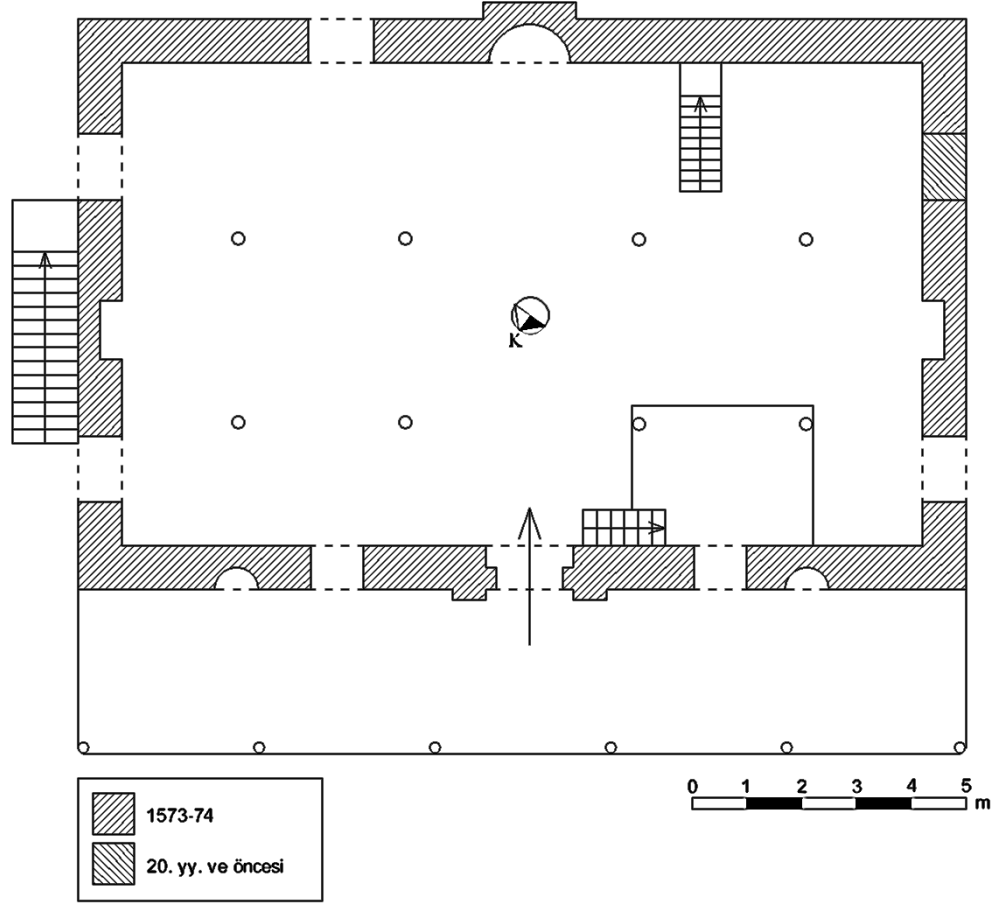
Girişin sağında ahşap müezzin mahfili (yükseklik: 220 cm., uzunluk: 330 cm. , genişlik: 255 cm.) yer alır. Önden iki taşıyıcı direk arasındaki kirişe oturtulmuş arkadan beden duvarına bindirilmiştir. Yandan korkuluksuz basit bir merdivenle çıkılır. Etrafı düz parmaklıkla çevrilidir. Altında direklerden tablaya başları yarım gonca formunda birer konsol uzatılmıştır. Önde parmaklıkları altında furuşlar sıralanmıştır. (Fotoğraf-164)

Çizim 6: Sucahlı Köyü (Mezarlık) Camisi Planı. (A. Conze 1913)

Çizim 7: Sucahlı Köyü (Mezarlık) Camisi taç kapı çizimi (Conze 1913)

Çizim 8: Sucahlı Köyü (Mezarlık) Camisi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Cumalı Köyü

FOTOĞRAF: 165-176

ÇİZİM: 9

5.1.7. Cumalı Köyü Camisi

5.1.7.1. Tarihçesi

Cumalı Köyü tarihte, konar göçerlerin Cuma günleri toplandığı ve birlikte Cuma namazı kıldığı merkezlerden biriydi. Bu yüzden eser, ‘Cuma’, ‘Cumalık’, ‘Cumalı’ Cami olarak adlandırılmıştır. Bulunduğu köyün eski adı ‘İğdecik’ zamanla unutulup camiden ötürü Cumalı Köy adını almıştır¹⁰⁴.

Kitabesine göre cami, Ömer bin Halil Hasan Bek tarafından H. 962 / 1554-1555 tarihinde yaptırılmıştır. (Fotoğraf-165)

1913’te camiye inceleyen Alman Arkeolog Adam Zippelius son cemaat yerinin devşirme malzemeden Bizans tipi başlıklı sütunlara oturduğunu, iç mekânın ise batı tarzında yenilenmiş modern görünüme sahip olduğunu belirtmiştir ¹⁰⁵.

Yapının batılılaşma döneminde onarım geçirdiği giriş cephesindeki süslemelerden ve mihrap tacından anlaşılmaktadır. Ayrıca sonraki bir onarımdan taç kapı üzerine 1942 tarihi not düşülmüştür.

5.1.7.2. Kitabeler

Taç kapının üstünde cel-i sülüs karakterde hakkedilmiş iki satırlık Arapça inşa kitabesinin okunuşu: (Ffotoğraf-166)

1-*Amere haza el- mescidi şerif el-cami Ömer bin Halil Hasan Bek*

2-*İbtiğa el-rahmetillahi teali .....isneyn ve sittin ve tis’amae.*

Türkçe Tercümesi: Yüce Allah’ın rahmetine sığınmak için.... Bu şerefli mescit Halil Hasan Bey oğlu Ömer tarafından yaptırıldı. Dokuz yüz altmış iki (H. 962 / M.1554-1555) ¹⁰⁶.

---

¹⁰⁴ Eriş, Kınık, s.93.

¹⁰⁵ Conze, B.I, T.2, 1913, s.341.

¹⁰⁶ Tarihçi Eyüp Eriş yanlışlıkla bu tarihi H.762 / M. 1360-61 diye okumuştur. (Eriş, Kınık, s.92.)

5.1.7.3. Yapının İncelenmesi

Kınık'ın 20 km kuzeydoğusunda Soma yolunun sağında yer alan Cumalı Köyü'nde, doğu kenarından geçen derenin karşısında yer alır. Köy mezarlığının girişinde eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur.

Cami, kareye yakın dikdörtgen (1.520 x 1.670 cm.) planı içten düz tavan dıştan çatıyla örtülüdür. bir harim, önünde son cemaat yeri ve köşesinde minareden ibarettir. (Çizim -9)

Arazinin güney-kuzey yönünde eğiminden ötürü kible duvarı yarı yüksekliğe kadar yere gömülüdür. Bu nedenle, girişin dışındaki cephelerde pencere yoktur ve aydınlatma için cephelerin üst kısmında küçük gözler açılmıştır. (Fotoğraf-167)

Sağ köşede yer alan minarenin eski kare kaidesi ve pabuç kısmı korunmuş, üstüne mevcut tek şerefeli gövde sonradan yapılmıştır (Fotoğraf-168).

Mevcut son cemaat yeri günümüze ait betonarme yapıdadır. Yıkılan eski son cemaat yerinden kalan iki parça devşirme sütun başlığı girişin iki yanında sövelere yerleştirilmiştir. (Fotoğraf-169)

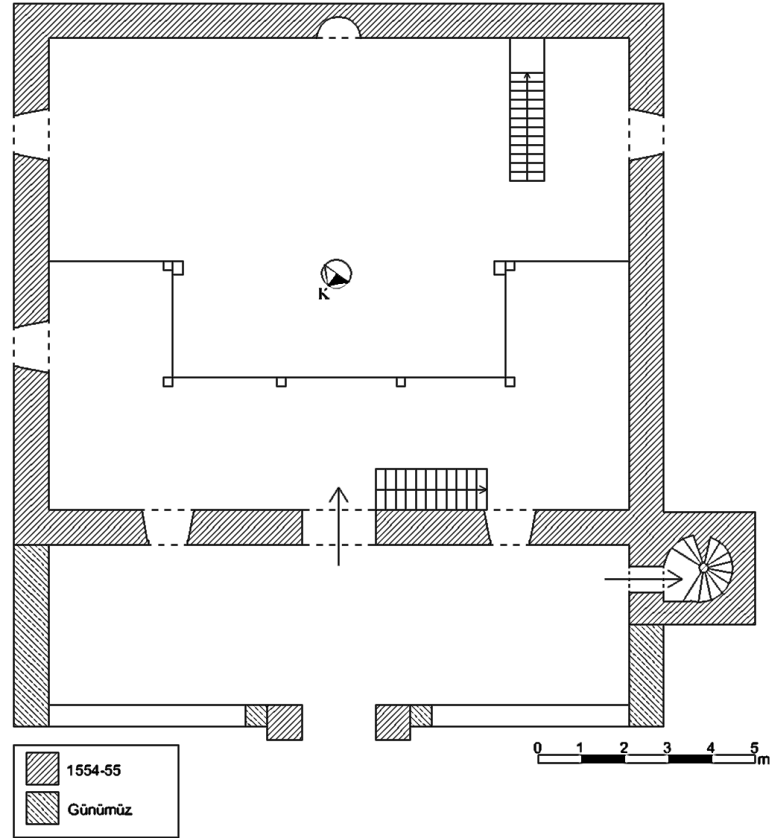
Son cemaat yeri içerisine kalan giriş cephesi, özgün yapıdan günümüze ulaşan tek bölümdür. (Fotoğraf-170) Burada, iyi tıraşlanmış taş malzemenin hacimli şekilde kullanıldığı görülür. Ortada basık kemerli taç kapı ve iki yanda dörtgen söveli pencereden oluşan düzenleme, kitabeldeki tarihe uygun olarak XVI. yüzyıl özelliklerini yansıtmaktadır. (Fotoğraf-171-72) Son cemaat yerinin sağına açılan sivri kemerli klasik minare kapısı, kaidenin eski yapıdan kalmış olduğuna işarettir. (Fotoğraf-173)

İçe doğru açılan çift kanatlı ahşap kapı geleneksel yapıdadır ve özenli işçiliğe sahiptir. Dışa bakan yüzeyleri 4 tablaya bölünmüş ortadakiler çift yerleştirilmiştir. Üst tablalar yazı levhası gibi düşünülmüş Sağdakine '*La ilahe illallah*' soldakine '*Muhammeden resulullah*' kabartma tekniğiyle cel-i sülüs karakterde yazılmıştır. (Fotoğraf-174)

Harimde, eski dönemden pek bir iz kalmamıştır. Düz ahşap tavanlı düzenleme örnek alınmış fakat büyük ölçüde endüstriyel malzeme ve teknikler kullanılmıştır. (Fotoğraf-175) Dikkate değer bir durum, mevcut seramik mihrabın üstünde bir Barok-Rokoko mihrabın taç kısmı görülebilmektedir. Buradaki süslemeler bilindik türdendir. İki yanda sütun başlığı biçiminde birer konsol yer alırken; taç süslemesinde, akant

yaprakları ve çiçek dalları kitabeliğin etrafında çelenk kompozisyonu oluşturur.
(Fotoğraf-176)

Çizim 9: Cumalı Köyü Cami Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Kocaömer Köyü

FOTOĞRAF: 177-197

ÇİZİM: 10

5.1.8. Koca Ömer Köyü Camisi

5.1.8.1. Tarihçesi

Cami'nin yapılış tarihi ve banisi hakkında bilgi veren herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Önceden avluda bulunan şadırvanın kitabesi H.1201 / M.1786-87 tarihli dir. Dolayısıyla cami de bu tarihte mevcut olmalıdır.

Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa tarafından H.1191 / M.1776-77'de Elmadere mevkiinden başlayıp Koca Ömer Köyü'nden geçerek Kınık'a ulaşan bir su yolu yaptırdığı bilinmektedir ¹⁰⁷. Halk arasında bu caminin, su yolu üzerinde oluşu nedeniyle yine Ömer Ağa tarafından Koca Ömer köyüne bir armağan olarak yaptırıldığı ve hattın cami altından geçtiği söylenmektedir. Aynı bani da Kurşunlu Çeşme'yi suyun Kınık'a ulaşmasının bir nişanesi olarak yaptırmış olmalıdır. Bu durumda caminin yapımına su yolu birlikte başlandığını düşünmek uygun olacaktır.

Tüm bu bilgiler ışığında eser, 1776-.1787 yılları arasında ve büyük olasılıkla Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa tarafından yaptırılmıştır. (Fotoğraf- 177)

Ayrıca bu camideki ahşap işçiliğin, mihrap süslemelerinin ve pencerelerdeki rozet çiçeklerin yine Karaosmanoğlu Ömer Ağa'nın 1776-1804' de Kınık'ta yaptırdığı Çarşı Camisi'ndekilerle benzerlik göstermesi, yukarıda verilen bani ve tarihlendirme bilgisini desteklemektedir.

Cami 1953'te ¹⁰⁸ onarım görmüştür.

5.1.8.2. Kitabeler

Cami'ye ait kitabe bulunmamaktadır.

---

¹⁰⁷Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.1 Cemaziyelahir 1229 / 21 Mayıs 1814), EV.d.580, s.39-43, VGM, Ankara. ; Nagata, s.297.

¹⁰⁸ Bu tarih, kuzeydeki giriş kapısı üstündeki mermer levhaya Arabi rakamla yazılmıştır.

Önceden var olan şadırvanın kitabesi cami içerisinde korumaya alınmıştır. Kitabenin okunuşu: (Fotoğraf-178)

1- Umum müsliminden cem olub

2-dirhemi dinar İhtimam oldu

3-bu çeşme bi'inayeti fail-i muhtar

4-Sene 1201 "

Günümüz Türkçesi ile: Bu çeşme, her şeye gücü yeten Allah'ın yardımıyla Müslümanlardan toplanan altın ve gümüş paralarla meydana geldi. Sene H.1201 (M.1786-87).

5.1.8.3. Yapının İncelenmesi

Eser, Kınık'ın 9 km doğusunda Yund dağları eteklerinde yerleşik Koca Ömer Köyü'ndedir. Doğu-batı yönünde eğimli bir arazi üzerine kurulu ve kible hariç üç tarafı bahçe duvarıyla çevrilidir.

Cami, kare planlı (1310 cm x 1425 cm) içten düz tavan dıştan çatıyla örtülü harim ile iki yönde birer son cemaat yerinden ibarettir. Ana girişteki (kuzey) son cemaat yeri dört kemerli, yandaki (batı) son cemaat yeri üç kemerlidir. (Çizim-10)

İki katlı pencere düzenine sahiptir. Kâgir beden duvarları sonradan sıvanmıştır. (Fotoğraf- 179)

Son cemaat yerleri bağdadi tarzında yapılmış Dor başlı sütün formunda taşıyıcılar üzerinde yuvarlak kemerlerle bağlanmıştır.

Yandaki üç kemerli son cemaat yeri önden açık tutulmuş kibleye bakan yanı duvarla kapatılmıştır. (Fotoğraf-180) Bu bölümün güney ucunda eski minarenin alt kısmı durmaktadır. Üst tarafı yıkılmış, geriye kübik kaide ve ince silindirik gövdenin alt kısmı kalmıştır. Bilindik minarelerden farklı bir anlayışta yapılmıştır. Kaide, kâgir olduğu halde pabuçsuz geçilmiş ve gövdesi baca gibi tek sıra tuğladan örülmüştür. (Fotoğraf-180) Küçük yuvarlak kemerli girişi sokağa açılır. İçeride ahşap merdivenin yapılmış olması dikkat çekicidir. (Fotoğraf-181)

Ana girişteki dört kemerli son cemaat yeri sonradan kapalı hale getirilmiştir.

(Fotoğraf-182) İçerden düz tavanla örtülmüş, ortası tek kademeli kare çökertmeyle vurgulanmıştır. Giriş cephesinde ortaya taç kapı iki yana sade niş şeklinde

mihrabiye ve kenarlara iki katlı düzende birer dörtgen pencere açılmıştır. (Fotoğraf-183)

¹⁰⁹ Kapının üstünde yer alan yüksek açıklık evvelce mükebbire kapısıyken bugün pencereye dönüştürülmüştür. Ayrıca sol yanda küçük bir kapıyla günümüze ait minareye ulaşılır.

Yandaki kapının kemer köşelerine ay yıldız motifi işlenmiş, kilit taşı vurgulanmış ve üstte düz silmeli bir tepelikle sonlandırılmıştır. Çift kapı kanatları üçer tablalı olarak düzenlenmiş üst tablaların söve tarafına üçgen dolgu yerleştirilerek kemerin kavisine uydurulmuştur. (Fotoğraf-184)

Ana taçkapı sade tutulmuş yuvarlak kemerli taş söve içine alınmıştır. Üzerindeki çift kanatlı ahşap kapı üçer tablalı olarak düzenlenmiştir. (Fotoğraf-185)

Girişlerde mahfilin altından geçilerek ulaşılan harim, tek mekân halinde düşünülmüştür. Sıvalı duvar yüzeyleri sade tutulmuş, pencereler içeriye basık kemerli biçimde yansıtılmıştır. Mekânın üzeri düz ahşap tavanla örtülüdür. Tavanın ortası tek kademeli geniş kare bir çökertmeyle vurgulanmıştır. (Fotoğraf-186) Ahşap mahfil, harimi kible hariç üç yönde ‘U’ biçiminde dolaşır ve kolları iki yandan kible duvarına kadar ulaşır. Önden dörtgen gövdeli direklerle arkadan duvarlara bindirilmiştir. Direkler üstte devam edip tavanda bağdadi kemerlerle bağlanmıştır. (Fotoğraf-187)

Girişin üstünde yarım daire taşıntı yapan çıkma yer alır. (Fotoğraf-188)

Buraya yan giriş kapı solundaki ahşap merdivenden çıkılır. (Fotoğraf-189)

Kible duvarı ortasında yer alan mihrap, dar ve yüksek bir niş, iki yanına birer kare taş kaide ve etrafındaki süslemelerden oluşur. Mihrabın etrafı Barok - Rokoko tarzında kabartmalarla çevrilidir. Kaidelerin iç mekâna bakan yüzüne birer kabartma gül (karnabahar) rozeti konmuştur. İki yanda birer yivli söve niş boyunca uzatılmış, başları Kompozit düzende Barok tarzı konsol şeklinde verilmiştir. Bunlar alttan akant yaprakları ile doldurulmuş, üstten ayaklı kadeh formunda birer strüktürle tamamlanmıştır. (Fotoğraf-190) Taç kısmında kıvrımlı dal ve yapraklar önce ortadaki ayet kitabesini etrafını kuşatmış sonra kenarlardan mihrap köşelerine üzüm salkımlı

---

¹⁰⁹ Osmanlı dönemi camilerinin birçoğunun ana giriş cephesinde görülen bu düzenleme biçimi yöredeki tüm camilerde geleneksel hale gelmiş bir uygulamadır.

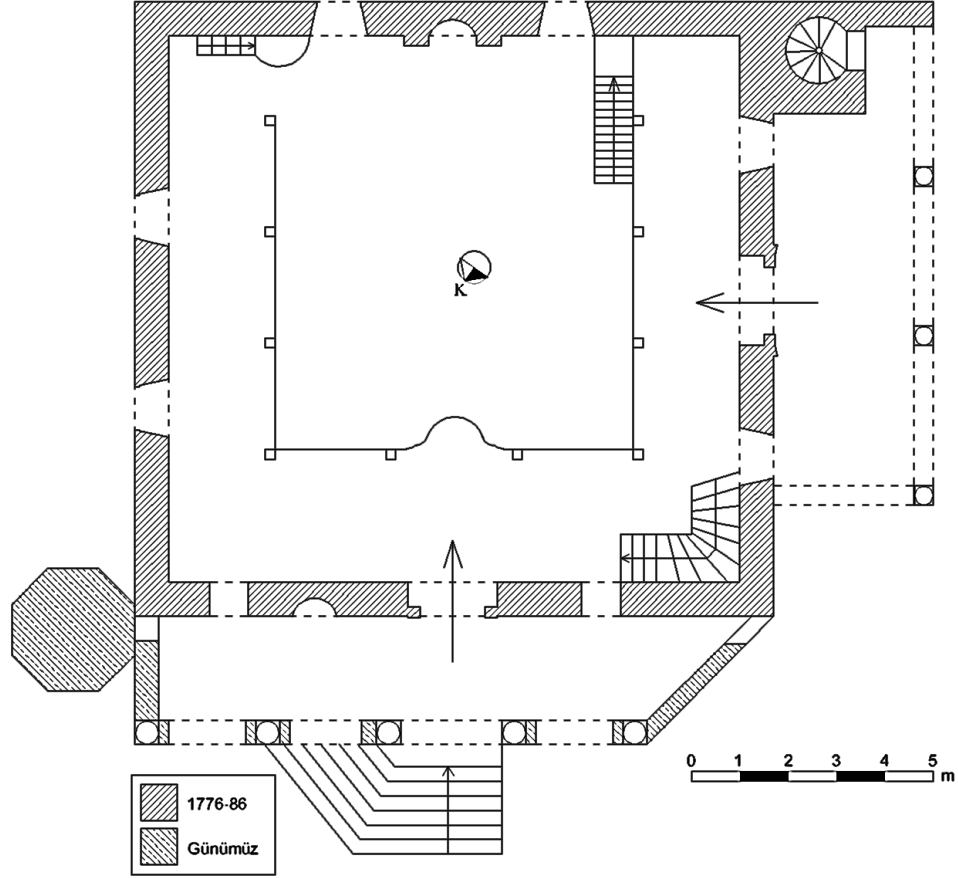
asma dalı olarak sarkıtılmıştır. Nişteki süslemeler günümüze aittir. Kavsaraya şükufe ortaya perde motifi alta cami manzarası yağlıboya ile resmedilmiştir. (Fotoğraf- 191)

Kible duvarının sağında yüksek ahşap minber yer alır. Aynalık düşey sıralı döşemeyle kapatılmıştır. Önceden açık olduğu anlaşılan dolabın önüne sonradan bir kapı takılmıştır. Önde iki direk arasında verilen taç ahşap süslemelidir. 13 basamaklı merdivenin iki yanında birer sade parmaklık uzanır. Yanlardan açık köşkün baş kısımları süslü tepesi külah örtülüdür. (Fotoğraf-192) Minberin ahşap süslemeleri ajur tekniğindedir. Tacı yukarı doğru taşar ve karşılıklı rumilerden gelişen bir kompozisyon oluşturur. Direklerin başı âlem biçiminde uzatılıp ve uçlarına çember içinde altı yapraklı çiçek motifi konmuştur. (Fotoğraf-193) Köşkün başlarında stilize edilmiş bitkisel motifler karşılıklı durmaktadır. (Fotoğraf-194)

Vaaz kürsüsü mihrabın solunda kible duvarına bitişiktir. Ahşaptan kadeh tipindedir. Altı sivrilerek uzanır ve ayaksız halde zemine oturur. Yarım daire biçimindeki kürsüye yandan sade parmaklıklı merdivenle çıkılır. Kürsünün önündeki korkuluk, aralarındaki birer parmaklıkla 5 panoya bölünmüştür. Panolar ajur tekniğinde iri lale motifiyle doldurulmuştur. Altında bir sıra kare dizili friz bir sıra baklava dizili friz dolaşır. En altta dilimli fistoyla süsleme tamamlanmıştır. (Fotoğraf-195)

Harimdeki çökertmede orta alan merkez, etrafı geniş bordür alanı olarak düzenlenmiştir. Merkeze çitakari teknikte sekiz kollu gül motifi yerleştirilip önce ahşap çemberle sonra metal fistoyla çerçeve içine alınmıştır. Buranın etrafında 3 sıra halinde seyreden çitalar 4 bordür oluşturmuştur. Merkeze komşu bordürde çitakari meyandır motifi dolaşırken diğer bordürler düz bırakılmıştır. En dışta çökertmenin ağzını lotus uçlu ahşap fisto dolaşmaktadır. Tüm yüzey sonradan kalemişi tekniğinde bitkisel motiflerle süslenmiştir. (Fotoğraf-196)

Kapalı son cemaat yeri tavanındaki çökertmede, çitakari dört kollu yıldız motifi düz silmeli çerçeve içine alınmıştır. Ağzında lotus uçlu ahşap fisto dolaşmaktadır. (Fotoğraf-197)

Çizim 10: Kocaömer Köyü Camisi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Karadere Köyü

FOTOĞRAF: 198-213

ÇİZİM: 11

5.1.9. Karadere Köyü Camisi

5.1.9.1. Tarihçesi

1982 yılına ait envanter kaydında kitabe bilgisi verilmeden H.1322 / M. 1904-05 yılına tarihlendirilmiştir ¹¹⁰. 1941’da içerdeki kalemişi süslemeler yenilenmiştir. ve son yıllardaki birtakım ilavelerle günümüze ulaşmıştır.

5.1.9.2. Kitabeler

Yapının kitabesi mevcut değildir.

5.1.9.3. Yapının İncelenmesi

Cami Kınık’ın 13 km. doğusunda Karadere köyü içindedir.

Son yıllardaki onarım ve ilavelerle bazı orijinal kısımları ortadan kalkmıştır. Önceden sağında minber-minare varken 1979’da kaldırılmış, yerine günümüzdeki minare eklenmiştir. 2004’deki onarımda; bugünkü betonarme son cemaat yeri yapılmış, çatılar modern kiremitle kapatılmış ve metal kapılar takılmıştır. (Fotoğraf-198)

Kareye yakın (içten 9,10 x 9,30 m.) planlı harim içten düz ahşap tavan dıştan kırma çatı örtülüdür. (Çizim-11)

Güney kuzey yönünde eğimli bir arazi üzerine kurulduğu için, giriş yan (batı) cephesinden açılmıştır. Sade görünümlü cepheler yüksek tutulmuştur. Beden duvarları kaba taş malzemedен yığma tekniğinde örölmüş, köşe taşları rustik tarzda verilmiştir. Cepheler yukarıdan tek sıra düz tuğla saçakla sonlandırılmıştır. (Fotoğraf-199-200)

Pencereler beşik kemerli taş söveyle çevrilmiş ve başlarında birer küçük yuvarlak pencere açılmıştır. (Fotoğraf-201) kuzey cephenin ortasındaki tek pencere ise dörtgen sövelidir. (Fotoğraf-202)

---

¹¹⁰ İzmir 2.KVKBK, d.35.10 /45. ; İzmir TKVE, Cilt, 2, s.169.

Mevcut son cemaat yeri günümüze ait betonarme yapıdır. 1982 yılında kayıtlara göre, harim çatısı ahşaptandı. Son cemaat yeri devşirme sütunlar üzerinde ahşap çatı ile örtülüydü. Girişte çift kanatlı ahşap kapı takılıydı ¹¹¹

Derin son cemaat yerinin içinden geçilerek ulaşılan taç kapı, harimin batı duvarında, sol köşeye 1 m mesafede açılmıştır. Beşik kemerli taş söve içine alınmıştır. Kilit taşına ay yıldız kabartması yapılmış üzengi taşları yatay silmeli dörtgen başlık biçiminde taşırılmıştır. (Fotoğraf-203)

Harim tek mekân düzenine sahip ve üstü düz tavan örtülüdür. Önceden ahşap tavanlıyken sonradan onun üzerine PVC kaplama yapılmıştır. Duvarların tamamında hüsn-i hat ve kalemişi süslemeler hakimdir. (Fotoğraf- 204-205)

Mihrap, başı sivri kemerli verilmiş ve içi alçı sıvalı sade bir niş şeklindedir. İki yanında 178 cm. yüksekliğinde başlıkları mantar tipinde birer alçı sütun yer alır.(Fotoğraf-206)

Ahşap minber sağda duvara yaslanmıştır. Aynalık yatay tahtalarla dolap kapı tipinde tablalı döşemeyle kapatılmıştır. Yalnız solda bulunan merdiven korkuluğu sade parmaklıklardan oluşur. Girişte iki direğe oturan taç kısmı alçak tutulmuştur. 7 basamakla çıkılan köşkün yanları kapalıdır. Tepesi basit külahla örtülüp etrafı alçak bir parmaklıkla çevrilmiştir.(Fotoğraf-207)

Ahşap mahfil kuzey yönde duvarın önü boyunca uzanır ve solda giriş kapısının üstüne kadar ulaşır. Arkadan duvarlara önden kare gövdeli üç ince direğe oturur. Orta kısımda yarım daire biçimde ileri taşan çıkma yer alır. Mahfil merdiveni arka duvara yaslanmış, alt kısmı ahşap dolapla kapatılmıştır. (Fotoğraf-208)

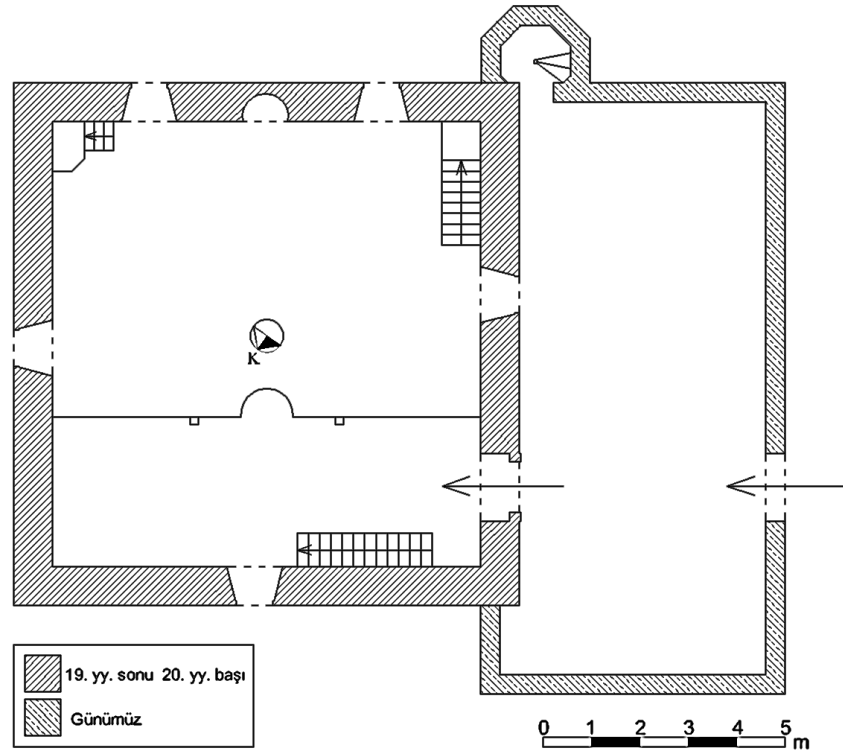
Duvar yüzeylerini dolduran kalemişi ve hat süslemeler, kitap süslemeleriyle benzerlik gösterir. (Fotoğraf-209) Pencere kemerleri, Barok tarzda kıvrık dal ve yapraklardan taç motifiyle süslenmiştir. (Fotoğraf-210) Pencerelemin arasındaki duvar yüzeyleri panolara ayrılmış, her biri haki ve erguvan zeminli olarak alternatifli sıralanmıştır. Ortalarına dört kollu palmet, kenarlarına kıvrık dal ve yaprak motifleri işlenmiştir. (Fotoğraf-211) Panoların arasında ve arka duvarda mine, lale, gelincik gibi çiçek desenlerine yer verilmiştir. (Fotoğraf-212)

---

¹¹¹ İzmir 2.KVKBK, d.35.10 /45. ; İzmir TKVE, Cilt 2, s.169.

Duvarların orta mesafesine sülüs hat ile ayet ve hadislerden örnekler yazılmış, en üstte ise yine etrafları hüsn-i hat tarzında bitkisel süslemeli levhalarda Allah, Muhammed, Hülefa-i Raşidin ile Hasan ve Hüseyin'in isimleri cel-i sülüs karakterde işlenmiştir. (Fotoğraf-213)

Çizim 11: Karadere Köyü Cami Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Çiftlik Köyü yakınında

FOTOĞRAF: Yok

ÇİZİM: 12

5.1.10. Eğmür Fakih Camisi

5.1.10.1. Tarihçesi

M.1567 tarihli Vakıf Defteri'nde Çiftlik Köyü'nde Eğmür Fakih adıyla bir caminin var olduğu kayıtlıdır. Belgede, cami görevlileri için 2000 akçe ücret belirlenmiş, musluğa su çekilmesi ve diğer giderler için vakfına 7000 akçe ilave edilmiştir ¹¹².

Pergamon Antik Kenti için 1913'te Bergama'ya gelen Alman arkeologlardan Adam Zippelius yapıyı yıkılmış halde bulup incelemiştir. Araştırmacı *“Bölgede Yıldırım Beyazıt tarafından yapılmış bazı camilerin varlığından bahsedilir. Bize bu camilerden birisinin Yund dağındaki Çiftlik Köyü'nde olduğu söyleniyor. Sucahlı Köyü'nden yaklaşık bir saat uzaklıkta beyaz kayalıkların orda eski ve basit bir harabe bulduk. Buna pek değer vermedik”* diye not düşmüş, ayrıca kalıntının tek ölçek üzerinden plan ve kesitini çıkarmıştır ¹¹³. (Çizim-12) Bu kalıntı M.1567 tarihli vakfiyede adı geçen Eğmür Fakih Camisi'ne ait olmalıdır. Köy içerisine XX. Yüzyıl başlarında yeni bir cami yapılıncaya kadar olan eski cami terk edilmiş ve 1913'te harabe haliyle karşılaşılmıştır.

5.1.10.2. Kitabeler

Yapıyla ilgili herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

5.1.10.3. Yapının İncelenmesi

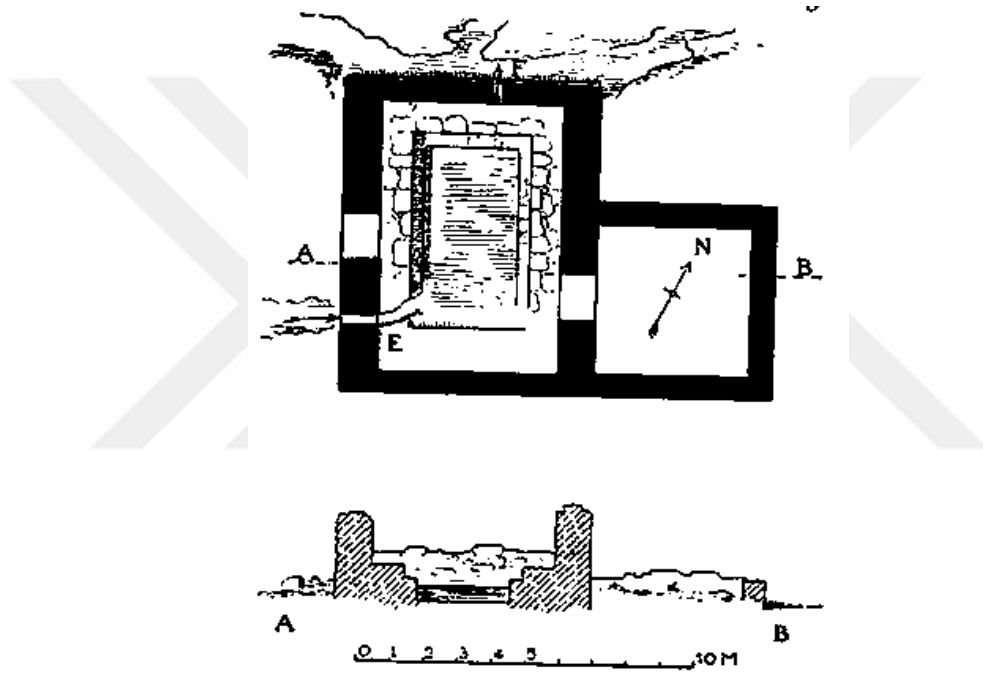
Günümüzde eserden geriye hiçbir iz kalmamıştır. Zippelius'un cami için bahsettiği yer bugün Çiftlik Köyü yerleşim alanının dışında yaklaşık 500 m batısındadır. Plan çiziminde caminin kibleye dikey uzanan dikdörtgen planlı bir harim alanı oturduğu

---

¹¹² Eriş, Kınık, s.112.

¹¹³ Conze, s.341

görülmektedir. Giriş kapısı batıya bakan yan cephenin ortasından açılmıştır. Yapının kible duvarı uzatılarak doğu kenarına kare planlı bir mekân daha eklenmiştir. Cami içinden bir kapıyla ulaşılan bu kısım Erken Dönem Osmanlı camilerinde görülen yan mekân (tabhane) olmalıdır. Yapı bir bütün halinde düşünüldüğünde yan mekânlı cami plan türünde inşa edilmiştir. Kesit çiziminde üst örtünün ve duvarların yıkılmış olup yapının temel seviyesinde tespit edildiği görülmektedir.

Çizim 12: Eğmür Fakih Camisi Planı ve Kesiti (Adam Zippelius 1913)

5.2.Hanlar

BULUNDUĞU YER: Kınık İlçe Merkezi

FOTOĞRAF: Yok

ÇİZİM: Yok

5.2.1. Büyük Han (Karaosmanoğlu Hanı)

5.2.1.1. Tarihçesi

Kınık Osmanlı'nın erken dönemlerinden itibaren kervan ve göç yolları üzerinde bir konaklama noktası olmuş, kasaba merkezi hanlar etrafında şekillenmiştir ¹¹⁴. Büyük Han, günümüzde ayakta değildir. İlçe merkezinde Çarşı Camisi'nin yaklaşık 50 m kuzeyinde Abdurrahman Hanı'na yakın bir konumdaydı ¹¹⁵. 1938'de yıktırılmış, yerine Halk Evi ve park alanı yapılmış sonra 1992'de öğretmen evi inşa edilmiştir ¹¹⁶.

Hanın ilk olarak ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. H.1080 / M.1669 tarihli vakfiyede Kınık'ta Ağazade İbrahim Ağa'ya ait '*kırk beş odayı müştemil Kebir Han (Büyük Han)*' adı kayıtlıdır ¹¹⁷. XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren de Karaosmanoğlu Ömer Ağa'nın mülkiyetine geçmiş ve H. 1229 / M.1814 tarihli tereke defterinde, 'Büyük Han' adıyla kaydedilmiştir¹¹⁸. 1669'da 45 odadan ibaret bir yapı iken, H. 1229 / M.1814 tarihli vakfiyesinden hanın zaman içinde birtakım ilavelerle büyüdüğü, iki katlı (fevkâni) 41 tanesi ahşap (tahtakâni) olmak üzere toplam

---

¹¹⁴ Kınık'ta 1950'li yıllarda 4 han yapısının var olduğu bilinmektedir. Abdurrahman Hanı (Küçük Han), Melek Bey Hanı, Ali Vehbi (Dedem)'in Hanı ve Karabey Hanı idi. (Eriş 2009, s.252.) Bunlardan Abdurrahman Hanı büyük ölçüde, Melek Bey Hanı'ndan ise az bir kısım günümüze ulaşmıştır.

¹¹⁵ Bayatlı, Yakın Tarih, s.31, ; Kuyulu, Karaosmanoğlu, s.161.

¹¹⁶ Eriş, Kınık, s.246.

¹¹⁷ **Ağazade İbrahim Ağa Vakıfnamesi** (H.1080 / M.1669): BŞSD.,DB:2, g.9, BAMK, ; Gedik, s.45. ; Eriş, Kınık, s.102.

¹¹⁸ Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa Terekesi (H.1229 / M.1814), BŞSD, D.2, s.38, 50., BAMK. ; Gedik, s.111.

114 odası ve iki tarafında sıralı 17 dükkanı bulunan büyük bir yapı halini aldığı anlaşılmaktadır ¹¹⁹.

---

¹¹⁹ Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.1229 / M.1814): 580. EV.d. ,s.41, VGM ; Nagata, s.296. ; (Söz konusu belgede, o dönem işletilen 4 bakkal, 3 kahvehane, 2 semerci, 1 arabacı, 1 kasap, 1 fırın, 1 pabuççu, 1 börekçi, 1 aşçı, 1 helvacı, 1 bardakçı dükkanı kayıtlıdır.)

BULUNDUĞU YER: Kınık İlçe Merkezi

FOTOĞRAF:214-218

ÇİZİM: 13

5.2.2. Küçük Han

5.2.2.1. Tarihçesi

Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa'ya ait H.1229 / M.1814 tarihli vakfiyede ve tereke defterinde '*Küçük Han*' adıyla kaydedilmiş bir yapının varlığından söz edilmiş ve ailenin bir diğer mülkü olan '*Büyük Han*'ın (Kervansaray) yakınında yer aldığı belirtilmiştir. Söz konusu belgelerde, hanın 42 mağazayı ihtiva ettiği ve dükkânların hangi amaçla işletildiği yazılmıştır¹²⁰. Bu durumda eserin, Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa tarafından 1776-1814 yılları arasında yaptırılmış olduğu düşünülmelidir. Yapı geleneksel anlamda bir han olarak 1990'lara kadar çalıştırılabilmektedir.

5.2.2.2. Kitabeler

Yapıya ait herhangi bir kitabe bulunmamaktadır.

5.2.2.3. Yapının İncelenmesi

Küçük Han, Kınık ilçe merkezi Çarşı Caddesi üzerindedir. Karşısında aynı bani tarafından yaptırılmış olan Çarşı Camisi yer alır.

Hanın yalnız giriş kapısı ve giriş yönündeki beş dükkân günümüze asli özellikleriyle ulaşabilmiştir. Diğer üç yönü birtakım betonarme yapılarla kuşatılmıştır. Tek katlı, açık avlulu plan tipindedir. Avlu sağır duvarlarla çevrilidir ve içeride herhangi örtülü veya kapalı mekân düzenlemesine yer verilmemiştir. (Çizim-13)¹²¹

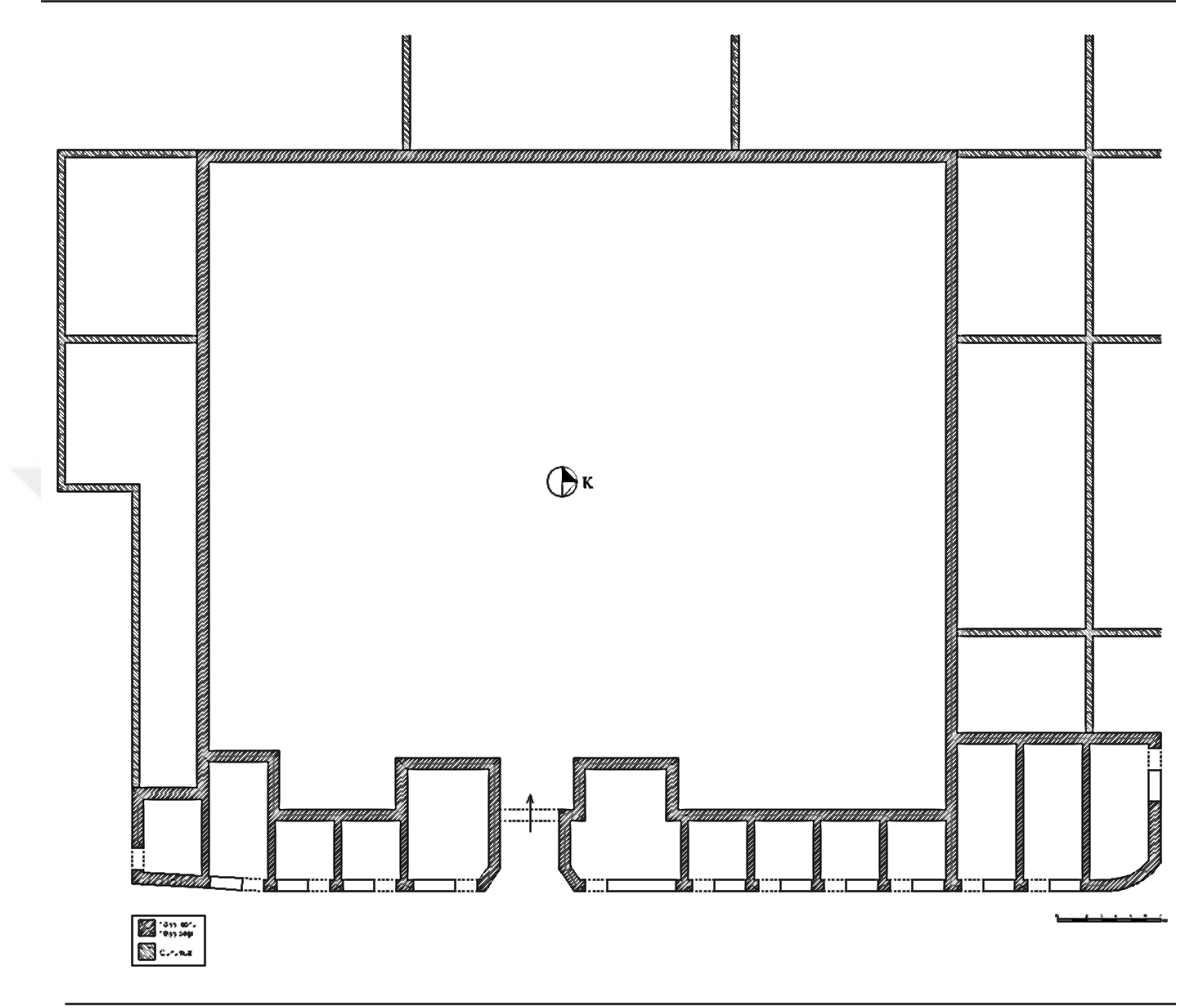
¹²⁰ 580.EV.d, s.39-43, VGM. ; Nagata, s.294-297. ; Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa Terekesi (H.1229 / M.1814): BŞSD, D.2, g.43, BAMK.. ; Gedik, s.108. O dönem işletilen 9 kuyumcu, 3 kalaycı, 1 kundakçı, 1 berber, 1 doğramacı dükkânı kayıtlıdır.

¹²¹ Yapı için 8.12.2005 tarihli ve 1624 sayılı koruma kararı alınmıştır (İzmir 2.KVKBK, d.35.10/73. ; İzmir TKVE Cilt 2, s.205.).

Kapı, doğu cephenin ortasında derin bir eyvan biçimindedir. Geniş ve yüksek tutulmuş (genişlik: 245 m.; yükseklik: 410 cm.), yukarıda taş malzemedен yuvarlak kemerle bağlanmıştır. Çift kanatlı ahşap kapıyla doğrudan avluya açılır. Üstü, yanındaki dükkanlarla birlikte çatı örtülüdür. (Fotoğraf-214)

Dükkânlar aynı avlu etrafında sıralanmış fakat zaman içinde birbirinden farklı şekillenmiştir. Girişin sağındaki dükkân derinlemesine dikdörtgen planlı halde arka taraftan avluya açılmaktadır. (içten 490 x 845 cm) önden ahşap camekânla kapatılmıştır. Soldaki beş dükkân ise kareye yakın planlı (içten 410 x 425 cm) tuğla cephelidir. Girişleri genişçe tutulmuş basık kemerli biçimde dışa açıktır. (Fotoğraf-215) Geriye kalan dükkânlarda yeni tip değişiklikler yapılmış olduğundan asli özellikleri anlaşılamamaktadır.

Açık avlu dikdörtgen planlı, etrafı moloz taş malzemedен yığma tekniğinde örölmüş sağır duvarlarla çevrilidir. (içten: 4020 x 4410 cm) Yükseklikler 3 ila 6 m arasında değişir. (Fotoğraf-216-217) İçeride, yük hayvanlarının bağlandığı yerlerin zincir yuvaları ve yemliklerin taş kaideleri gibi birtakım kalıntılara rastlanmaktadır. (Fotoğraf-218)

Çizim-13: Küçük Han (Abdurrahman Hanı Planı)

5.3. Hamamlar

BULUNDUĞU YER: Kınık İlçe merkezi

FOTOĞRAF: 219-227

ÇİZİM: 14

5.3.1. Pekmezpazarı Hamamı

5.3.1.1. Tarihçesi

Hangi tarihte yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir.

Pekmezpazarı Hamamı, karşısındaki aynı adı taşıyan camiyle birlikte küçük bir külliye oluşturmaktadır. Karşısındaki Pekmezpazarı Camisi'nde olduğu gibi tuğla malzemeden inşa edilmiş olması birlikte yapılmış olabileceklerini akla getirmektedir. Bu durumda en erken H.1022 / M.1613-14 tarihinde yaptırılmış olmalıdır. Mermer kurnadaki çiçek kabarması motifinin benzerleri Karaosmanoğlu tarafından yaptırılan Çarşı Camisi (1776-1804) ve Kocaömer Köyü Camisi (1776-1787)'nin mihraplarında görülmektedir. Bu motif Kınık ve çevre bölge eserlerinde XVIII. yüzyılda yaygın olarak kullanılmıştır. Bu durum dikkate alınırsa yapı XVII-XVIII. yüzyıllar arasına tarihlendirmek uygun olacaktır.

1940'lı yıllarda yeni su şebekesi yapılmadan önce hamamın, Karaosmanoğlu ailesi tarafından 1775-77 yıllarında yaptırılmış olan eski su şebekesinden yararlandığı söylenmektedir ¹²². En son 1970'lerde işletildiği bilinmektedir.

5.3.1.2. Kitabeler

Yapının kitabesi yoktur.

---

¹²² Ahmet Güneş, d.1957, Esnaf, Kınık.

5.3.1.3. Yapının İncelenmesi

Kınık ilçe merkezinde Pekmezpazarı Mahallesi'nde Pekmezpazarı Camisi'nin 25 m kuzeybatısındadır. Doğusuna bitişik evle birlikte Ahmet Güneş'in mülkiyetindedir¹²³.

Küçük ölçülerde bir mahalle hamamıdır. Tamamen tuğlandan inşa edilmiş, cepheler yüzeyleri sıvanmıştır. (Fotoğraf-219) Duvarlarda pencere açılmamış, sıcaklık mekânını örten kubbede öküzgözü pencerelerle aydınlatma sağlanmıştır. (Fotoğraf-220) Hamam, doğu batı doğrultusunda sıralanan ılıklik, sıcaklık ve külhan kısımlarından oluşur. (Çizim-14)

Girişin önündeki betonarme soyunmalık kısmı sonradan yapılmıştır. Burada önceleri daha geniş tutulmuş üstü açık bir avlu şeklindeydi ve ortasında bir havuz bulunuyordu¹²⁴. Söz konusu havuz, günümüzde hamama bitişik evin antresi içinde kalmıştır. Geleneksel tarzda mermer malzemeden, sekizgen formdadır. (2,40 x 2,40 m.) (Fotoğraf-221) Soyunmalığın solundaki yuvarlak kemerli küçük giriş kapısından ılıklik bölümüne ulaşılır. (Fotoğraf-222) Enine dikdörtgen (içten 7,90 x 2,10 m.)planlı mekânın üzeri beşik tonozla örtülüdür. Tonozun üzerinde aydınlatma delikleri sıralanmıştır. (Fotoğraf-223) Ortadaki küçük yuvarlak kemerli kapıdan sıcaklığa geçilir. (Fotoğraf-224) Sağ köşeden bir kapıyla hela kısmına ulaşılır.

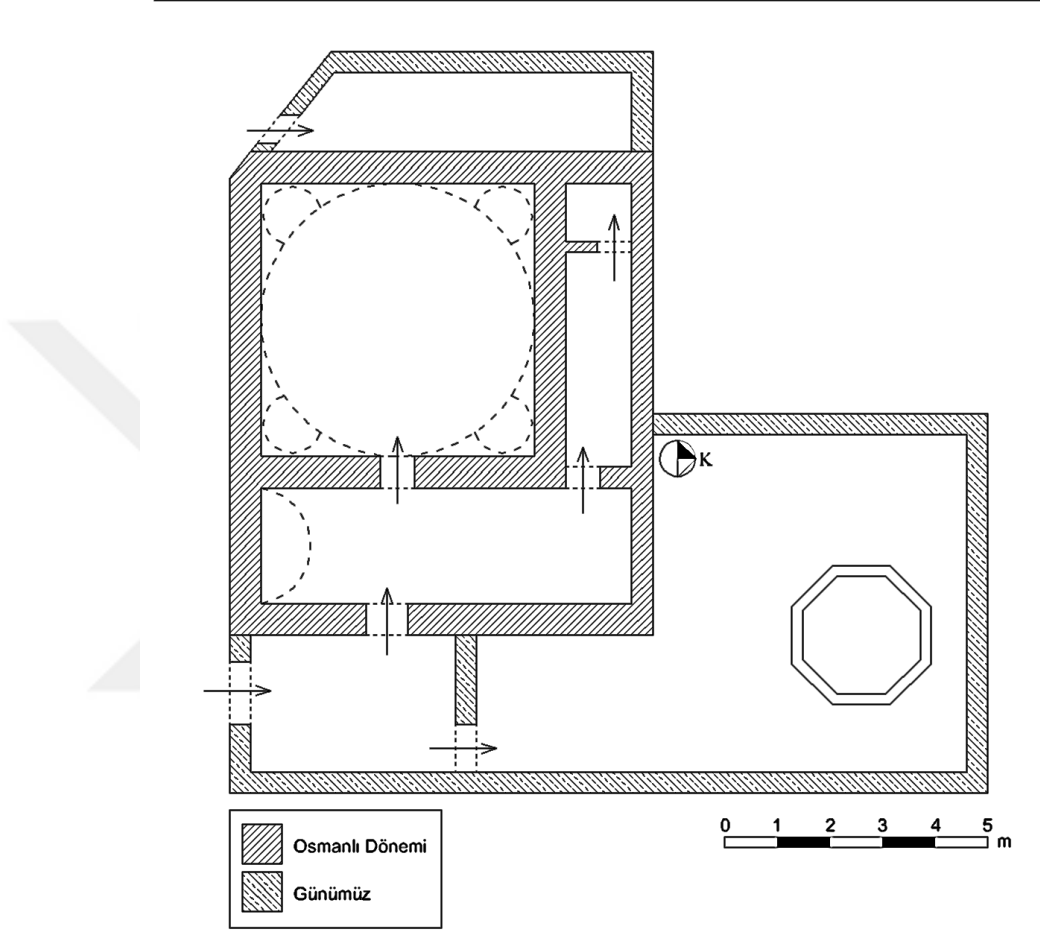
Sıcaklık kare (içten: 6,20 x 6,30 m.) planlı ve kubbeye örtülüdür. Dört köşede sade tromplarla geçilen kubbe, dıştan yaklaşık 70 cm yüksekliğinde bir sekizgen kasnağa oturur. Üzerinde öküzgözü pencerelerle aydınlatma sağlanmıştır. (Fotoğraf-225-226) İçeride halvet hücresi yoktur. Ortada hasarlı bir göbek taşı etrafında kurna ve muslukların sıralandığı bir düzenleme söz konusudur. Orijinalinden kalan tek kurnanın yanları mermer kaplıdır ve ön yüzünde 20 cm çapında kabartma çiçek rozetine yer verilmiştir. (Fotoğraf-227) . Batı tarafta yer alan külhan dar dikdörtgen biçimde uzanmış ana yapıdan alçak tutulmuştur. Üstü tek yöne eğimli iptidai bir çatıyla kapatılmıştır.

---

¹²³ Yapı için, 9.11.2005 tarih ve 1524 no.lu koruma kararı alınmıştır. (İzmir 2.KVKBK, d.35.10/122. ; İzmir TKVE, Cilt 2, s.208.)

¹²⁴ Ahmet Güneş, d.1957, Esnaf, Kınık.

Zemini kaplayan mermerler zarar görmüştür. Duvarlar beton sıvalı, kurna ve musluklar sanayi tipidir. Yapının dışında ve içinde herhangi bir süsleme yoktur.

Çizim 14: Pekmezpazarı Hamamı Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Poyracık Mahallesi

FOTOĞRAF: 228-237

ÇİZİM:15

5.3.2. Poyracık Yıldırım Beyazıt Hamamı

5.3.2.1. Tarihçesi

Osman Bayatlı, hamamın Yıldırım Beyazıt Camisi'ne yakın olmasına dikkat çekerek Yıldırım Beyazıt tarafından 1399'da yaptırıldığı düşünmüş fakat ilgili kaynak göstermemiştir ¹²⁵. Bu tarihlendirme zayıf olsa da yapı, planı ve mimarisi bakımından Yıldırım dönemi hamamlarının genel özelliklerini yansıtmaktadır.

Bergama Voyvodası Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa'nın (1776-1812) tereke defterinde mülkleri arasında Poyracık'ta bir hamam olduğu kayıtlıdır ¹²⁶ ve kasabada başka bir hamam yapısının varlığına dair bir bilgi yoktur. Hamam, Cumhuriyet tarihinden itibaren kullanılmamış ¹²⁷ ve günümüze harap vaziyette ulaşmıştır.

5.3.2.2. Kitabeler

Yapının kitabesi mevcut değildir.

5.3.2.3. Yapının İncelenmesi

Kınık'ın Poyracık Mahallesi'nde Hamamönü Sokak'ın bitişinde sağda yer alır. Yapı, kuzeyine bitişik evin sahibi Hakan Bahtıaçık'ın mülkiyetine geçmiştir. Şahıs arduvara kapı açmış burayı müştemilat olarak kullanmaktadır.

---

¹²⁵ Bayatlı, Eserler, s.18-21. ; Cami ile hamam arasında mesafe fazla olduğundan bir külliye bünyesinde olduklarını düşünmek güçtür.

¹²⁶ Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa Tereke Defteri (H.1229 / M.1814-15), BŞSD, D.2, s.44, BAMK. ; Gedik, s.108.

¹²⁷ Yörede ileri yaştaki kişiler yapının 1940'larda dahi hamam olarak işletilmediğini söylemektedir.

Yapı üç yönden evlerin arasında kalmış ve sadece doğu tarafı dışarı bakmaktadır. Burada cephe duvarının ortasındaki kapı sonradan açılmıştır. Uzun yıllar bakımsız kaldığından harap durumdadır. Üstünü örten kubbeler büyük oranda yıkılmıştır. Sıvaları dökülmüş, zemin döşemesi ortadan kalkmıştır. Göbektaşı, kurna, musluk gibi yıkanma tertibatından geriye herhangi bir şey kalmamıştır.

Duvarlar taş ve tuğla malzemeden almaşık tekniğinde örülmüştür. (Fotoğraf-228) Hamamın asıl girişi güneyde ılıklik bölümünün duvarındadır. Kapının ağzına sonradan duvar örülerek kapatıldığı anlaşılmaktadır. (Fotoğraf-229) Hamam mevcut haliyle güney - kuzey yönünde sıralanan ılıklik ve sıcaklik bölümünden ibarettir. Sıcaklik üç eyvanlıdır. Ana eyvan kuzeyde, yan eyvanlar doğu ve batıdadır. Ana eyvanın iki yanında birer halvet hücreğine yer verilmiştir. (Çizim-15)

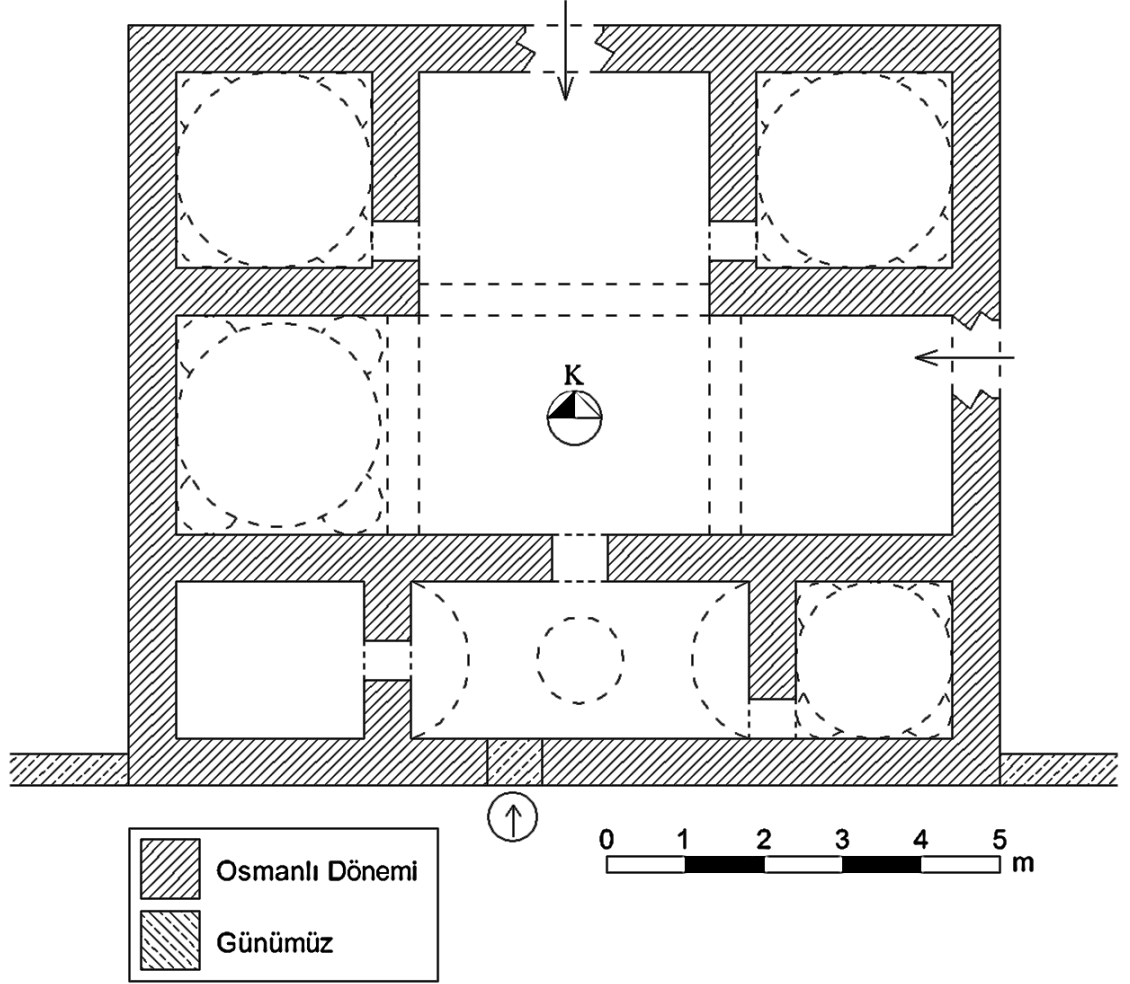
Ilıklığın üzerinde iki yana beşik tonoz uzatılmış ve orta kısım yükseltilerek küçük bir kubbeyle kapatılmıştır. (Fotoğraf-230) İki başına birer görevli hücreği yerleştirilmiş sağdaki sade tromplarla geçilen kubbeyle, soldaki düz damla örtülmüştür.

Ortadaki sivri kemerli kapıdan sıcaklik bölümüne geçilir. (Fotoğraf-231)

Orta alan örtüsü tamamen yıkılmıştır. (Fotoğraf-232-233) Eyvanların kubbeleri çökmüş, sadece köşelerindeki tromplar ve kubbe etekleri günümüze ulaşabilmiştir. (Fotoğraf-234-235)

Ana eyvanın iki yanına birer halvet hücreği yerleştirilmiştir. (Fotoğraf-236) Tromplarla geçilen delikli kubbeler sağlam durumdadır. (Fotoğraf-237)

Yapıda süslemeye dair herhangi bir iz kalmamıştır.

Çizim 15: Poyracık Yıldırım Hamamı Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Sucahlı Köyü

FOTOĞRAF:238-241

ÇİZİM: 16-17

5.3.3. Sucahlı Köyü Kaplıcası

5.3.3.1. Tarihçesi

Yapı, 1913'te Alman Arkeolog Paul Schazmann tarafından incelenmiş ayrıca birer plan ve kesiti çıkarılmıştır ¹²⁸. (Çizim-16)

XVI yüzyıldan itibaren Sucahlı Köyü, büyük bir cuma camisinin varlığı ve kervan yolu üzerinde olması sebebiyle, konar göçerlerin toplandığı bölgelerden biri olmuştur. Bu gibi yerlerde ibadet ve alveriş öncesi kişisel temizlik için hamam yapılarını bulunması sık görülen bir durumdur. Bu işaretle yapıyı, 1573-74 tarihli Sucahlı Köyü Eski Camisi'ne yakın bir döneme, XVI. yüzyıl sonlarına tarihlendirmek mümkündür.

5.3.3.2. Kitabeler

Kitabesi yoktur.

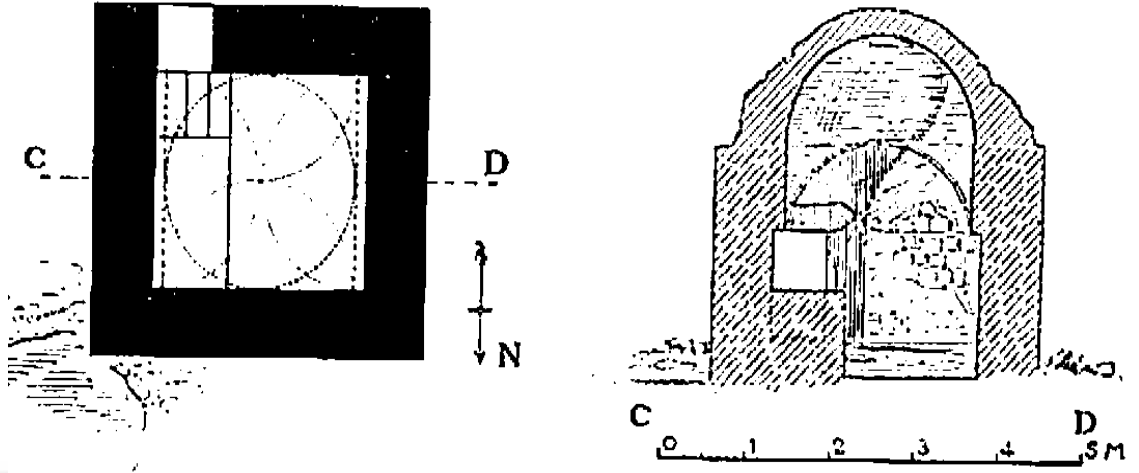
5.3.3.3. Yapının İncelenmesi

Kaplıca Sucahlı köyünün yaklaşık 1 km. batısında yol kenarındadır. Suyu kesilmiş olduğundan artık kullanılmamaktadır. Önceden önünde var olduğu söylenen üstü açık havuz, zamanla yok olmuştur.

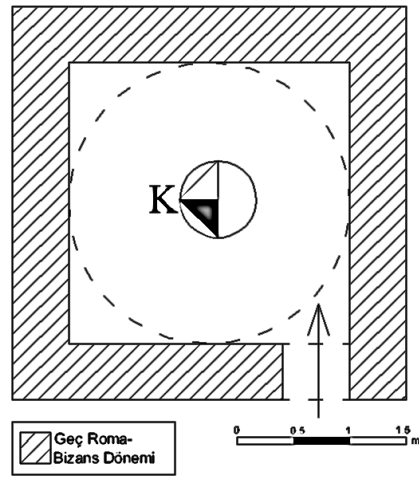
Yapıdan geriye küçük kare planlı (dıştan: 3,50 x 3,40 m.; yükseklik: 3, 50 m.) kubbe örtülü bir mekân kalmıştır. (Çizim-17) Köşelerde kesme taş bloklar kullanılmış duvarlar moloz taş malzeme ile örülmüştür. Batı cephesinin sağ kenarında başı yekpare taş lentoyla belirlenmiş alçak bir giriş kapısı açılmıştır. (Fotoğraf-238-239) Kubbe tuğla malzemeye yenilenmiştir. (Fotoğraf-240) İçeride iki basamakla inilen küçük bir havuz (2,10 x 1,55 m.) bulunmaktadır. (Fotoğraf-241)

---

¹²⁸ Conze, s.341-342.

Çizim 16: Sucahlı Köyü Kaplıca Planı ve Kesiti (Conze 1913, s.341-342)

Çizim 17: Sucahlı Köyü Kaplıcası Plan

5.4. Su Kemerleri

BULUNDUĞU YER: Kınık / Bağalan Köyü – Elmadere Köyü sınırı

FOTOĞRAF:242-243

ÇİZİM: Yok

5.4.1. Elmadere (Karaosmanoğlu) Su Kemer

5.4.1.1. Tarihçesi

H.1229 / M.1814 tarihli vakfiyede Bergama Voyvodası Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa'nın (1775-1812) Kınık'ta bir su yolu ve çeşme yaptırmış olduğu kayıtlıdır.¹²⁹ Belgede bahsedilen çeşme, Ömer Ağa 1776-77'de Kınık'ta yaptırmış olduğu anıtsal ölçülerdeki Kurşunlu Çeşme olmalıdır ve su hattının kasabaya ulaşmasına bir nişane olarak inşa edildiği düşünülmelidir. Adı geçen baninin 1775 tarihinde Bergama Voyvodası olduğu dikkate alınırsa söz konusu su yolu, Kurşunlu Çeşme'den hemen önceye 1775-1777 yıllarına tarihlendirilmelidir.

5.4.1.2. Kitabeler

Su yoluna ait herhangi bir kitabe mevcut değildir.

---

¹²⁹ “....amcam el-Hac Ömer bin el Hac Mustafa'nın yaptırdığı çeşme ve su yolları çün...” (Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.1229 / M.1814-15) 580.EV.d, s.39-43, VGM. ; Nagata, s.294-297.).

5.4.1.3. Yapının İncelenmesi

Su yolu, Elmadere kırsalı ile Kınık ilçe merkezi arasında uzanıyordu. Güzergah üzerinde bulunan Roma Dönemi'ne ait bir su kemerinden¹³⁰ yararlanılmıştı. Hat uzun yıllardan beri kullanılmadığı için tesisatı zamanla yok olmuş ve günümüze herhangi bir iz kalmamıştır.

Su hattını en son 1960'larda kalıntılardan takip etmek mümkün olduğu söylenmektedir. Doğu-batı yönünde yaklaşık 6 km uzunlukta idi. Kaynağını Elmadere Köyü yol ayrımının yaklaşık 1 km güneydoğusunda Asarlık Tepesi'nin batı yamaçlarından alıyordu. Hattın ilk olarak kuzeybatıya doğru yol alıp Elmadere akarsuyu üzerindeki Antik su kemerinden geçtiği ardından batıya dönüp Kocaömer Köyü'ne¹³¹ uğradığı ve oradan Kınık'a ulaştığı görülebilmekteydi. Su akışı, harçla tesviye edilmiş 'U' biçimli bir ark boyunca ağız ağıza geçen toprak künklerle sağlanıyordu¹³².

Su yolu güzergahında yararlanılan Antik su kemeri, Kınık ilçe merkezinin 5 km doğusunda Elmadere Köyü ile Bağalan Köyü arazi sınırını belirleyen Elmadere akarsuyu üzerindedir. Yanından köyleri birbirine bağlayan yol geçmektedir. Yapı, vadiyi dik keserek doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Yaklaşık 110 m boyunda 17 m yüksekliğindedir. Yonu taş malzemeden kalın bir duvar gibi yükseltilmiş hafifletme amacıyla belli aralıklarla 5 kemer açıklığına yer verilmiştir. (Fotoğraf-242)

Üstü boyunca uzanan 'U' biçimindeki (içten genişlik: 30 cm ; yükseklik: 18 cm) kanal, muhtemelen su yoluyla birlikte yeniden tesviye edilip harçla şekillendirilerek işler hale getirilmişti. (Fotoğraf-243)

---

¹³⁰ Bergama'nın Roma döneminde artan nüfusuna ve yeni gymnasiumlara gereken suyu karşılamak için 80 km. doğuda Soma yakınlarından başlayan yeni bir su yolu daha yapılmıştı. Bu güzergah üzerinde yer yer su kemerleri inşa edilmiştir. (Wolfgang Radt, **Bergama Arkeolojik Rehber**, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, 1984, s.16-17.)

¹³¹ Suyun Kocaömer Köyü içinden geçirildiği için köydeki caminin yine Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa tarafından buraya bir hediye olarak yaptırıldığı söylenmektedir.

¹³² Muammer DALKİÇ: d.1948, Kocaömer Köyü Muhtarı, Kınık.

BULUNDUĞU YER: Kınık/ Merkez

FOTOĞRAF:244-245

ÇİZİM: 18

5.4.2. Yakın Değirmen Su Kemerı

5.4.2.1. Tarihçesi

Yapılış tarihi ve yaptıranı kesin olarak bilinmemektedir.

Yapının mülkiyeti 1923-24 tarihli Türk - Yunan Nüfus Mübadelesi yıllarında Hacı Totori isimli bir Rum'dan Hüseyin Kuşçu'ya geçmiş ondan da torunu Alâeddin Göher'e miras kalmıştır. Sahibinin aktardığına göre yapı, ilk başta bir pamuk fabrikası (çırçır) olarak yapılmıştı. Zaman içinde tertibatı değiştirilerek önce çeltik değirmenine ardından 1939'da un değirmenine dönüştürülmüştür. En son 1980'li yıllarda çalışır durumda olduğu bilinmektedir ¹³³.

Söz konusu yapı, H.1308 / M.1891 tarihli Aydın Vilayet Salnamesi'nde Kınık'ta kayıtlı iki pamuk fabrikasından (çırçır) biri olmalıdır ¹³⁴. Salname 'de İzmir ve ilçelerindeki pamuk fabrikalarının büyük kısmının bu yapıdaki gibi su gücüyle çalıştığı ¹³⁵ belirtilmiş ve Kınık'taki değirmenlerin çoğunlukla yel değirmeni olduğu bilgisi verilmiştir ¹³⁶.

Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu anlaşılan yapı en geç Salname kaydına girdiği 1891 yılına tarihlendirilebilir.

5.4.2.2. Kitabeler

İnşa kitabesi yoktur

---

¹³³ Alaattin Göher, 1955 doğumlu, çiftçi, Kınık.

¹³⁴ “Bergama’ya tabi Kınık’ta: İzmir’de mukim (ikamet eden) Boskoviç Çamuroğlu Piraşkuve’ye ait bir pamuk fabrikası ; İstilyo ve Şürekasına ait pamuk fabrikası” (İbrahim Cavid, s.683.)

¹³⁵ İbrahim Cavid, s.684-687.

¹³⁶ “Nevahi-i Bergama (Kınık)’da 8 adet değirmen. Bunların ekserisi yel değirmenidir.” (İbrahim Cavid, s.675.)

5.4.2.3. Yapının İncelenmesi

Değirmen Kınık - Soma yolunun 2. km'sinde sağda Fatih Mahallesi'ndedir. İlçeye yakın olması nedeniyle halk arasında 'Yakın Değirmen' olarak adlandırılmıştır.

Yapının bütünü, güney-kuzey doğrultusunda uzanan bir su kemeri ile kuzey ucuna bitişik kısmen ayakta kalmış değirmen binasından ibarettir. (Çizim-18)

Burada Antik dönemden kalma bir su kemerinin taşıdığı sudan yararlanmak için önüne bu değirmenin sonradan inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

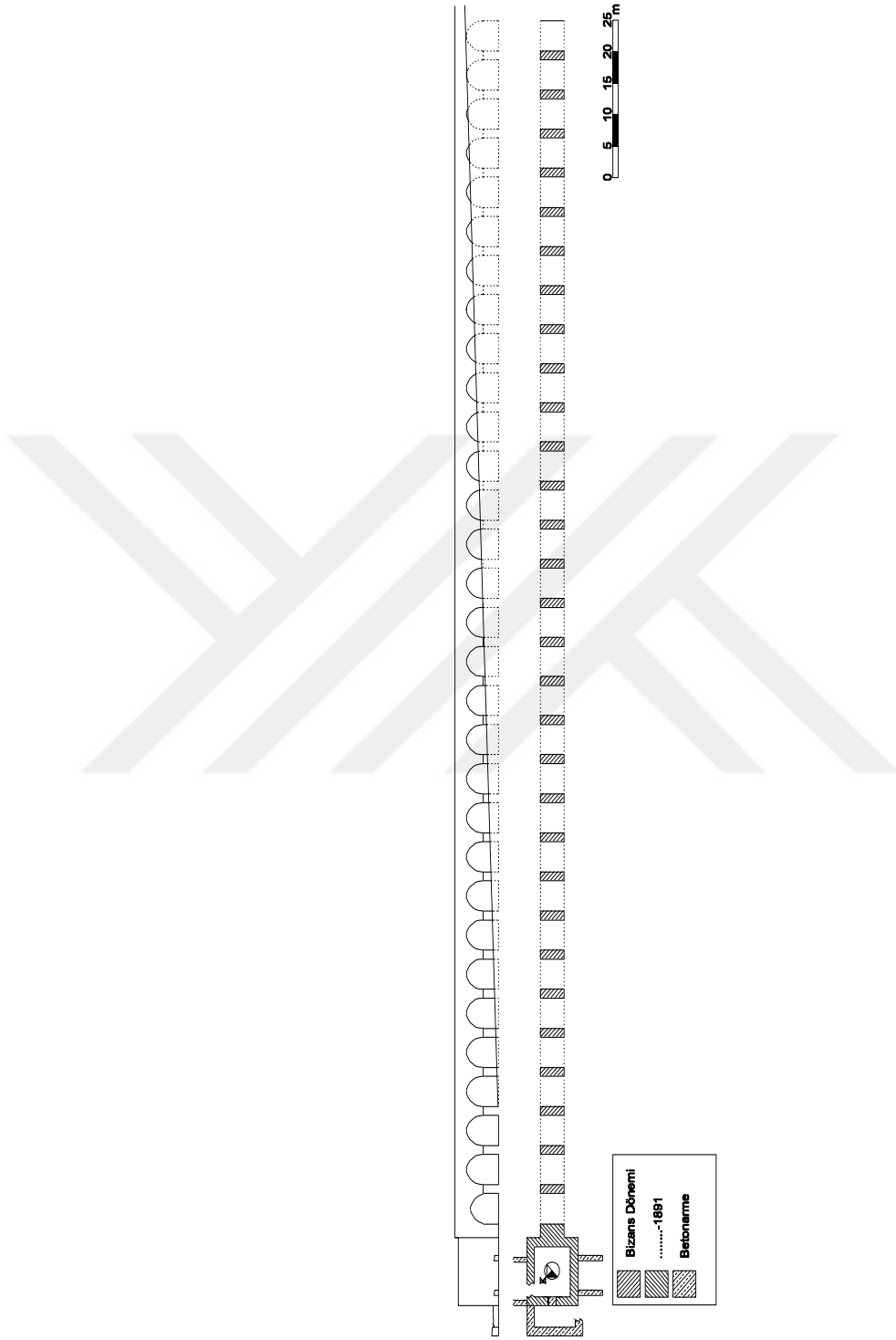
Değirmen harap ve metruk haldedir. Suyu kesilmiş olup işlemez durumdadır. Çalışma tertibatından geriye herhangi bir şey kalmamıştır.

Değirmen binasının çoğu yıkılmış yalnız kemere bitişik olan bölümü ayakta kalmıştır. Kuzey ve batı yanlarında yıkılmış olan birimlere ait duvar kalıntıları görülmektedir. Ayaktaki yapı kare planlı üzeri düz damla örtülüdür. Kesme taş ve kaba taştan: kemerin devamı olan kısmı sökülerek elde edilen devşirme malzemeden inşa edilmiştir. Buraya giriş sağlayan kapı kuzey duvarın ortasındadır. Yarıısı toprak altında kalmış baş kısmı sonradan duvar örülerek kapatılmıştır. (Fotoğraf-244) Binanın 11 m kuzeyinde, kullanılan suyu yolun karşı tarafına aktarmak için bir de menfez yapılmıştır. Kesme taştan yuvarlak tonoz şeklinde araziye açılır. Günümüzde asfalt yolun altında kalmıştır¹³⁷.

Su kemeri, yaklaşık 210-220 m güneyde Elmadere'nin ovaya indiği bir noktadan başlayıp kuzeyde ucuna bitişik değirmen yapısı ile son bulur. İlerlediği istikamet boyunca konutların ve bahçelerin kesiştiği mahalle dokusu içerisinde kalmıştır. Güneye doğru gidildikçe toprağa gömülme 30 kemerden oluşan 100 m lik kısmı görülebilmektedir. (yükseklik: 400 cm.; genişlik: 220 cm.) Burada alçak ve geniş tutulmuş tek katlı kemerler kalın ayaklar üzerinde sıralanmaktadır. (kemer açıklığı: 240 cm.; kemer yüksekliği: 300 cm. ayak: 70 x 220 cm.) Değirmene bitişik kemer suyun akışına eğim vermek maksadıyla diğerlerinden biraz daha alçak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Üstünden geçen su kanalı 'U' şeklinde uzanmaktadır. (genişlik: 80 cm.) Orijinalde kesme taş - kaba taş malzemeden yığma tekniğinde inşa edilmiş bazı kemerler sonradan tuğla malzemeye onarılmıştır. Zamanla bazı yerlerde yıkıntılar, delikler ve çökmeler oluşmuştur¹³⁸. (Fotoğraf-245)

¹³⁷ İzmir 2.KVKBK, 35.10/73, 5127 nolu karar eki tescil fişi, s.1.

¹³⁸ İzmir 2.KVKBK, 35.10/73, 5127 nolu karar eki tescil fişi, s.1.

Çizim 18: Yakın Değirmen Planı ve Kesiti

5.5. Çeşmeler

BULUNDUĞU YER: Kınık/Poyracık Mahallesi

FOTOĞRAF: 246-247

ÇİZİM:19

5.5.1. Poyracık Çeşme -I (Bekmezcioğlu Çeşmesi)

5.5.1.1. Tarihçesi

Çeşme H.1280 / M. 1863-64 yılında Bekmezcioğlu el Hac Muhammed Bey tarafından yaptırılmıştır.

5.5.1.2. Kitabeler

Çeşme alınışındaki kitabenin okunuşu: (Fotoğraf-246)

1-Sahib-ul hayrat ve'l hasenat

2- Bekmezcioğlu el Hac Mehmed Bek, rız'a

3-L 'illahi teali müceddeden ihya eyledi bu çeşmeyi hayrat

4- Sene 1280.

Günümüz Türkçesi ile: Hayır ve hasenat sahibi Pekmezcioğlu Hacı Mehmed Bey Allah-u Teala rızası için bu hayrat çeşmesini yeniden yaptırdı. Sene H.1280 / M.1863-64.

5.5.1.3. Yapının İncelenmesi

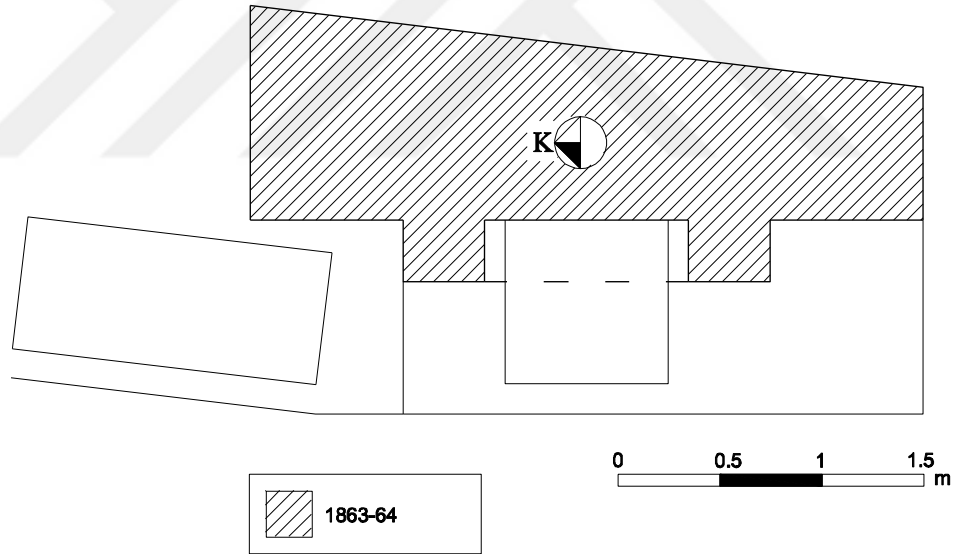
Çeşme Poyracık'ta Yıldırım Camisi'nin yaklaşık 150 m güneydoğusunda Hamam Caddesi yokuşunu çıkarken sol tarafta bir konut duvarına bitişik vaziyettedir.

Önceden kâgir malzemeden olduğu bilinen yapı günümüzde mermerle kaplanmıştır. Kendine ait çeşme taşı bulunan dikdörtgen planlı tek yüzlü bir duvar çeşmesidir. Arkada ana gövdeyi oluşturan geniş dikdörtgen bir küte yer alır. (genişlik: 3,30 m.; yükseklik: 210 cm.; derinlik: 105 cm.) Önde ise daha dar tutularak ileri taşırılmış ve yapının yüzünü oluşturan tipik çeşme düzenlemesi oluşturulmuştur. (Çizim-19) (genişlik: 180 cm.; yükseklik: 305 cm.; derinlik: 30 cm.) Burası beşik

kemerli derin bir niş (genişlik: 103 cm. yükseklik: 190 cm derinlik: 30 cm.) şeklinde düzenlenmiş üstü üçgen bir alınlıkla (yükseklik: 90 cm) yükseltilmiştir. Nişin üst başına yerleştirilmiş olan kitabe yerinden çıkarılmayıp etrafındaki mermer kaplamayla çevrilmiştir.(35 x 40 cm.) (Fotoğraf-247)

Kare taş kurna (80 x 80 cm.; derinlik: 5 cm.) öne taşırılmış zemini yukarıda tutulmuştur. Çeşme önden bir platformla kuşatılmış olduğundan sekilere ayrıca yer verilmemiştir. Sol yanda ağzı kesme taş kaplı dikdörtgen kurna (65 cm. x 150 cm.) bulunmaktadır.

Suyu yeni şebekeden bağlanmıştır. Metal musluk günümüze aittir. Su haznesi arkadaki kütlenin soluna yerleştirilmiş havalandırması sonradan metal kapakla kapatılmıştır.

Çizim 19: Poyracık Çeşme I (Bekmezcioglu Çeşmesi) Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Poyracık Mahallesi

FOTOĞRAF:248-249

ÇİZİM:20

5.5.2. Poyracık Çeşme -II (Koruluk Çeşmesi / Alioğlu Hacı Hasan Çeşmesi)

5.5.2.1. Tarihçesi

Kitabesine göre çeşme H.1186 / M.1772-73 yılında Hacı Hasan bin Ali Bek tarafından yaptırılmıştır.

5.5.2.2. Kitabeler

Alınlığındaki kitabenin okunuşu: (Fotoğraf-248)

1-Sahib-ul hayrat

2-Ve'l hasenat Hacı Hasan bin

3-Ali ruhuna Fatiha 1186.

Günümüz Türkçesi ile: Hayır ve hasenat sahibi Ali-oğlu Hacı Hasan. Ruhuna Fatiha H.1186 / M.1772-73.

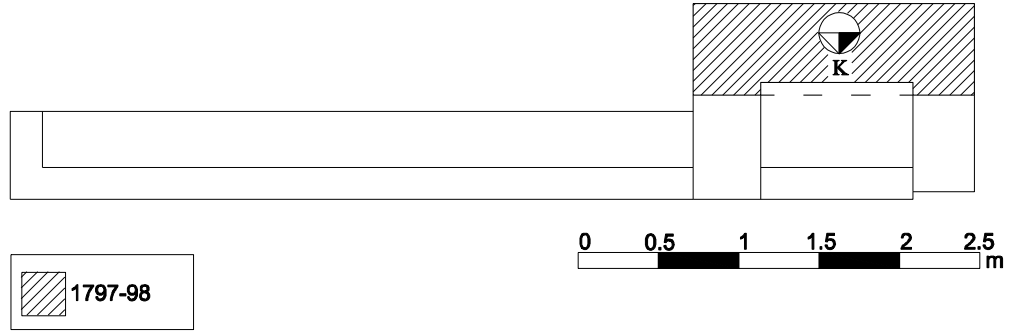
5.5.2.3. Yapının İncelenmesi

Poyracık Mahallesi batı ucunda, Kasımoğlu sokağının sağında bir koruluk içerisinde yer alır.

Dikdörtgen planlı (genişlik: 195 cm.; yükseklik: 240 cm.; derinlik: 90 cm.) geleneksel düzende tek yüzlü bir köy çeşmesidir. (Çizim -20)

Kâgir malzemeden yapılmış sonradan sıvanmıştır. Yüzüne yuvarlak kemerli niş (genişlik: 130 cm.; yükseklik: 220 cm.; derinlik: 16 cm.) açılmış, üzengi taşları içe doğru taşırılmıştır. Kemer ortasına yer alan kitabe çerçevesizdir. Kurna kısmı nişin önünde dikdörtgen şekilde ileri taşırılmıştır. İki yanda 'L' biçimdeki sekilikler niş içerisine doğru uzatılmıştır. (Fotoğraf-249) Çeşmenin sol yanında, alçak bir duvar uzantısı (yükseklik: 80 cm.; uzunluk: 520 cm.) ve önü boyunca devam eden kurna (içten: 50 x 482 cm.) bulunmaktadır. Arkada su haznesi kapalıdır. Çeşmenin suyu yeni şebekeye bağlı akar durumdadır. Üzerindeki metal musluk günümüze aittir.

Çizim 20: Poyracık Çeşme II (Koruluk Aloğlu Hacı Hasan) Çeşmesi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Poyracık Mahallesi

FOTOĞRAF:250-251

ÇİZİM:21

5.5.3. Poyracık Çeşme -III

5.5.3.1. Tarihçesi

Kitabesine göre H.1207 / M. 1792-93 yılında yaptırılmıştır. Son yıllarda yapılan onarım ve ilavelerle asli özelliğini kaybetmiştir.

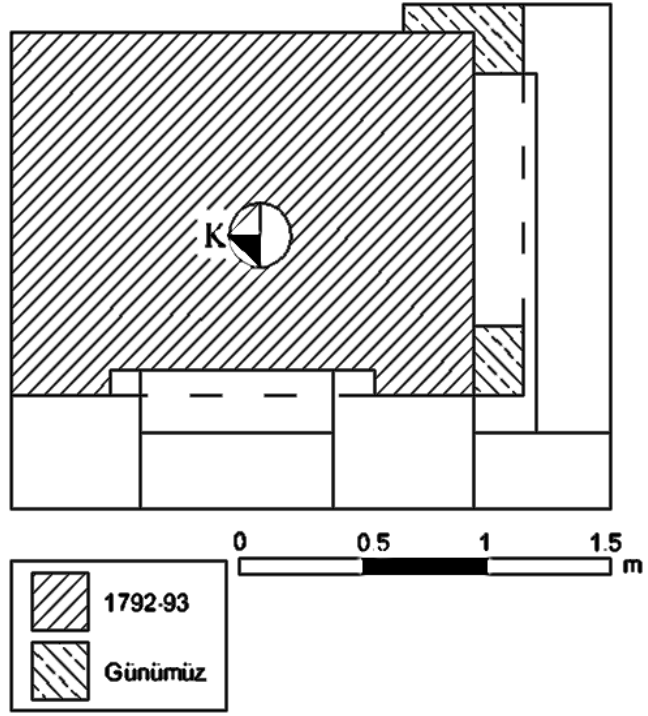
5.5.3.2. Kitabeler

Alınlığındaki kitabe badanayla kaplandığı için metin kısmı okunamamaktadır. Sadece H.1207 tarihi okunabilmektedir. (Fotoğraf-250)

5.5.3.3. Yapının İncelenmesi

Poyracık Mahallesi'nin batı ucunda Kasımoğlu Sokak'ın sonundadır.

Çeşmenin aslı dikdörtgen planlı tek yüzlüdür. (Çizim-21) Son yıllarda yapılan onarımda sağ yanına kuzeye bakan bir çeşme yüzü daha eklenmiş (genişlik 154 cm.) ve yapının tümü mermerle kaplanmıştır. Orijinal yüzü doğuya bakar durumdadır. (genişlik: 187 cm. yükseklik: 325 cm.; derinlik: 143 cm.) Çeşme taşı geleneksel düzende yuvarlak kemerli bir niş içerisinde. (niş genişliği: 107 cm.; derinlik 10 cm.) Kemer boşluğunun ortasında yer alan kitabe sökülmemiş mermer kaplama etrafını dönmüştür. (Fotoğraf-251)Altta dikdörtgen kurna ileri taşırılmış, iki yanına ileri doğru taşan birer sekil yapılmıştır. Suyu yeni şebekeden akar durumdadır. Metal musluk günümüze aittir. Arkada bulunan su haznesini bitişiğindeki binanın cephe duvarı kapatmıştır.

Çizim 21: Poyracık Çeşme III Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık/Hamzahocalı Köyü

FOTOĞRAF:252-253

ÇİZİM:22

5.5.4. Hamzahocalı Köyü Çeşme -I

5.5.4.1. Tarihçesi

İnşa tarihi ve banisi tespit edilememiştir. Görünüşü itibariyle Osmanlı dönemine ait olduğu anlaşılmaktadır.

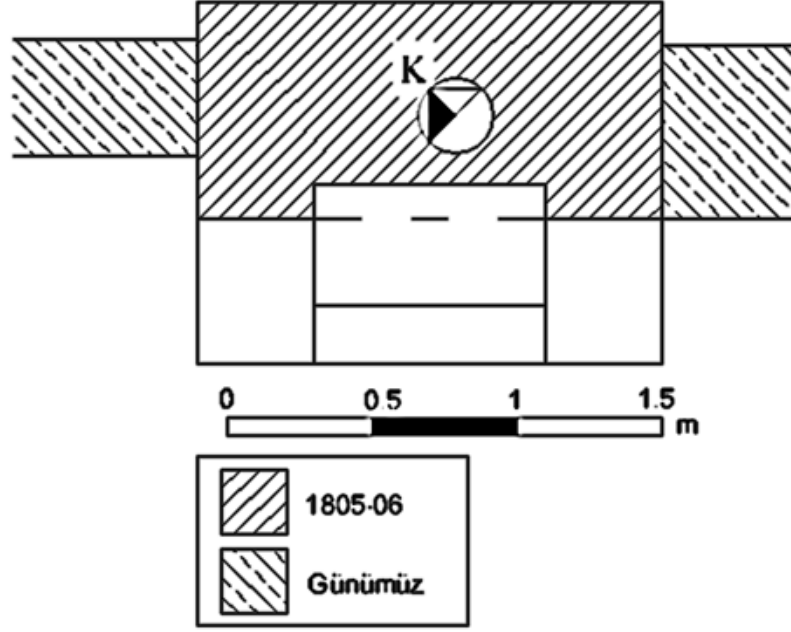
5.5.4.2. Kitabeler

Üzerindeki kitabe hasar gördüğünden okunamamaktadır. (Fotoğraf-252)

5.5.4.3. Yapının İncelenmesi

Çeşme, Kınık-Soma yolunun 9. km'sinde Kocaömer köyüne çıkan yolun sağında yer alır.

Kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir. Tek yüzlü ve büyük ölçülere sahip (genişlik: 385 cm; yükseklik: 319 cm.; derinlik 160 cm.) geleneksel düzende bir çoban çeşmesidir. (Çizim-22) Niş kısmı (genişlik: 190 cm.; yükseklik: 290 cm.; derinlik 70 cm) sivri kemerlidir. İçerisinde yer alan kitabelik hasar görmüştür. Kitabeliğin üstünde bir tane tas yuvası bulunmaktadır. Tek muslukludur. Kurna kısmı pek derin olmayan düz zeminli bir yapıdadır. (Fotoğraf-253) Çeşmenin sağında ve solunda moloz taştan istinat duvarı uzatılmış, bunların önünde hayvanların su içtiği kürünlere yer verilmiştir.

Çizim 22: Hamzahocalı Köyü Çeşme-I Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık/Hamzahocalı Köyü

FOTOĞRAF:254-255

ÇİZİM: 23

5.5.5. Hamzahocalı Köyü Çeşme -II (Tavşani Çeşmesi)

5.5.5.1. Tarihçesi

Çeşme H.1220 / M. 1805-06 tarihinde Osman bin Şerif Tavşani tarafından yaptırılmıştır.

5.5.5.2. Kitabeler

Çeşme alınlığındaki inşa kitabesinin okunuşu: (Fotoğraf-254)

1-Sahib-ul hayrat

2-Ve'l hasenat el Hac

3- Osman bin Şerif

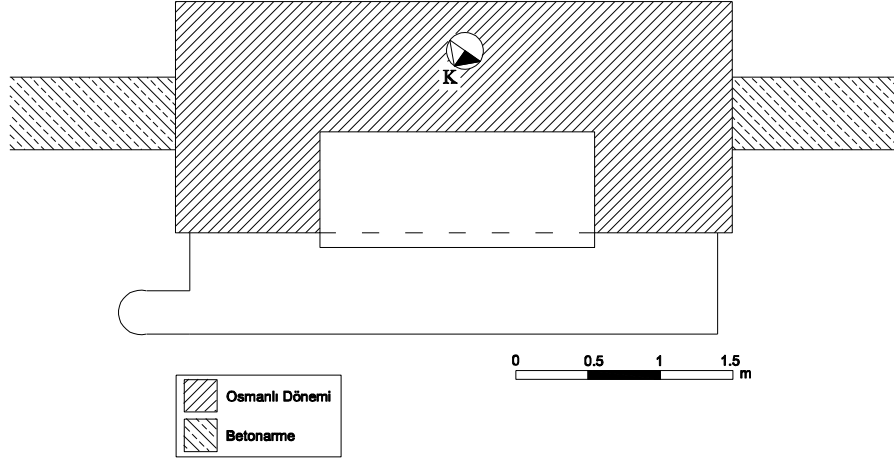
4-Tavşani sene 1220.

Günümüz Türkçesi ile: Hayır ve hasenat sahibi Hacı Şerif oğlu Osman Tavşani.
Sene H.1220 / M.1805-06.

5.5.5.3. Yapının İncelenmesi

Kâgir malzemeden yapılmış sonradan sıvanmıştır.

Tek yüzlüdür. Birimler geleneksel düzende yerleştirilmiştir. (genişlik: 160 cm.; yükseklik: 230 cm.; derinlik: 75 cm.) (Çizim-23) Nişi yuvarlak kemerlidir. (genişlik: 80 cm; yükseklik 180 cm.; derinlik: 12 cm.) Ortasında kitabe yer alır. Çeşme taşı kitabenin hemen altına zincirle asılmıştır. Nişin iki yanında kare gövdeli paye şeklinde birer söve uzatılmış, bunların öne bakan yüzeylerine uzun altıgen formunda birer sathi niş açılmıştır. Üzengi taşları yatay silmeli başlık biçimindedir. Kemer köşelerine kabartma ay-yıldız motifi yerleştirilmiştir. (Fotoğraf-255) Altta pek derin olmayan kurna kısmı önden eşik seviyesinde kapatılmıştır. İki yanda seki kısımları ileri doğru uzanan birer dikdörtgen taş blok şeklindedir. Sol yanında bir duvar uzatılmış (uzunluk: 370 cm, ; yükseklik: 135 cm.) ve önüne aynı boyda devam eden bir kürün yapılmıştır. Su haznesi arkada çeşme taşıyla eşit yükseklikte tutulmuştur.

Çizim 23: Hamzahocalı Köyü Çeşme-I Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık / Hamzahocalı Köyü

FOTOĞRAF: 256-257

ÇİZİM: 24

5.5.6. Hamzahocalı Köyü Çeşme -III (Cemiloğlu Hacı Halil Çeşmesi)

5.5.6.1. Tarihçesi

Çeşme H.1247 / M.1831-32 yılında Cemil-zade Halil tarafından yaptırılmıştır.

5.5.6.2. Kitabeler

Alınlıktaki kitabenin okunuşu: (Fotoğraf-256)

1-Sahib-ul hayrat ve'l hasenat

2-Cemil-zade el Hac Halil

3- 1247.

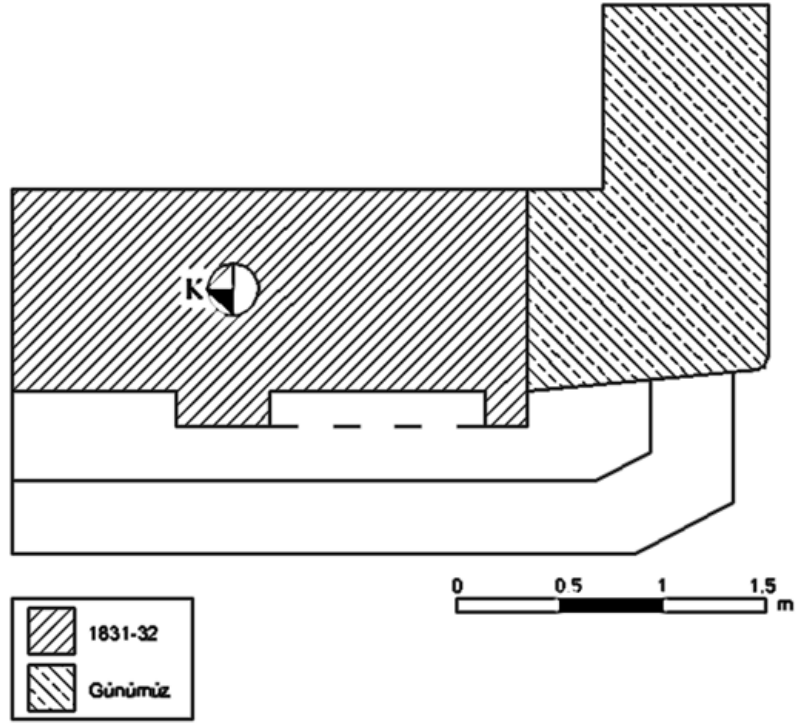
Günümüz Türkçesi ile: Hayır ve hasenat sahibi Cemil oğlu- Hacı Halil H.1247 /M.1831-32.

5.5.6.3. Yapının İncelenmesi

Köy içinde Cami Caddesi'nin sonunda Taştepe köyüne giden yol ayrımının sol kenarındadır. Suyu akmamaktadır

Tek yüzlü bir duvar çeşmesidir. Arkasındaki konutun bahçe duvarı cephesine taştan örülmüş beşik kemerli bir söveden ibarettir. (genişlik: 170 cm.; yükseklik: 210 cm ; derinlik 17 cm.) (Çizim -24) Kemer yayının içinde çerçevesiz kitabe yer alır. Kurna, sal taş bloklarla oluşturulmuş çeşme duvarının genişliğinde dikdörtgen şekilde öne taşırılmıştır. Sekiliklere yer verilmemiştir. (Fotoğraf-257)

Çizim 24: Hamzahocalı Köyü Çeşme-III Plan

BULUNDUĞU YER: Kınık / Cumalı Köyü

FOTOĞRAF:166-167

ÇİZİM: 25

5.5.7. Cumalı Köyü Çeşme (Ömeroğlu Mustafa Çeşmesi)

5.5.7.1. Tarihçesi

Çeşme H.1212 / M.1797-98 yılında Ömer bin Mustafa tarafından yaptırılmıştır.

5.5.7.2. Kitabeler

Alınlıktaki kitabenin okunuşu: (Fotoğraf-258)

1-İlahi bu çeşmeyi hayrat edenler daima olsun sa'id

2-Girub cennet sarayına hamamında olsun be'id

3-Sahib-ul hayrat ve'l hasenat Ömer bin Mustafa

4- Sene 1212.

Günümüz Türkçesi ile: Allah'ım bu çeşmeyi bağışlayanlar daima saadette olsun. Cennetin sarayına girip hamamında yıkanmış olsun. Hayır ve hasenat sahibi Mustafa-oğlu Ömer. Sene H.1212 / M.1797-98.

5.5.7.3. Yapının İncelenmesi

Çeşme, Cumalı Köyü içinde, bir konutun cephe duvarının hemen önündedir.

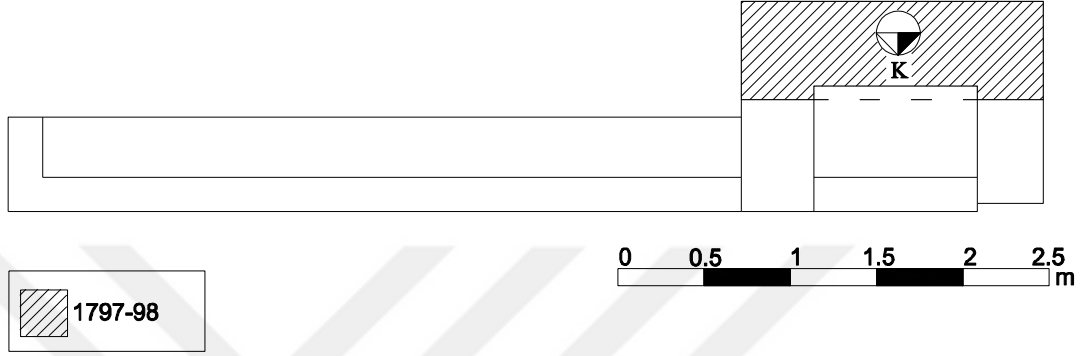
Kendine ait çeşme taşı bulunan dikdörtgen planlı (genişlik: 175 cm.; yükseklik: 220 cm.; derinlik: 57 cm.) tek yüzlü bir duvar çeşmesidir. (Çizim -25)

Kâgir malzemede inşa edilmiş yüzeyi sonradan sıvanmıştır.

Niş kısmı beşik kemerlidir. (genişlik: 95 cm.; yükseklik: 194 cm.; derinlik: 8 cm.) Üzengi taşları, içe doğru kavisli biçimde taşırılmıştır. Kitabe çerçevesiz şekilde nişin sol üst kenarına yerleştirilmiştir. Nişin alt bölümünü kaplayan aynalık sade bırakılmış üst başı devşirme malzemeden taş pervazla belirlenmiştir. (Fotoğraf-259)

Taş kurna derin tutulmuş öne doğru kare şekilde taşırılmıştır. Sekilikler dikdörtgen şekilde ileri uzanır. Sağdaki yüksek tutulmuştur. Ayrıca çeşmenin sol yanında taştan derin bir kurna bulunmaktadır. (genişlik: 55 cm; uzunluk: 425 cm.)

Su yeni tesisata bağlı olarak akmaktadır. Metal bir musluk ve zincire bağlı maşrapa günümüze aittir. Su haznesi arkada çeşme taşı ile konut duvarı arasında kalmıştır.

Çizim 25: Cumalı Köyü (Ömeroğlu Mustafa) Çeşmesi Planı

BULUNDUĞU YER: Kınık İlçe merkezi

FOTOĞRAF: 260-261

ÇİZİM: Yok

5.5.8. Kurşunlu Çeşme (Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa Çeşmesi)

5.5.8.1. Tarihçesi

Çeşme bugün ayakta değildir. 1954 'de yol genişletme çalışması sırasında yıktırılmıştır. Yapı tepesini örten kurşun kaplı çatısından ötürü 'Kurşunlu Çeşme' adıyla da anılmıştır¹³⁹. O döneme ait fotoğraflardan kitabesi okunabilmekte ve yapısal özellikleri ana hatlarıyla görülebilmektedir¹⁴⁰.

Üzerindeki onarım kitabesine göre eser: Bergama Voyvodası Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa tarafından H.1190 / M.1776-1777 yaptırılmış, 1927 yılında İzmir Valisi Mirliya Kazım (Dirik) Paşa tarafından tamir ettirilmişti¹⁴¹.

Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa'nın H.1229 / M.1814 tarihli vakfiyesinde Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa'nın Kınık'ta bir su yolu ve çeşme yaptırdığı kayıtlıdır.¹⁴² Belgede söz edilen çeşme Kurşunlu Çeşme'den başkası değildir. Bani bu eseri, hem suyun Kınık'a ulaşmasının bir nişanesi olarak hem de yine banisi olduğu Çarşı Camisi'nin su ihtiyacını karşılamak maksadıyla inşa ettirmiş olmalıydı.

---

¹³⁹ Eriş, Kınık, s.119.

¹⁴⁰ Fotoğraflar için bak. Eriş, Kınık, s.119-120.

¹⁴¹ Bayatlı, Karaosmanoğulları, s.31. ; Kuyulu, Karaosmanoğlu, s.168. ; Eriş, Kınık, s.120. ; Ayrıca Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa adına oğulları tarafından 1814'de Bergama'da bir sebil yaptırılmıştır. (Bayatlı, Eserler, s.60. ; Özünal, s.80-81.)

¹⁴² Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.1229 / M.1814-15), 580.EV.d., s.39-43, VGM. ; Nagata, s.294-297. "....amcam el-Hac Ömer bin el Hac Mustafa'nın Kınık'ta yaptırdığı çeşme ve su yolları çün..."

5.5.8.2. Kitabeler

İnşa kitabesinde:

“Karaosmanzade Hacı Ömer Ağa hayratı sene 1190” yazılı olduğu bilgisi aktarılmıştır ¹⁴³.

Onarım kitabesinin okunuşu: (Fotoğraf-260)

1-1190 (M.1776-77) tarihinde Karaosmanzade oğlu Hacı Ömer Ağa

2-tarafından inşa edilmiş olan iş bu çeşme İzmir Valisi

3-Mirliva Kazım Paşa tarafından tamir edilmiştir. 1927.

5.5.8.3. Yapının İncelenmesi

Çeşme, Kınık ilçe merkezinde Çarşı Camisi'nin yaklaşık 15 m batısında bugünkü bahçe duvarının hemen dışında bulunuyordu.

Fotoğrafta görüldüğü üzere: Tek cepheli olarak anıtsal ölçülerde yapılmıştır. Tahminen 8 m yüksekliğe 5 m genişliğe ve 1 m 'ye yakın derinliğe sahip olmalıydı. Düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Çeşmenin birimleri geleneksel düzende yerleştirilmiş fakat Barok tarzda ele alınmıştır. Ortasında yer alan yüksek sivri kemerli niş pek derin olmayıp içeriden düz zeminelidir. Üst kısmındaki kitabelik çerçevesizdir. Nişi çevreleyen kemerin ağzı geniş silmeyle dışa taşırılmıştır. Kilit noktası yanlardan tek zikzak verilip bir uç kemer şeklinde vurgulanmıştır. Silme altta söve olarak devam edip yatay silmeli kare kaidelere oturtulmuştur. Çeşme cephesini tam ortasından yatay bölen Barok tipi taş plaster kemerin üzengi noktalarından girip nişin içinden geçer. Gövdenin üst kısmı hafif bir kavisle taşırılıp geniş bir pervaz halinde tamamlanmıştır. Çeşmenin yanları yuvarlak biçimde dönülmüş ortadan geçen plaster ile üstteki pervaz bu kavisi takip ederek arkaya kıvrılmıştır. Yukarıda ileri doğru uzatılmış saçak ön ve arkadan düz seyrederken yanlardan üç dilimli şekilde verilmiştir. Tepe kısmı elips bir

---

¹⁴³ E. Eriş kitabında yer verdiği bu kitabe metni için herhangi kaynak belirtmemiştir. Yaşı itibarıyla çeşmenin var olduğu yılları görmemiştir ve inşa kitabesini gösteren bir fotoğraf mevcut değildir. (Eriş 2009, s.31.) Ayrıca daha eski bir araştırmacı olan O. Bayatlı çeşme hakkında bilgi verirken böyle bir kitabenin varlığından söz etmemiştir. (Bayatlı 1956, s.120.) Eriş bu metni muhtemelen kayda geçmemiş bir bilgi üzerinden nakletmektedir.

kubbeyle örtölmüş ve üzeri kurşun kaplanmıştır. Çeşmede Barok detayların güçlü plastik etki oluşturduğu görölmektedir. Ayrıca Osman Bayatlı, yüzeylede zengin taş süslemelerin var olduğunu belirtmiştir¹⁴⁴. Altta gövdenin iki yanını ‘L’ biçiminde kuşatan sekiler, taş yığma üstüne mermer kaplıdır. Ortada nişin önünde sade görünümlü dikdörtgen bir taş kurna yer alır. Su buraya bel seviyesinde üç musluktan akmaktadır. (Fotoğraf-261)

---

¹⁴⁴ Bayatlı, Karaosmanoğulları, s.31.

5.6. Köprüler

BULUNDUĞU YER: Kınık/ Bademalanı Köyü

FOTOĞRAF:262-263

ÇİZİM: 26

5.6.1. Kırkgeçit Köprüsü

5.6.1.1. Tarihçesi

Kitabesine göre H.1317 / M.1899-1900 yıllarında yaptırılmıştır.

5.6.1.2. Kitabeler

Köprünün kuzey yüzü sol tempan duvarı üzerinde bir kitabe bulunmaktadır. Üzeri yosun kaplı olduğundan kitabe metninde yalnız ilk satırdaki “*Sahib-ul hayrat vel hasenat*” yazısı ile alt satırdaki H.1317 tarihi okunabilmektedir.

5.6.1.3. Yapının İncelenmesi

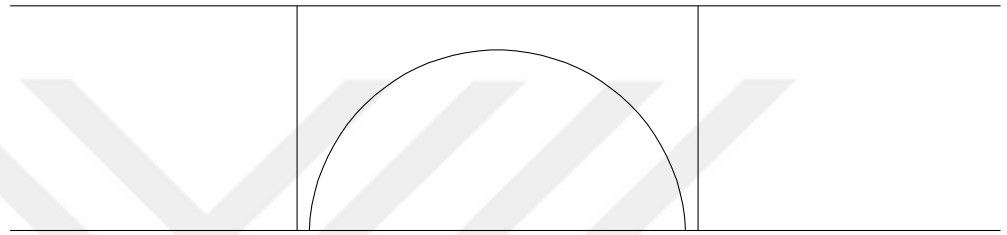
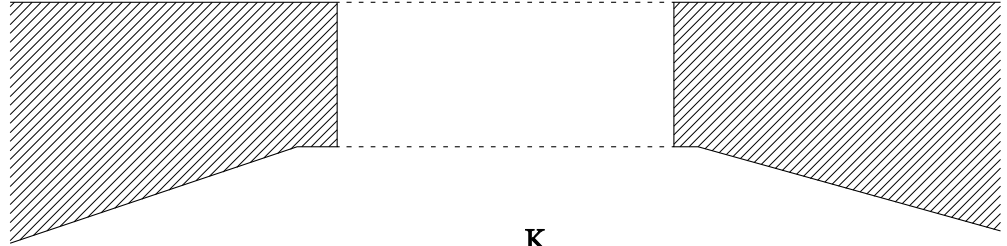
Kınık’ın 11 km güneybatısında Kırkgeçit (Yayakent) Deresi üzerinde Bademalanı Köy yolu girişinde bulunmaktadır.

Yapı sağlam durumda ve kullanılmaktadır. Yakın tarihlerde onarım görmüş derzler beton harçla doldurulmuştur. Köprü akarsu üzerinde doğu-batı yönlü uzanır. Dere yatağındaki sağlam kaya zemin üzerinde yuvarlak tek kemerli olarak yapılmıştır. (uzunluk: 2470 cm; genişlik: 360 cm; yükseklik: 560 cm; kemer yüksekliği: 450 cm.)¹⁴⁵ (Çizim-26) (Fotoğraf-262) Kemerin ağzı kaba taş malzemeden, tempan duvarları ise moloz taştan inşa edilmiştir. Korkuluk duvarları yıkılmış sonrasında yenilenmemiştir. (Fotoğraf-263) Geçit yolu düz zeminli (döşeme) taş döşelidir. Ayaklar düz biçimde doğrudan dere yatağına oturur. Membaa tarafındaki (kuzey) yüzü düz şekilde bağlanmışken mansap (güney) tarafında iki kenara birer kanat duvarı örülmüştür.¹⁴⁶ Herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

---

¹⁴⁵ İzmir 2.KVKBK, 35.10/38, 3511, s.1.

¹⁴⁶ İzmir 2.KVKBK, d.35.10/38, 3511, s.1.

Çizim 26: Kırkgeçit Köprüsü Planı ve Kesiti

BULUNDUĞU YER: Kınık/ Bağalan Köyü

FOTOĞRAF:264-265

ÇİZİM: 27

5.6.2. Elmadere Köprüsü

5.6.2.1. Tarihçesi

Yapılış tarihi ve banisi bilinmemektedir. Köprü Elmadere'den geçiş sağlamakla birlikte, yanından geçen Karaosmanoğlu Ömer Ağa'nın yaptırdığı su yolunun takibi ve denetimi için kullanılmaktaydı. Bu durumda, aynı bani tarafından su yoluyla birlikte 1775-76 yıllarında yaptırılmış olmalıdır.

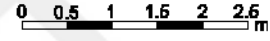
5.6.2.2. Kitabeler

Kitabesi bulunmamaktadır.

5.6.2.3. Yapının İncelenmesi

Köprü, Kınık'ın 5 km doğusunda Bağalan Köyü sınırları içinde Elmadere suyu üzerindedir. Aynı derenin 20 m güneydoğusunda Karaosmanoğlu Su Kemerli yer almaktadır. Yapı günümüzde kullanılmamaktadır. Geçişler yanında yeni yapılmış betonarme köprüden sağlanır.

Doğu-batı doğrultusunda uzanan yuvarlak tek kemerli küçük bir köprüdür. Korkulukları yıkılmış olup mevcut haliyle 850 cm uzunluğunda 210 cm genişliğinde 340 cm yüksekliğindedir. 560 cm kemer genişliğine sahiptir. (Çizim -27)(Fotoğraf-264) Ayaklar iki yanda düz biçimde olup doğrudan dere yatağına oturur. Kemerin ağzı kaba taş malzemeden, tempan duvarları ise moloz taştan inşa edilmiştir. Geçit yolu taş döşelidir ve hafif bir kavisle aşılr. (Fotoğraf-265) Herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

Çizim 27: Elmadere Köprüsü Plan ve Kesiti

BULUNDUĞU YER: Kınık/ Sucahlı Köyü

FOTOĞRAF:266-267

ÇİZİM: 28

5.6.3. Sucahlı Mezarlık (Eski Cami) Köprüsü

5.6.3.1. Tarihçesi

Köprü'nün yapılış tarihi ve banisi kesin olarak bilinmemektedir. Yapı, Sucahlı Ulu Camisine ulaşmak için tek yoldur. Bu durumda köprü, camiyle birlikte H.994 / M.1573-74'te ve yine Muhammed oğlu Abdurrahman tarafından yaptırılmış olmalıdır.

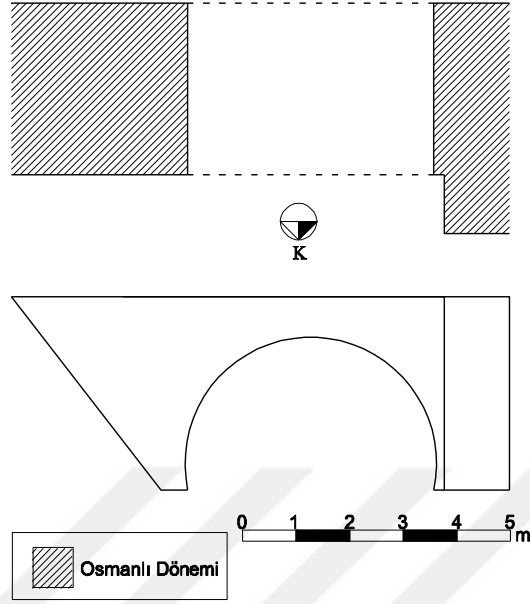
5.6.3.2. Kitabeler

Eserin kitabesi yoktur.

5.6.3.3. Yapının İncelenmesi

Sucahlı Köyü'nün batı kenarında köy ile mezarlığı ayıran dere üzerindedir.

Doğu-batı doğrultusunda yuvarlak tek kemerli küçük bir köprüdür. (Çizim-28) (Fotoğraf-266) Kemerli yonu taş malzemeden tempan duvarları moloz taştan yapılmıştır.(Fotoğraf-267) Son yıllarda yapılan onarımda menbaa yönündeki tempan duvarlarından betonarme kalıp takviye edilmiş, üstünden geçen yola karo döşeme yapılmış veyanlarına metal korkuluklar takılmıştır.

Çizim 28: Sucanlı Mezarlık Köprüsü Planı ve Kesiti

6. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Osmanlı hükümdarı Yıldırım Beyazıt XIV yüzyılın sonlarında Poyracık'ta bir cami ve hamam yaptırarak bölgede yerleşimin çekirdeğini oluşturmuştu. Bundan sonra XX. yüzyıla kadar Kınık'taki imar faaliyetlerinde Osmanlı merkezi yönetimin doğrudan etkisi pek az olmuştur. Altı asır boyunca eserler tamamen yerel yöneticilerin, eşrafın ve halkın üstlendiği imar faaliyetleriyle meydana getirilmiştir. Bu yüzden yapılar düşük maliyetli, zanaat düzeyinde inşa edilmiş, mahalli üslubun hakim olduğu, orta ve küçük ölçeklidirler.

Çalışmamıza konu olan İzmir iline bağlı Kınık ilçesi ve köylerinde 11 cami, 2 han, 3 hamam, 7 çeşme, 3 köprü, 1 su kemeri ve 1 değirmen yapısı olmak üzere toplam 27 eser incelenmiş ve katalog düzeninde tanıtılmıştır. Bunlardan 24 tanesi günümüze sağlam ulaşmış olduğundan tüm yönleriyle belgelenebilmiştir. Bu veriler ışığında söz konusu yapıları; plan, malzeme, cephe düzeni ve süsleme özellikleri bakımından değerlendirmek ve hem kendi aralarında hem başka örneklerle kıyaslamak mümkün olmuştur. Ortadan kalkmış olan 3 yapıdan Çiftlik Köyü Eymür Fakih Camisi ile Kınık'ta Büyük Han'ın mimari özellikleri tam olarak bilinemediğinden karşılaştırma ve değerlendirmeye alınmamıştır. Kurşunlu Çeşme'nin mimari özellikleri eski fotoğrafı üzerinden karşılaştırma ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Mevcut eserlerin neredeyse tamamı tarihi süreç içerisinde yapılan bir takım yenileme, onarım ve ilavelerle günümüze ulaşmıştır. Son yıllardaki bilinçsiz müdahaleler, onarım ve ilaveler ise yapıların özgünlüğüne zarar vermiştir.

6.1. Camiler

Kınık ve mücavir alanında tespit edilen 11 camiden 10 tanesi bütünüyle ayaktaadır. Bunlardan pek azı yapıldığı dönemin özelliklerini koruyabilmiştir. Bazı camiler sonraki onarım ve ilavelerle kısmen değişikliğe uğramış, bazıları ise tamamıyla yeniden inşa edilmişlerdir. Bu değişiklikler ayrıca yapıların tarihlendirilmesi konusunda bazı sorunlar ortaya çıkarmıştır.

Kayıtlarda en erken tarihli olarak *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi*'nden (XIV. yüzyıl sonu XV. yüzyıl başı) söz edilse de mevcut eser 1906-1907 tarihinde yeniden inşa edilmiştir. Kınık ilçe merkezindeki *Tahtalı Camisi* 'nin 1875-76 tarihli onarım kitabesinde 1484-85 tarihinin not düşülmüş olması bu tarihin eski yapıya ait olduğunu akla getirmektedir. *Cumalı Köyü Camisi*'ndeki 1554-55 tarihli kitabe mevcut en erken tarihli kitabedir. Ancak yapı XX. yüzyılda büyük ölçüde yenilenmiş ilk yapıdan günümüze yalnız harimin giriş cephesi kalmıştır. 1573-74 tarihli kitabesiyle *Sucahlı Köyü Camisi* asli özellikleriyle günümüze ulaşan en eski camidir. *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* hem kitabesinde kayıtlı 1906-07 tarihiyle hem de mimari özellikleriyle en geç tarihli cami yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.1.1. Plan ve Örtü

Buradaki değerlendirmede her bir cami, mevcut plan ve örtü biçimine kavuştuğu tarih ile verilmiştir. Kınık'taki camileri temel olarak 3 farklı plan - örtü tipinde sınıflandırmak mümkündür. Bunlar sırasıyla düz ahşap tavanlı camiler, destekli bağdadi kubbeli camiler ve ahşap direkli camiler başlıkları altında karşılaştırma ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

1-Düz ahşap tavan örtülü camiler: Kınık'taki örneklerin harim mekânının kare, kareye yakın veya derinlemesine dikdörtgen olarak düzenlendiği ve üstte kiremit örtülü kırma çatı içte düz ahşap tavanla örtüldüğü görülür. Kınık'ta bu plan ve örtüye sahip olan camiler: *Kınık Çarşı Camisi* (1776-1804), *Kınık Pekmezpazarı Camisi* (1613-14), *Poyracık Ayşe Hatun (Yeni Cami) Mescidi* (1772-73), *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07), *Kocaömer Köyü Camisi* (1776-1787), *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55) ; ahşap tavan örtü XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı), *Karadere Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı)

Düz ahşap tavanlı camiler, yapım maliyetleri düşük olduğu için Anadolu'da erken dönemlerden itibaren çokça tercih edilmiştir ¹⁴⁷. Anadolu Selçuklu dönemine ait 1178 tarihli *Ankara Alâeddin Camii* (1178) ¹⁴⁸, bu türün Anadolu'daki ilk örneği olarak kabul edilir. Beylikler ve Erken Osmanlı dönemlerinden örneklerle de rastlanır. Fatih döneminden itibaren yaygınlaşmış ve XX. yüzyıla kadar Osmanlı'nın hemen her yerinde sıkça inşa edilmiştir. Özellikle kentlerin mahalle aralarında, taşralarda, kasabalarda ve köylerde çok sayıda ahşap tavanlı cami örneğine rastlanır. Bu camiler, ahşap ağırlıklı yapıları sebebiyle birçoğu yangınlara, rutubet ve hasarlara dayanamayarak yok olmuştur.

Anadolu'da düz ahşap tavan örtülü düzene sahip olan örnekler *Ankara Kul Derviş Mescidi* (XIV. yüzyıl sonu), *Ankara Hacı Doğan Mescidi* (XIV. yüzyıl sonu) ¹⁴⁹, *Ankara Hemhüm Mescidi* (XV. yüzyıl), *Ankara Ağaçayak Camii* (XVIII. yüzyıl) ¹⁵⁰, *İzmir Odunkapı Camii* (1757-58), *İzmir Damlacık Camii* (XVIII. yüzyıl), *İzmir Abdullah Efendi Camii* (1890-91), *İzmir Akarcalı Camii* (1891-92), *İzmir Soğukkuyu Camii* (1874) ¹⁵¹, *Bergama Arslancı Camii* (1659-60), *Bergama Harputlu Mescidi* (1809), *Bergama Yeni Cami* (1813-14) ¹⁵², *Torbalı Naime Köyü Camii* (1891), *Torbalı Bülbülderesi Köyü Hamidiye Camii* (1895), *Torbalı Arslanlar Köyü Camii* (1880), *Torbalı Özbey Köyü Hamidiye Camii* (1890), *Torbalı Ertuğrul Camii* (1902) ¹⁵³, *Muğla Ulucami* (1344), *Muğla Şeyh Camii* (XV. yüzyıl), *Muğla Pazar Camii* (XVII. yüzyıl), *Muğla Bali Hoca Camii* (XVI-XIX. yüzyıl), *Muğla Konakaltı Mescidi* (1863), *Muğla*

---

¹⁴⁷ Şakir Çakmak, **Muğla Cami ve Mescitleri**, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2013, (Muğla) s.131. ; Cengiz Gürbıyık, "Turgutlu Irlamaz Köyü Camii", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi**, Sayı 14, Cilt 3, 2016, s.314.

¹⁴⁸ Gönül Öney, **Ankara'da Türk Devri Yapıları**, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1971, (Ankara) plan 1, s.4.

¹⁴⁹ Öney, Ankara, s.33, 48.

¹⁵⁰ Öney, Ankara, plan 21, 29.

¹⁵¹ Münir Aktepe, "Osmanlı Devri İzmir Câmileri Hakkında Ön Bilgi II", **İstanbul Tarih Enstitüsü Dergisi**, Sayı 45, İstanbul, 1974,(İzmir II) s. 92, 93, 101-103, 121, 138-139.

¹⁵² Ersoy, s. 54-58, şekil 18, 63, 66.

¹⁵³ Muhammet Usta, **Torbalı ve Köylerindeki Türk Devri Yapıları**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2016, s.21, 55, 96, 177, 190.

Sekibaşı Camii (XIX. yüzyıl),¹⁵⁴ *Konya Hacı Hüseyin Mescidi* (1816), *Konya Çukur Camii* (1898), *Konya Kalecik Mescidi* (1911-1923)¹⁵⁵, *Soma Damgacı Camii* (1872)¹⁵⁶, *Bademli Kızılcazade Mehmet Ağa Camii* (1811)¹⁵⁷, *Bayındır Cinli Erenler Mescidi* (XVI. yüzyıl sonu), *Bayındır Hacı İbrahim Camii* (1909)¹⁵⁸, *Yapraklı Çayıcı Camii* (1823-24)¹⁵⁹. Anadolu dışındaki örnekler: *Romanya Hırşova Sultan Mahmut Camii* (1815), *Romanya Mangalya Esmâ Han Sultan Camii* (XIX. yüzyıl)¹⁶⁰, *Makedonya Veles Kumsal Camii* (1747)¹⁶¹.

2-Destekli bağdadi kubbeli camiler: Bağdadi malzemeyi oluşturan ahşap, kil kireçtaşı, çamur gibi malzemeler elde etmek ve işlemek hem kolay hem az maliyetli olduğundan Osmanlı'nın son dönemlerinde sıkça kullanılmıştır. Birçok camide daha ağır ve maliyetli olan kâgır kubbe yerine bağdadiden hafif kubbe örtüleri tercih edilmiştir¹⁶². Bağdadi kubbeli örtü biçimleri 'destekli' ve 'desteksiz' olarak iki gruba

---

¹⁵⁴ Çakmak, Muğla, s.23,47,75,83,117,132.

¹⁵⁵ Yusuf Altın, **Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Camileri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009, s.49,183,223.

¹⁵⁶ İnci Kuyulu, "Geç Dönem Anadolu Tasvir Sanatından Yeni bir Örnek: Soma Damgacı Camii", **Ege Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi**, Sayı 4, İzmir 1988, (Soma) s.67.

¹⁵⁷ İnci Kuyulu, "Bademli Kılızade Mehmet Ağa Camii (Ödemiş/İzmir)." **Vakıflar Dergisi**, Sayı 24, Ankara, 1994, (Bademli) s.147-158.

¹⁵⁸ Erdal İnan Sevin, **Bayındır'da Türk Dönemi Yapıları**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005, s.10,54.

¹⁵⁹ Ahmet Ali Bayhan- Fikri Salman, **Tarihi ve Kültürel Değerleri ile Yapraklı**, Yapraklı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı, 2009, s.135, çizim 8.

¹⁶⁰ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri -Romanya, Macaristan**, Cilt 1, Kitap 1-2, İstanbul Fetih Yayınları, İstanbul, 1977, (Avrupa) s.28 -43.

¹⁶¹ Zoran Pavlov, "Makedonya'da İnşa Edilen Osmanlı Eserleri'nin Az Bilinen Bazı Örnekleri Hakkında", **Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirimleri**, Cilt 2, AKM, Ankara, 2001, s.575-593.

¹⁶² Hüseyin Muşmal - Mustafa Çetinaslan, "Bir Keşif Defteri Işığında Konya Kapı Camii'nin İnşa Süreci ve Mimari Özellikleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 6, Cilt 2, 2009, s.463.

ayrılır. Sütun veya direk gibi taşıyıcılara oturanlar destekli; herhangi bir taşıyıcı olmaksızın tavan örtüsü içinde bulunanlar ise desteksiz kubbe olarak tanımlanır¹⁶³.

İnceleme konusu olan, *Kınık Tahtalı Camisi* (1875-76), kare planlı harim mekânı ile üstte dört sütuna oturan bağdadi kubbeli plana sahiptir. Kubbe sekizgen bir kasnakla dışarı taşmış ve tepesi mantar tipinde kiremit örtülüyle kapatılmıştır. Kubbenin dört yanında kalan bölümler ise; içerden ahşap tavan, dışarıdan alçak çatıyla örtülüdür. Söz konusu yapı, örtü ve taşıyıcı sistemlerinin bütünü itibarıyla ‘destekli bağdadi kubbeli’ plan tipine sahiptir.

Kınık Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi’nde olduğu gibi, içeride 4 sütuna oturan bağdadi kubbenin dışarıya yansıtıldığı en belirgin düzenleme, İstanbul’da *Yıldız Hamidiye Camisi* (1885-86)¹⁶⁴ nin kubbesinde karşımıza çıkmaktadır. *Çorum Ulucami* (1810)¹⁶⁵’de kubbe 12 sütuna oturmuş ve dışarı kasnaksız biçimde yansımıştır. *Çivril Çarşı Camii* (1903)¹⁶⁶, ’nde kubbe, harimin tümüne hakim büyüklükte tutulmuş ve doğrudan duvarlara bindirilmiştir. Dışarıya yüksek sekizgen kasnaklı ve basık külah örtülü olarak yansımıştır.

Benzer planlı diğer örneklerde kubbe 4 sütuna oturduğu halde dışarı yansıtılmamıştır. Kubbe tüm üst örtüyle birlikte çatı örtüsü içinde gizlenmiştir. Bazılarında yan kısımlar düz tavan örtülüken bazılarında tonoz veya kubbelere yer verilmiştir. Ortada kubbe kenarlarda düz tavan örtülü örnekler: *İstanbul Takkeci İbrahim Ağa Camisi* (1821)¹⁶⁷, *Beşiktaş Ertuğrul Tekke Camisi* (1887-1888)¹⁶⁸,

---

¹⁶³ Gözde Alkan, “Destekli Bağdadi Kubbeli 19. Yüzyıl İstanbul Camileri”, **Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı 5, Cilt 2, İstanbul, 2019, s.306.

¹⁶⁴ Sermin Yücel, *Yıldız Hamidiye Camisi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998, s.42-43, şekil 2.

¹⁶⁵ Abdulkadir Dünder, *Çorum Cami ve Mescitleri*, Ankara, 2004, s.84,

¹⁶⁶ Nilgün Çevrimli, “Denizli ve Çevresinde Yer Alan Bazı Câmilerin Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı 47, Ankara, 2017, s.194.

¹⁶⁷ Fatma Küçükaslan, *Takkeci İbrahim Ağa Camii: Teknik Çözümleme ve Çevre Yapılarıyla Birlikte Koruma Projesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001, s.77-79.

¹⁶⁸ Utku Yücel - Serap Koçak, “Ertuğrul Tekke Camii – 2008- 2010 Restorasyon Çalışmaları”, **Vakıf Restorasyon Yıllığı**, Sayı 1, Ankara, 2010, s.82-105. ; Alkan, s.318, şekil 3.

Kırkağaç Çiftahanlar Camii (1864-65)¹⁶⁹, *Turgutlu Irlamaz Köyü Camii* (1902-03)¹⁷⁰, *Görele Hasan Ağa Camisi* (1906-07), *Beşikdüzü Türkelli Köyü Camii* (1912), Ortada kubbe kenarlarda tonoz örtülü örnekler: *Bergama Göçbeyli Çifteler Camii* (XIX. yüzyıl)¹⁷¹, *Vakfikebir Merkez Eski Camisi* (1790-1927)¹⁷² dir. Ortada büyük kubbeye kenarlarda küçük kubbelere yer verilen örnekler: *Araklı Merkez Büyük Cami* (1907), *Araklı Kalecik Mahallesi Camisi* (XX. yüzyıl), *Araklı Yeşilköy Merkez Fatih Sultan Mehmet Camisi* (XX. yüzyıl)¹⁷³.

3-Ahşap direkli camiler: Kınık'ta ahşap direkli plana sahip tek örnek, *Sucahlı Köyü Camii* (1573-74) 'dir. Enine dikdörtgen planlı harimde, iki sıra halinde (4+4) 8 ahşap direk, mekânı mihraba paralel uzanan 3 sahına böler. Direkler üstte ahşap kirişlerle bağlanarak tavan örtüsünü yüklenir.

Ahşap direkli camilerin kaynağı tartışma konusudur. O. Aslanapa, Gazneli ve Karahanlılar'ın ahşap direkli camilerini¹⁷⁴, E. Arseven, Arap camilerini¹⁷⁵, G. Öney, ise bazilikaları¹⁷⁶ işaret etmiştir. *Sivrihisar Ulucami* (1275),¹⁷⁷ plan şeması düzgün dikdörtgen olmasa da genel yapısı itibarıyla enine dikdörtgen planlı ahşap direkli camilerin Anadolu'daki ilk örneklerinden biri olarak kabul edilir. Anadolu Selçuklu döneminin genel özelliklerini yansıtan, oldukça büyük ölçülerde 67 direkli ve ahşap

---

¹⁶⁹ İnci Kuyulu, "Kırkağaç Çiftahanlar Camii", **Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi**, S.5, 1990, (Kırkağaç) 104-105, plan 1. (Cami örtüsü için 'içten kubbeli' ifadesini kullanmıştır.)

¹⁷⁰ Gürbıyık, s.148, şekil 1.

¹⁷¹ Sedat Bayrakal, "Merkezi Plan Tasarımı ve Malzeme Özellikleriyle İlginç Bir Örnek: Göçbeyli (Bergama) Merkez Camii ve Restorasyon Önerileri", **Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi**, Sayı 16, Cilt 2, 2007, s.3,8, Şekil 1 (Cami örtüsü için 'bağdadi teknikli merkezi plan' ifadesini kullanmıştır.)

¹⁷² Mustafa Şahin, **Giresun ve Trabzon İllerindeki Bağdadi Kubbeli Camiler**, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s.37.

¹⁷³ M. Şahin, s.77, 91, 103. (Camiler için 'bağdadi kubbeli' ifadesini kullanmıştır.)

¹⁷⁴ Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s.130-131.

¹⁷⁵ Celal Esat Arseven, **Türk Sanatı**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1973, s.58.

¹⁷⁶ Gönül Öney, **Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV. Yüzyıl (1300-1453)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1989, (Beylikler) s.11.

¹⁷⁷ Katharina Otto-Dorn, "Die Ulu Dschami in Sivrihisar", **Anatolia**, Sayı 9, Ankara, 1967, s.162-163. (ss.161-168)

süslemeli anıtsal bir örnektir. *Afyon Ulucami* (1272)¹⁷⁸ ve *Beyşehir Eşrefoğlu (Seyfeddin Süleyman) Camii* (1297)¹⁷⁹, derinlemesine planlı *Ankara Arslanhane Camii* (1289-90)¹⁸⁰, *Ankara Ahi Elvan Camii* (1413-14)¹⁸¹, gibi eserler, oldukça büyük ölçülerde ve ahşap süslemelidir.

Kınık *Sucahlı Köyü Camii* (1573-74) *Aksaray Eşmekaya Eski Camii* (onarım XX. yüzyıl)¹⁸² ve *Denizli Baklan Çalkebir Köyü Eski Cami* (1774-75)¹⁸³, enine dikdörtgen planlı 8 sütunlu düzenlenmiş ve derinlemesine 3 sahına ayrılmıştır. Yakın ölçülerde ve benzer nitelikteki *Denizli Kale Cevher Paşa Camii* (1819-20)¹⁸⁴, ve *Erzurum Kavak Camii* (XVIII. yüzyıl)¹⁸⁵, 'nde enine dikdörtgen harim, iki sıra halinde (5+5) toplam 10 direk ile mihraba paralel 3 sahına bölünmüştür. *Tokat Üzümlören Ulucami* (1305-06)¹⁸⁶ 'nde harim, derinlemesine dikdörtgen planlı ve iki sıra halinde (4+4) toplam 8 sütunla mihraba dik 3 sahına ayrılmıştır. *Konya Altınekin Ali Paşa Camisi* (1854-55)¹⁸⁷, 'nde kare planlı harim, üç sıra halinde (4+4+4) toplam 12 direk ile 4 sahına ayrılmıştır.

---

¹⁷⁸ Aptullah Kuran, "Anadolu'da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi", **Türk Tarih Kurumu Malazgirt Armağanı**, Ankara, 1972, s.184. (ss.179-186)

¹⁷⁹ Mahmut Akok, "Konya Beyşehir'inde Eşrefoğlu Camii ve Türbesi", **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı 15, İstanbul, 1976, s. 113.

¹⁸⁰ Gönül Öney, **Ankara Arslanhane Camii**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1998, s.13-14.

¹⁸¹ Öney, Ankara, s.20.

¹⁸² Bekir Deniz, "Aksaray'da (Niğde) Ahşap Sütunlu İki Köy Camii", **Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi**, Sayı 4, Cilt 4, İzmir, 1988, s.38-41, şekil 9, resim 6.

¹⁸³ Şakir Çakmak, **Denizli İl'indeki Türk Anıtları (Câmler)**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991, (Denizli), s.30.

¹⁸⁴ Çevrimli, s.175-176.

¹⁸⁵ Yurttaş ve Diğerleri, **Yolların Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum**, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2008, s.74.

¹⁸⁶ Erkan Atak, "Tokat'tan Ahşap Direkli Bir Yapı: Üzümlören Ulu Camii", **Vakıflar Dergisi**, Sayı 51, Ankara, 2019, s.99-102.

¹⁸⁷ Osman Kunduracı, "Konya Altınekin İlçesi Ali Paşa Camii", **Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, Sayı 11, 1997, s.150, çizim 1.

6.1.2. Son Cemaat Yeri

Kınık'ta inceleme konusu olan camilerden: *Pekmezpazarı Camisi* (1613-14), *Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi* (1776-1804) ve *Kocaömer Köyü Camisi* (1774-87) 'nde son cemaat yerleri, bağdadi malzemedен sütun ve kemerlerin taşıdığı düz ahşap tavanlı düzenlemeye sahiptir. *Ayşe Hatun Mescidi* (1772-73) son cemaat yerinde gövde ve düz tavan örtüsü tamamen ahşaptan yapılmıştır. *Poyracık Yıldırım Camisi* (1906-07) son cemaat yerinde devşirme mermer sütunların kullanılmış ve düz ahşapla örtülmüştür. *Cumalı Köyü Cami* (1554-55), *Sucahlı Köyü (Mezarlık/Eski) Camisi* (1573-74), *Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi* (1875-76) ve *Karadere Köyü Camisi* (XIX sonu -XX yüzyıl başı) 'nde son cemaat yerleri günümüze ait muhdes yapılar olduğundan kıyaslamaya tabi değildir.

Pekmezpazarı Camisi (1613-14) ve *Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi* (1776-1804) 'nde son cemaat yeri, önden beş yuvarlak kemerli ve yanlardan iki yuvarlak kemerli olarak düzenlenmiştir. *Poyracık Yıldırım Camisi* (1906-07) son cemaat yeri önden beş tane yanlardan bir tane yuvarlak kemerlerle bağlanmıştır. *Kınık Kocaömer Köyü Camisi* (1774-87)'nde ana girişte (kuzey) dört yuvarlak kemerli ve yanda (batı) üç yuvarlak kemerli olmak üzere iki ayrı son cemaat yeri bulunmaktadır. Söz konusu örneklerde her ne kadar üç, dört ve beş kemerli düzenleme olsa da kâgir ve kubbeli son cemaat mekânlarındaki gibi üst örtüde birimlere ayrılma söz konusu değildir. Bu yüzden, konu edilen son cemaat yerlerinin bağdadi malzemesi ve düz tavan örtüsü dikkate alınarak karşılaştırma yapmak daha doğru olacaktır. *Kınık Poyracık Ayşe Hatun Mescidi* (1772-73)'nin ahşap son cemaat yeri ince ahşap örgüyle yapılmış ve üstte yuvarlak kemer formu verilerek bağlanmıştır.

Kınık'taki *Pekmezpazarı Camisi* (1613-14), *Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi* (1776-1804) ve *Kocaömer Köyü Camisi* (1774-87) 'nde olduğu gibi bağdadi taşıyıcılar ve kemerler üzerinde düz ahşap tavan örtülü son cemaat yeri düzenlemesi Anadolu'da çokça uygulanmıştır. Düz ahşap tavan Selçuklu'dan beri uygulanagelmiş, bağdadi teknik ise XVIII yüzyılda yaygınlaşmaya başlamıştır.¹⁸⁸ *Ödemiş Ulucami* (1665)¹⁸⁹'nin

---

¹⁸⁸ Türkan Acar, "Uşak İli Aktaş Köyü Camii", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı 75, 2019, (Aktaş) s.368-369.

1856 tarihli son cemaat yeri tamamen bağdadi malzemedan dokuz kemerli ve düz ahşap tavan örtülü olarak yapılmış anıtsal ölçülerde bir örnektir. Kınık'taki örneklerle yakın ölçülerde beş kemerli ve düz ahşap tavanlı olan son cemaat yerleri: *Burhaniye Hasan Ağa Camisi* (1877-78), *Burhaniye Şahinler Köyü Camisi* (1895),¹⁹⁰ *Aydın Karacasu Çarşı Camisi* (XVI. yüzyıl),¹⁹¹ *Muğla Şeyh Camisi* (1865-66),¹⁹² *Amasya Göynücek Şıhlar Camisi* (XIX. yüzyıl)¹⁹³ 'nde görülmektedir. Ayrıca, *Turgutlu Irlamaz Köyü Camii* (1902-03),¹⁹⁴ *Torbalı Tepeköy Orhaniye Çarşı Camisi* (1890-91),¹⁹⁵ *Uşak Aktaş Köyü Camisi* (1893-96)¹⁹⁶ bağdadi tarzda üç kemerli, düz ahşap tavanlı olarak uygulanmıştır. *Bergama Göçbeyli Çifteler Camii* (XIX. yüzyıl)¹⁹⁷ 'nde olduğu gibi kâgir son cemaat yerlerinde de düz ahşap tavan örtünün kullanıldığı görülmektedir.

Tamamen ahşap direk ve döşemelerle yapılmış, düz tavan örtülü son cemaat yeri örnekleri; *Edremit Mahkeme Camisi* (1796-97),¹⁹⁸ *Elmalı Eskihişar Köyü Cami*

---

¹⁸⁹ Ertan Daş, “Ödemiş Ulu Cami”, *Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 25, Cilt 2, İzmir, 2016, s.165-167.

¹⁹⁰ Özgür Mehmet İrkin, *Burhaniye’de Türk Devri Eserleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s.23,39.

¹⁹¹ Emine Dönmez, “Aydın Karacasu Çarşı Camii ve İç Menteşe Bölgesi Camileri İçindeki Yeri”, **XI. Ortaçağ Türk- Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu**, İzmir, 2009, s.216, Resim 2.

¹⁹² Çakmak, Muğla, s.51-52.

¹⁹³ Fazilet Koçyiğit, “Amasya’da Ahşap Tavanlı İki Cami Örneği: Şıhlar ve Kızılkışlacık Köyü Camileri”, **Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 8, Cilt 2, Bışkek, 2019, s.1642-1643, Fotoğraf 1,2.

¹⁹⁴ Gürbıyık, s.150, Resim 6.

¹⁹⁵ Usta, s.80, Fotoğraf, 79.

¹⁹⁶ Acar, Aktaş, s.365-366.

¹⁹⁷ Bayrakal, s.4-5.

¹⁹⁸ Sevil Durmuş, *Edremit ve Köylerindeki Türk Eserleri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010, s.82.

(1837),¹⁹⁹ *Kayseri Pınarbaşı Altıkesek Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu-XX. yüzyıl başı)²⁰⁰ 'nde görülmektedir.

Kınık'taki *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi*'nin son cemaat yerinde sütunların devşirme malzemedendir. Anadolu Beylikleri ve Erken Osmanlı dönemi bazı camilerinde, çeşitli kısımlarında ve özellikle son cemaat yerinde devşirme malzemenin kullanımına rastlanmaktadır. Mevcut yapı 1903 tarihli olsa da aynı yerde Yıldırım Beyazıt'ın yaptırdığı bir caminin varlığı bilinmektedir. Kuvvetle muhtemel, devşirme malzeme o dönemde camiye getirilmiş ve sonraki yenilemede tekrar kullanılmış olmalıdır. Bilinen erken dönem örnekler; *İznik Yakup Çelebi Camisi* (XIV.yüzyıl),²⁰¹ *İznik Nilüfer Hatun İmareti* (1388),²⁰² *Bursa Hüdavendigar Camisi* (1366),²⁰³ ve *Edremit Kurşunlu Camisi* (1492)²⁰⁴ 'nin son cemaat yeri revaklarında görülmektedir. *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* 'nde olduğu gibi devşirme sütunlu ve düz ahşap tavan örtülü son cemaat yeri örnekleri; *Ankara Alaaddin Camii* (1212/1434),²⁰⁵ *Ankara Hacı Musa Camisi* (XV.yüzyıl),²⁰⁶ *Ödemiş Ulucami* (1665),²⁰⁷ *Konya Akşehir Kileci Mescidi* (XIX. yüzyıl)²⁰⁸ 'nde görülmektedir.

---

¹⁹⁹ Serkan Kılıç, "Elmalı'daki Ahşap Tavanlı Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)" **Mediterranean Journal of Humanities**, Sayı 8, Cilt 2, Antalya 2018, s.415-414, Fig. 21-22.

²⁰⁰ Mustafa Denктаş, "Pınarbaşı-Uzunyayla 'daki Ahşap Direkli Camiler", **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 16, Kayseri, 2004, s.62.

²⁰¹ Afife Batur, "Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine", **Anadolu Sanatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 2, İstanbul, 1970, s.148.

²⁰² Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Mimari Çağının Menşei: Osmanlı Mimarisinin İlk Devri 630 - 805 (1230 - 1402)**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1966, (Menşei) s.234-235.

²⁰³ Ekrem Hakkı Ayverdi – Aydın Yüksel, **İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1976, s.15.

²⁰⁴ Sevil Derin, "Az Bilinen Bir Örnek: Edremit Kurşunlu Cami", **İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Yıllığı**, Sayı 25, 2016, s.51.

²⁰⁵ Öney, Ankara, s.17.

²⁰⁶ Öney, Ankara, s.70.

²⁰⁷ Daş, s.165-167.

²⁰⁸ Zeki Boleken, **Anadolu Selçuklu Başkentinde Dini Mimaride Devşirme Malzeme Kullanımı**, Marmara Üniversitesi Sanat Tarihi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.237, Fotoğraf, 137.

6.1.3. Minare

Kınık'ta özgün nitelikte 6 tane minare mevcuttur. Bunlardan 5 tanesi geleneksel tipte, kâgir malzemeden ve tek şerefelidir. Bütünüyle orijinal durumda olanlar; *Tahtalı Camisi* (1663 / 1875-76) minaresi (1785-86), *Pekmezpazarı Camisi* (1613-14) minaresi (1741-42) ve *Poyracık Ayşe Hatun Mescidi* (1772-73) minaresi (1782-83) dir. *Çarşı Camisi* (1776-1804) 'nin minaresi önceden iki şerefeliyken 2014 'deki restorasyonda tek şerefeli hale getirilmiştir. Eski durumunda sadece alt şerefeli kısmın orijinal olduğu dikkate alınarak bu müdahale yapılmıştır. Bu durumda, mevcut halini aslına uygun kabul ederek karşılaştırmaya almak doğru olacaktır. *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07) minaresinde kaide 1773-74 tarihliyen gövde camiyle birlikte 1906-07 tarihinde yenilenmiştir. Gövde bu haliyle geleneksel malzeme ve biçim özelliklerini yansıttığı için özgün kabul edilebilir. İlk haliyle günümüze ulaşan diğer bir minare örneği ise *Sucahlı Köyü Camii* (1573-74) 'nin taş malzemeden yapılmış olan kürsü (minber) minaresidir. *Koca Ömer Köyü Camisi* (1776-1787), *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55) ve *Karadere Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı) 'ndeki minareler günümüze ait betonarme yapılar olduğundan kıyaslamaya tabi değildirler.

Tahtalı Camisi (1663 / 1875-76) minaresinin (1785-86) ve *Çarşı Camisi* (1776-1804) minaresinin malzeme ve biçim özellikleriyle birbirine benzer. Her ikisi de kesme taş malzemeden dörtgen kaide üzerinde, tuğladan silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Üstten silindirik petek konik külahla kapatılmıştır. İkisi de son cemaat yerinden girilecek şekilde camiye batıdan bitişiktir. *Tahtalı Cami*'nin minaresinde kesme taştan piramidal pabuçla geçiş sağlanmışken; *Çarşı Camisi*'nin minare gövdesi doğrudan kaideye bindirilmiştir.

Pekmezpazarı Camisi (1613-14) minaresinin (1741-42) ve *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07 / kaide 1773-74 / minare 1906-07) minaresinin dış yüzeyleri tamamen sıvalı olsa da içeriden ve bazı noktalardan bakıldığında, kaidelerde taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı, gövdelerin tuğla malzemeden örüldüğü görülebilmektedir. Bu iki minare birbirine oldukça benzemektedir. Sekizgen gövdeli kaidelerin dışa bakan yüzeylerine sivri kemerli sathi nişlerle hareket verilmiş, geçişlerde sade taş pabuç kullanılmıştır. Minarelerin gövdesi dıştan onikigen içten silindirik biçimde ve tek

şerefelidir. Yukarıda incelen petekler silindirik olarak devam etmiş, tepesi konik külahla örtülmüştür.

Poyracık Ayşe Hatun Mescidi (1772-73) minaresi (1782-83) tamamen kesme taş malzemedendir. Sekizgen kaidenin dışa bakan yüzeylerinde yuvarlak kemerli sathi nişlere yer verilmiştir. Silindirik gövdesi, şerefesi ve petek kısmıyla oldukça sadedir.

Dörtgen kaideli ve tuğladan silindirik gövdeli minareler Karahanlılar'dan Selçuklu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlılar'a kadar kesintisiz bir şekilde ana karakterini koruyarak devam etmiştir.²⁰⁹ Kesme taş dörtgen kaideli, tuğladan silindirik gövdeli ve tek şerefeli minare tipinin Anadolu'daki ilk örnekleri *Aksaray Kızıl Minare* (1221-1236)²¹⁰, *Kayseri Ulu Camii* (XIII. yüzyıl başı), *Ankara Arslanhane Cami* (XIII. yüzyıl son çeyreği) minaresidir²¹¹. Bu erken dönem örneklerinde kalın ve uzun gövdelerine nazar kaideleri kısa tutulmuştur. Ayrıca gövdeye geçişler pabuç şeklinden çok yüksek tipindedir. Kınık'taki *Tahtalı Camisi* ve *Çarşı Camisi* (1776-1804) minaresinde görülen dörtgen taş kaide üzerinde silindirik tuğla gövdeli ve tek şerefeli tipin doğrudan benzerleri Anadolu Beylikleri ve Erken Osmanlı döneminde ortaya çıkmıştır. Bu tarz minareler Osmanlı dönemi boyunca yaygın olarak inşa edilmiş ve geleneksel minare biçimlerinden biri haline gelmiştir. Bunlara bazı örnekler; *Gürle Köyü Orhan Gazi Camisi* (1323-1362) minaresi²¹², *Yarhisar Orhan Gazi Camii* (1323-1362) minaresi²¹³, *Bergama Selçuk Minaresi* (XIV-XVI. yüzyıl) minaresi,²¹⁴ *Afyon Ulucami* (1272) minaresi (XV. yüzyıl),²¹⁵ *Kütahya Kurşunlu Cami* (1377-78) minaresi

---

²⁰⁹ Ali Osman Uysal, "Anadolu Selçuklularından Erken Osmanlı Dönemine Minare Biçimindeki Gelişmeler", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Sayı 33, Cilt 2, 1990, s.510.

²¹⁰ Ömür Bakırer, "Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Örnekleri", **Vakıflar Dergisi**, S.9, Ankara, 2006, s.352.

²¹¹ Öney, Arslanhane, s.15.

²¹² Ayverdi, Menşei, s.150.

²¹³ Ayverdi, Menşei, s.202. ; Ali Boran, **Anadolu'da İç Kale Cami ve Mescitleri**, TTK, Ankara, 2001, s.84-85.

²¹⁴ Bayathı, Eserler, s.14-15. ; Ersoy, s.78-79, Fot- 79.

²¹⁵ Ali Osman Uysal, **Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2006, s.80-82.

(XVI. yüzyıl),²¹⁶ *Anamur Mamuriye Camisi* (1795) minaresini ²¹⁷ saymak mümkündür. *Kınık Çarşı Camisi* (1875-76) minaresindeki (1785-86) gibi *Konya Sırçalı Mescit* (XIII. yüzyıl sonu)²¹⁸ minaresi de kaide üzerine pabuçsuz doğrudan oturur.

Orta Asya ve İran'daki erken dönem Türk İslam mimarisinde, sekizgen planlı bazı yapıların gövde veya kasnakların her kenara bir tam niş ya da sathi niş açarak cephelerde hareketlilik sağlamak yaygın bir uygulamaydı ²¹⁹ . Bu düzenleme Anadolu'daki Türk mimarisinde de devam etmiş, Anadolu Beylikleri ve Erken Osmanlı döneminden itibaren minarelerin sekizgen planlı kaidelerinde sıkça görünür olmuştur. *Kınık'taki Pekmezpazarı Camisi* (1613-14) minaresi (1741-42) ve *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07) minaresinde (1773-74) olduğu gibi, sathi nişlerle hareketlendirilmiş sekizgen kaideli tuğla gövdeli minarelere; *Ankara Karaca Bey Camii* (1427) minaresi ²²⁰, *Bursa Umur Bey Camii* (1454) minaresi ²²¹, *Kiraz (Kelos) İsa Bey Camii* (XIV. yüzyıl) minaresi ²²², *Akhisar Şehirüstü Camisi* (XV. yüzyıl) minaresi ²²³, *Akhisar Gülrüh Sultan Camisi* (1517) minaresi ²²⁴, *Urla Denizli Köyü Camii* (XV-XVI. yüzyıl) minaresi (XVII. yüzyıl)²²⁵, *İzmir Faik Paşa Camisi* (1842) minaresi ²²⁶, örnek gösterilebilir.

---

²¹⁶ Uysal, Germiyanogulları, s.177-178.

²¹⁷ Boran, s.165, Resim 380.

²¹⁸ Esra Yıldız - Şefika Turan, "Konya'daki XIII. Yüzyıl Minareli Mahalle Mescitleri", **Journal of Social and Humanities Science Research**, Sayı 24, Cilt 5, 2018, s.1865, Şekil 19.

²¹⁹ Bak. Yüksel Sayan, **Türkmenistan'daki Mimari Eserler (XI.-XVI. Yüzyıl)**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999, s.50-57,146-153,166-170.

²²⁰ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1989, s.262-263.

²²¹ Uysal, Minare, s.507-525.

²²² Cahit Telci, "Aydınoğlu İsa Bey: Bir Bani Üç Cami", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt 25, Sayı 1, İzmir, 2010, s.341, Resim 2.

²²³ H. Sibel Ünal, **Akhisar ve Gölarmara'daki Türk Anıtları**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1998, s.60-61,63.

²²⁴ Ünal, s.21.

²²⁵ Rahmi Hüseyin Ünal - Ersel Çağlıtütüncügil, **Urla'nın Tarihi Camileri ve Hazireleri**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2016, s.82, Resim-73.

Kınık'taki *Poyracık Ayşe Hatun Mescidi* (1772-73) minaresi (1782-83) gibi sekizgen kaidesi sathi nişli ve gövdesiyle birlikte tamamen kesme taştan yapılmış tek şerefeli minarelerden bazıları *Kütahya İshak Fakih Camii* (1422) minaresi²²⁷, *Urla Kamanlı Camii* (en geç 1547) minaresi²²⁸ ve *İzmir Faik Paşa Camisi* (XVI. yüzyıl)²²⁹ minaresidir.

Kınık'taki şerefeli minareler, Osmanlı'nın mimaride batılı tarza yöneldiği zamanda inşa edilmişler fakat ana hatlarıyla Osmanlı klasik dönemi minarelerini yansıtan fakat düşük maliyetli, sade görünüşlü, orta veya küçük ölçülerde ele alınmış örneklerdir.

Sucahlı Köyü Camii (1573-74) 'nin minaresi doğu cepheye bitişik kürsü minare şeklindedir. Taş basamaklarla bitiştiğindeki damın seviyesine kadar çıkılır. Üstte herhangi bir köşk kısmı ya da örtü elemanı yoktur. Bu tip minareler İslam dünyasının birçok yerinde, özellikle Kuzey Afrika ve Doğu Afrika'da yaygındır²³⁰. Anadolu'daki örneklerine daha çok mescitlerde rastlanır. Minareye duyulan ihtiyacın en kolay şekilde karşılamak amacıyla yapılmış olmalıdırlar. Genellikle üst kısımda şerefe diyebileceğimiz yerde ahşap veya kâgirden minber köşküne benzeyen bir yapıyla tamamlanırlar. Bilindik minarelerden farklı olması ve başka mimari elemanlara benzerliği nedeniyle 'kürsü minare', 'minber minare', 'köşk minare', 'merdiven minare', gibi adlandırmalara gidilmiştir²³¹. Anadolu'da bilinen en eski örnek Menteşe Beyliği dönemine ait *Milas Selahaddin Camisi* (1330) kürsü minaresidir²³². Osmanlı

---

²²⁶ Harun Ürer, **'İzmir'in Tarihi Kent Merkezinde Bulunan Cami ve Mescidlerden Örnekler I. Bölüm'** Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, S.16, Ankara 2017, s.192, Fotoğraf 6.

²²⁷ Uysal, Germiyanogulları, s.152-153.

²²⁸ Ünal - Çağlıtütüncügil, s.37.

²²⁹ Münir Aktepe, "Osmanlı Devri İzmir Camileri Hakkında Ön Bilgi I", **İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, Sayı 3, 1973, s.185-187.

²³⁰ Joseph Schacht, "Staircase Minaret", **First International Congress of Turkish Arts**, Ankara, 1961, s. 297.

²³¹ Semavi Eyice, "İznik'te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme", **İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi**, Sayı 15, Cilt, 1960, (Hamam) s.232. ; İlhan Özkeçeci, **Kayseri Cami Mimarisinde Minber Minareler**, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993, s.19.

²³² Wittek, s.19.

dönemine ait bazı örnekler, *Kayseri Çakalız Camisi* (1582) kürsü minaresi ²³³, *Kayseri Huant Hatun Camisi* (1237-1246) kürsü minaresi (XVII-XVIII. yüzyıl) ²³⁴, *Ürgüp Mustafa Ağa Camisi* (1908) kürsü minaresi ²³⁵ ve *Akhisar Kantarcızade Camisi* (1860-61) kürsü minaresidir ²³⁶.

6.1.4. Harim

Kınık'taki camilerden, *Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi* (1875-76), *Kınık Çarşı Camisi* (1776-1804), *Kınık Pekmezpazarı Camisi* (1613-14), *Poyracık Ayşe Hatun (Yeni Cami) Mescidi* (1772-73), *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07), *Kocaömer Köyü Camisi* (1776-1787), *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55) ve *Karadere Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı)'nin harimleri düz tavan örtünün de katkısıyla tek mekanlı; *Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi* (1875-76) kubbeli oluşuyla mekânsal bütünlük içindedir. Bu örnekler harim düzeni bakımından kendi içinde benzerlik gösterirler. Pencere formları dışarıda olduğu gibi içeri yansıtılmıştır. Duvar yüzeyleri sıvanmış *Karadere Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı) hariç diğerlerinde duvar yüzeylerinde süslemeye yer verilmemiştir. Kınık'taki camilerin ya harim duvarları üst başında ya da mahfil kemerlerinin üst köşelerinde Allah lafzı, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin adının yazılı olduğu kalemişi tekniğinde celi sülüs levhalara yer verilmiştir. Kible tarafı geleneksel düzende olduğu üzere ortada mihrap, sağda minber ve solda vaaz kürsüsü yer alır. *Karadere Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı) 'nde kuzey tarafta olan mahfil diğerlerinde Kible hariç üç yönde 'U' biçiminde harim mekânının etrafını çevrelemiştir. Bu harim düzeni genel itibariyle camilerin çoğunda görülebilir. Bu örneklerdeki gibi ahşap tavanlı ya da bağdadi örtüye sahip başka cami yapılarıyla daha fazla benzerlik söz konusudur. Buna örnek olarak; *Ankara Ağaçayak Camii* (XVIII. yüzyıl) ²³⁷, *İzmir Odunkapı Camii* (1757-58), *İzmir Damlacık Camii* (XVIII. yüzyıl), *İzmir Abdullah*

---

²³³ Özkeçeci, s.54-57.

²³⁴ Özkeçeci, s.92-95.

²³⁵ Özkeçeci, s.30, Resim 13.

²³⁶ Ünal, s.68-69. Şekil 18.

²³⁷ Öney, Ankara, plan 21,29.

Efendi Camii (1890-91), *İzmir Akarcalı Camii* (1891-92), *İzmir Soğukkuyu Camii* (1874) ²³⁸. *Bergama Arslancı Camii* (1659-60), *Bergama Harputlu Mescidi* (1809), *Bergama Yeni Cami* (1813-14) ²³⁹. *Torbalı Naime Köyü Camii* (1891), *Torbalı Bülbülderesi Köyü Hamidiye Camii* (1895), *Torbalı Arslanlar Köyü Camii* (1880), *Torbalı Özbey Köyü Hamidiye Camii* (1890), *Torbalı Ertuğrul Camii* (1902), ²⁴⁰ *Burhaniye Ağacık Köyü Camii* (1907) ²⁴¹. *Sucahlı Köyü Camii* (1573-74) ahşap direkli yapısından ötürü harimde mekân bütünlüğü yoktur. Duvarlar sıvalı ve sade pencere sayısı az fakat gün içinde aydınlanma yeterlidir. Direklerin ince olması mekân kullanımını içeride gün içinde aydınlanmayı kolaylaştırmıştır. Diğerleri örneklerde olan mahfil katı burada yoktur. Kiblede merkezi mihrap belirlemiş sağda minber yer almıştır. Burada vaaz kürsüsüne yer verilmemiştir. Plan olarak benzediği camilerin harim düzeniyle yakın özellikler gösterir.

6.1.5. Mihrap

Kınık'taki camilerden; *Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi* (1875-76), *Kınık Çarşı Camisi* (1776-1804), *Kınık Pekmezpazarı Camisi* (1613-14), *Kocaömer Köyü Camisi* (1776-1787) ve *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55)'nde mihraplar XIX. ve XX. yüzyılda yapılmış ve Batı Anadolu'da yaygın olarak görülen alçıdan Barok-Rokoko tarzında kabartmalarla süslenmiştir. Söz konusu örneklerde, ortadaki dar ve yüksek nişin iki yanında birer yivli söve yükselir ve bunlar yukarıda kompozit başlıklı konsolla sonlandırılır. Üstlerinde vazo, kupa veya meyve tabağı formunda strüktürler yer alır. Nişin üstündeki taç süslemesi ortada yatay dikdörtgen kitabelik etrafında S - C kıvrımları, kıvrık dallar ve akantus yapraklarının oluşturduğu kompozisyonla tamamlanır. *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07)'nde söve konsol ve strüktürlere yer verilmeden taç kısmı yapılmış buradan uzayan kıvrık dallar mihrap nişinin iki yanına inmiştir. Benzer şekilde Barok-Rokoko süslemeli mihrap örnekleri;

---

²³⁸ Aktepe, İzmir II, s.92,93,101-103,121,138-139.

²³⁹ Ersoy, s.54-58, şekil 18,63,66.

²⁴⁰ Usta, s.21,55,96,177,190.

²⁴¹ Altın, s.496-508.

Bergama Şadırvanlı Cami (1550) mihrabı (XIX. yüzyıl) ²⁴², *İzmir Hisar Camisi* (XVI. yüzyıl) mihrabı (XIX. yüzyıl) ²⁴³, *İzmir Başdurak Camisi* (XVII. yüzyıl) mihrabı (XVIII. yüzyıl), *Kemalpaşa Çarşı Camisi* (1889-1890) mihrabı ²⁴⁴, *Kemalpaşa Yukarı Kızılca Köyü Halil Ağa Camisi* (1893-94) ²⁴⁵, mihrabında görülmektedir.

Poyracık Ayşe Hatun (Yeni Cami) Mescidi (1754-1773) ve *Karadere Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı)'nde mihrap sade bir nişten ibarettir. Üzerlerine yapılan boyamalar ve resimler günümüze aittir.

Sucahlı Köyü Camii (1573-74) mihrabı taş malzemeden ve mukarnas kavsaralıdır. Bu yönüyle Kınık'taki tek örnektir. Mukarnas kavsaralı mihrap düzeni Anadolu Selçuklu'dan beri uygulanmış ve Osmanlı klasik döneminde çokça tercih edilmiştir ²⁴⁶. Yöredeki en erken tarihli mukarnas kavsaralı mihrap daha büyük ve taş süslemeli olarak Bergama Ulu Cami (1398-99) ²⁴⁷ 'de yapılmıştır. *Sucahlı Köyü Camisi*'ndeki gibi sade tutulmuş mukarnas kavsaralı mihrap örnekleri olarak; *Erzurum Ulucami* eski mihrabı (XI. Yüzyıl) ²⁴⁸ ve *Niğde Eskiciler Mescidi* (XIV. yüzyıl) mihrabı verilebilir.

---

²⁴² Ersoy, s.50.

²⁴³ Bulut Lale, "İzmir Camilerinde Alçı Süsleme", *Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 8, Cilt 8, İzmir, 1996, s.4.

²⁴⁴ Aktepe, İzmir II, s.160, Resim 13.

²⁴⁵ Rahmi Hüseyin Ünal, "Kemalpaşa Yukarı Kızılca Köyü Halil Ağa Camisi", *Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı 7, İzmir, 1994, s.220.

²⁴⁶ Mukarnas kavsaralı mihraplar için (Bak. Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyılda Anadolu Mihrapları*, TTK, Ankara, 2000, (Anadolu) ; Tolga Bozkurt, "Erken Dönem Osmanlı Selatin Cami Mihrapları", *İslam Sanat Tarih Edebiyat ve Musiki Dergisi*, Sayı 11, İstanbul, 2008. (ss.203-248.)

²⁴⁷ Ersoy, s.13, Fot.3.

²⁴⁸ Bakırer, Anadolu, Lev. XIV, Res.28.

6.1.6. Minber

Kınık'taki camilerde bazı minberlerin sonradan değiştirildiği anlaşılmaktadır. *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55) *Karadere Köyü Camisi* (XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı) ve *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07)'ndeki mevcut minberler günümüze aittir.

Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi (1664-65) minberi ile *Kınık Pekmezpazarı Camisi* (1613-14) minberinin taç, köşk, külah ve parmaklık kısımları birbirine benzer şekilde ahşap işçilik ve süslemelere sahiptir. Bu örneklerde ajurlu, boşaltma ve delik işi tekniklerinde bitkisel formlarda süslemeler görülmektedir. Bu süslemelerin üslup ve kompozisyon düzeni batılı etkiler taşımaktadır. Bu minberler XIX. yüzyıldaki onarımlarda eklenmiş olmalıdır. Benzer teknik ve süsleme anlayışı *Büyükkada Hamidiye Camisi* (1892-93)'ndeki ahşap minberde de görülmektedir ²⁴⁹.

Kınık Çarşı Camisi (1776-1804)'nin eski ahşap minberi 2014 tarihli restorasyonda kaldırılmıştır. Eskiye ait fotoğraflarına bakıldığında aynalık ve parmaklık düzeni ile taç ve köşkteki süslemeleri *Kocaömer Köyü Camisi* (1776-1787) ahşap minberindekilere benzemektedir. Süslemeler ajur tekniğinde batılı üslupta simetrik bitkisel kompozisyonlardan oluşur. Bu yönleriyle, camilerin inşa edildiği XVIII. yüzyılın son çeyreğinde yaygın olan süsleme anlayışını yansıtmaktadırlar. *Poyracık Ayşe Hatun (Yeni Cami) Mescidi* (1754-1773) ahşap minberi caminin tavan ve mahfilindeki gibi sade bir işçiliğe sahiptir. Dolaptaki tablalı ve aynalıktaki sade silme üçgen pervazlı düzenlemesiyle *Köprülü Dershane Mescidi* (1662) minberine (XIX. yüzyıl) ²⁵⁰ benzemektedir.

Sucahlı Köyü Camii (1573-74) ahşap minberi Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemi biçim ve süsleme özellikleri yansıtmaktadır. Parmaklıklar ve taç kısmında deliği çokgen-yıldız geçmeli kompozisyonlar görülmektedir. Bu süsleme anlayışı erken dönemde Konya Alaaddin Camisi minberinde görülür. Benzer motif ve

---

²⁴⁹ Bak. Barışta Örcün, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul Cami ve Türbelerinden Ağaç İşleri**, AKM, Ankara, 2009, s.270, fot.621.

²⁵⁰ Barışta, s.355, Fotoğraf 838.

kompozisyonlar, Manisa İbrahim Çelebi Camisi (1549) minberinde ve Lüleburgaz Sokullu Camisi (1560-1570) minberinde görülebilmektedir.

6.2. Hanlar

Kınık'ta büyük Han günümüzde ayakta değildir. Vakfiyesinde kâgir, fevkani (iki katlı) olduğu kayıtlıdır. Avlusu ve planı hakkında bilgi yoktur. Günümüze ulaşmış olan Küçük Han (XVIII-XIX. yüzyıl) yapısal bir bütünlük göstermez. Ortada sağır duvarların oluşturduğu avlu bir bütün halinde tek yapı sayılabilir. Etrafındaki birimler avlu duvarından farklı zamanlarda ve ayrı ayrı inşa edilmişlerdir. Açık avlulu plan tipine dahil edilebilir. Tüm bu özellikleriyle Bergama Ömer Bey Hanı (1858) ²⁵¹ ile benzerlik gösterir.

---

²⁵¹ Bayatlı, Eserler, s.63.

6.3.Hamamlar

Kınık'ta sınırları içinde 3 hamam yapısı tespit edilmiştir. İlçe merkezinde *Pekmezpazarı Hamamı* (XVII-XVIII. yüzyıl), Poyracık mahallesinde Yıldırım Hamamı (1399?) ve Sucahlı Köyü kırsalında *Sucahlı Kaplıca Hamamı* (XVI. yüzyıl sonu) bulunmaktadır. Yapılar terkedilmiş ve harap durumdadır. Hem *Pekmezpazarı Hamamı* (XVII-XVIII. yüzyıl) hem de 'nda, soğukluğun bulunması gereken yerde yapılara bitişik duran konutlar asıl girişleri dışa kapatmıştır. Konutların içinden asıl girişlere ulaşıldığında, küçük kapıların ılıkliğe açıldığı görülür. Bu durum, önlerinde önceden birer soğukluk kısmının var olduğunu göstermektedir. Kemal Ahmet Aru²⁵², Semavi Eyice²⁵³, Harun Ürer²⁵⁴ ve plan sınıflandırmaları esas alındığında; *Pekmezpazarı Hamamı* (XVII-XVIII. yüzyıl) soğukluk - ılıklik - sıcaklık eş odalar halinde sıralanan plan şemasında ve tek mekândan oluşan - halvet hücresi olmayan sıcaklık düzenlemesine sahiptir. *Yıldırım Hamamı* (1399?) soğukluk-ılıklik-sıcaklık birimlerinin sıralandığı ve dikdörtgen şekilde sıcaklığa sahip - çifte halvetli olarak düzenlendiği görülmektedir. *Pekmezpazarı Hamamı* (XVII-XVIII. yüzyıl) 'nda beden duvarları moloz taş, sekizgen kasnak ve kubbe tuğladandır. Sıcaklık sade tromplarla geçilen tek kubbeye, ılıklik beşik tonozla örtülüdür. *Yıldırım Hamamı* (1399?) 'nın beden duvarları kesme taş ve tuğladan alması tekniğinde örülmüştür. Sıcaklık bölümünde örtü tamamen yıkılmış, köşelerde tromplar kalmıştır. Halvet hücreleri ve ılıklikta görülen kubbe örtüler tuğladandır. Bu iki eser plan ve mimarisiyle Osmanlı dönemi geleneksel Türk hamamlarının genel özelliklerini yansıtmaktadır.

Pekmezpazarı Hamamı (XVII-XVIII. yüzyıl) planı bakımından; *İzmir Çivici Hamamı* (XVI-XVIII. yüzyıl)²⁵⁵, ve *İzmir Hoşgör Hamamı* (XVIII. yüzyıl)²⁵⁶ 'na benzemektedir.

---

²⁵² Bak. Kemal Ahmet Aru, **Türk Hamamları Etüdü**, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmış Doçentlik Tezi, İstanbul, 1949.

²⁵³ Bak. Eyice, Hamam, ss.99-120.

²⁵⁴ Harun Ürer, **İzmir Hamamları**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, (Hamam) s.64-65.

²⁵⁵ Ürer, Hamam, s.11-13. Şekil 3.

²⁵⁶ Ürer, Hamam, 2002, s.14-17. Şekil 4.

Yıldırım Hamamı (1399?) planı itibariyle; *Bergama Hacı Hakim Hamamı* ²⁵⁷, *(İzmir Yeşildirek Hamamı* (XVII. yüzyıl) ²⁵⁸, sıcaklık mekânı düzeni bakımından *Bergama Tabaklar Hamamı* (1399?) ²⁵⁹, *Bergama Küplü Hamam* (1427) ²⁶⁰ ile benzerlik göstermektedir.

Sucahlı Kaplıca Hamamı (XVI. yüzyıl sonu), oldukça küçük ölçülerde, kare planlı ve tek mekânlı yapısıyla geleneksel Türk hamam mimarisinin herhangi bir plan tipine dahil değildir. Yer altı sıcak suyundan istifade etmek maksatlı istisnai bir örnektir.

---

²⁵⁷ Bayatlı, Eserler, s.41-43.

²⁵⁸ Ürer, Hamam, s.56-58.

²⁵⁹ Bayatlı, Eserler, s.22-23.

²⁶⁰ Bayatlı, Eserler, s.32-33.

6.4. Su Kemerleri

Antik dönemde Romalılar tarafından Kınık, Bergama ve çevresinde geniş bir su yolu ağı ve belli yerlerde su kemerleri inşa edildiği anlaşılmaktadır.²⁶¹ Yine Osmanlılar yöredeki bazı su kemerlerini ya yenilenerek kullanılmaya devam etmiş ya da yenileri yapmıştır. Kınık sınırları içinde tespit edilen *Elmadere Karaosmanoğlu Su Kemer* (1775-1777) ve *Yakın Değirmen Su Kemer* (1891'den önce), Osmanlı döneminde şekillenmiş ve Cumhuriyet dönemine kadar işlevini sürdürmüştür. Her ikisi de taştan ve harç malzemesinden oluşturulmuştur. Bu iki yapı birbirinden farklı amaçlar için inşa edilmişlerdir. Bununla birlikte farklı arazi yapıları üzerinde oldukları için kurulumları ayrı şekillenmiştir. *Elmadere Karaosmanoğlu Su Kemer* (1775-1777) suyu, kaynağı ile yerleşim arasında arasındaki vadiden geçirmek için yapılmıştır. Vadi derinliğini aşmak için ortada iki yüksek kemerle bağlanmıştır. *Yakın Değirmen Su Kemer* (1891'den önce) ise suyu belli bir yükseklikten su dolabına akıtmak için yapılmıştır. Hafif eğimli açık arazide bulunduğu için alçak kemer sırası halinde seyreder.

Elmadere (Karaosmanoğlu Su Kemer (1775-1777) mevcut kurulum düzeniyle, tarih boyunca yapılan su kemerlerinin temel yapısını sergilemektedir. Benzer örneklerini yakın çevresinde Bergama'da görmek mümkündür²⁶².

---

²⁶¹ John Gray Landels, **Eski Yunan Ve Roma'da Mühendislik**, TÜBİTAK Yayınları, Ankara 1996, s.45-46.

²⁶² Bak. Seçil Gül Ocak, **Batı Anadolu Roma Dönemi Örnekleriyle Su Kemerleri Künkleri ve Sarnıçları Üzerine Bir Araştırma Ve Uygulama Çalışması**, Dokuz Eylül Üniversitesi Seramik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2019.

6.5. eşmeler

Kınık sınırları içinde, tarihi niteliğe sahip 8 eşme yapısı tespit edilmiştir. Günümüzde ayakta olmayan *Kurşunlu eşme* (1776-77), estetik değer taşıyan ve anıtsal ölçülere sahip olan tek örnekti. Diğer 7 eşme, köy ilerinde ve kırsal alanda bulunan ve tamamen işlevsel amaçlı yapılarıdır. Bu 7 rnek konumlarına göre ‘duvar eşmeleri’ ve ‘bağımsız çeşmeler’ olarak iki ayrı grupta değerlendirilir. *Poyracık eşme I* (1863-64) ve *Hamzahocalı Köyü eşme III* (1831-32) birer duvar eşmesidir. Bunların ikisi de sokağa bakan birer konut duvarına yerleştirilmiştir. *Poyracık eşme II* (1772-73), *Poyracık eşme III* (1792-93), *Hamzahocalı Köyü eşme I* (tarihsiz) ve *Hamzahocalı Köyü eşme II* (1805-06) bağımsız (müstakil) eşme yapısı olarak tasarlanmıştır. Bunlar, taşla rlmş dikdörtgen prizma biçimindeki bir kütle üzerine yerleştirilmiştir. Cephe düzenlerine göre hepsi tek yüzlüdür. n yüzlerindeki mimari düzenleme temel olarak, kemerli bir niş içerisinde üstte kitabe, ortada tek musluk ve zeminde kurnadan ibarettir²⁶³. Bu düzen, geleneksel Türk eşme mimarisinin en yalın halidir.

3 eşme yeni müdahaleler sonucu asıl görünümünü kaybetmiştir. *Poyracık eşme III* (1792-93) aslı yapısı tek yüzlü iken sonradan mermerle kaplanıp çift yüzlü hale getirilmiştir. *Poyracık eşme I* (1863-64) sonradan mermerle kaplanmıştır. *Hamzahocalı Köyü eşme III* (1831-32) arkasında kütle olmaksızın bitişik olduğu duvarla birlikte sıvanmıştır. Bu durumlarıyla bir karşılaştırmaya uygun değillerdir.

Poyracık eşme II (1772-73), *Cumalı Köyü eşme* (1797-98) ve *Hamzahocalı Köyü eşme II* (1805-06) l, düzen ve formlarıyla birbirlerine benzer görünüştedir. Düzgün kesme taştan dikey dikdörtgen prizma şeklindeki gövdeleri birbirine yakın ölçüdedir. Yüz kısımları, iki yanda duran yekpare sveler üstte yuvarlak kemerle bağlanıp pek derin olmayan sathi bir niş oluşturur. Svelerin başı konsol şeklinde niş içine kavisli şekilde taşar. Kemer içinde büyükçe ve belirgin duran kitabe, altında musluk ve zeminde ileri taşan kare şeklinde kurna yer alır. Farklı olarak, *Cumalı Köyü eşme* (1797-98) ve *Hamzahocalı Köyü eşme II* (1805-06) de sövelerin önünde

---

²⁶³ çeşmelerin tipolojisi için Bak. Semavi Eyice, “eşme”, **Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi**, Cilt 8, İşstanbul 1993, s.277-287. ; Yılmaz Önge, **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Mimarisi**, TTK, Ankara, 1997.

şekillere yer verilmiştir. Bu benzerliklere başlıca sebep olarak yakın tarihlerde yapılmış olmaları gösterilebilir. Yine bu çeşmelerin çok sayıda benzeri Anadolu'nun çeşitli yerlerinde görülmektedir ²⁶⁴.

Hamzahocalı Köyü Çeşme I (tarihsiz) hem daha büyük tutulmuş olan çeşme taşıyla hem de öndeki sivri kemerli derin niş biçimiyle diğerlerinden ayrılır. Çeşme bu yapısıyla Osmanlı dönemi Türk mimarisinin klasik formlarını yansıtır. Ayrıca, tahrip olmuş kitabesinden kalan parçadaki sülüs yazı karakteri klasik Osmanlı dönemi üslubundadır ²⁶⁵. Çeşme bu haliyle diğerlerinde daha erken tarihli olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Benzer özellikler gösteren *Kayseri Mütevelli Çeşmesi* (XVII .yüzyıl) ²⁶⁶ buna örnek olarak gösterilebilir.

---

²⁶⁴ Bak. Türkan Acar, “Uşak Çeşmeleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Bursa, Sayı 7, Cilt 1, 2018, s.607-640.

²⁶⁵ Osmanlı kitabe yazıları için Bak. Abdülhamit Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001.

²⁶⁶ Mustafa Denktaş, “*Kayseri-Büyük Bürüngüz Köyü'ndeki Türk Anıtları.*” *Vakıflar Dergisi*, S.27, Ankara, 1998, s.182-185.

6.6. Köprüler

Rudolf Naumann'a göre Anadolu'da bilinen en eski taş köprü M.Ö. XIII. Yüzyılda Hititler'in başkenti Hattuşa (Boğazköy)'da yapılmıştır ²⁶⁷ . Roma İmparatorluğu Anadolu'da güçlü yol ağı kurmuş ve güzergâhlar üstünde gerekli noktalara taş köprüler inşa ettirmiştir ²⁶⁸ . Türkler Anadolu'da orduların ve halkın ulaştırma ihtiyaçları için hem yeni köprüler inşa etmişler hem de eski devirlerden kalanları onarma yoluna gitmişlerdir ²⁶⁹ .

Köprüler tümüyle işlevsel yapılar olduğu için mimari esasları bakımından, devirlere ya da bölgelere göre büyük farklılık göstermezler. Daha çok kuruldukları arazinin fiziki koşullarına göre biçimlenirler. Geniş akarsu yatağında çok gözlü (kemerli) düzen uygulanmışken, daralan ve derinleşen yerlerde tek gözlü düzenleme zorunlu hale gelmiştir. Yine küçük akarsular üzerinde tek gözlü köprü yapmak yeterli olmuştur ²⁷⁰ .

Antik dönemden itibaren gözlerde yuvarlak kemer yaygın olarak tercih edilmiş olsa da Türklere ait bazı örneklerde gözlerin sivri kemerli olduğu görülmektedir ²⁷¹ .

Köprülerin merkez gözündeki kilit taşının yüksek veya alçak tutulması, köprü üzerinden geçen yolun (döşeme) düz (ufki) ya da yokuşlu (iki yönden / tek yönden) seyretmesine neden olur ²⁷² .

Yukarıdaki bilgiler ışığında: Kınık'ta inceleme konusu olan *Kırkgeçit Köprüsü* (1899-1900), *Elmadere Köprüsü* (1775-76) ve *Sucahlı Köyü Mezarlık Köprüsü* (1573-74) yonu taş malzemeden, tek gözlü olarak inşa edilmişlerdir. İnce akarsu üzerinde yapıldıkları için küçük sayılabilecek ölçülerdedirler. *Kırkgeçit Köprüsü* ile *Sucahlı*

---

²⁶⁷ Bak. Rudolf Naumann, "Hethitische Brücke Über die Schuluht bel Büyükkaya", **Mitteil Deutsch - Turk**, Number 94, Orrient Gessel, 1963, p.24-32.

²⁶⁸ Gülgün Tunç, **Taş Köprülerimiz**, Bayındırlık Bakanlığı, Ankara, 1978, s.20-25.

²⁶⁹ Çulpan Cevdet, **Türk Taş Köprüleri**, (İlk baskı 1975), TTK, Ankara, 2002, s.5.

²⁷⁰ Çulpan, s.6-7. ; Fügen İltter, **Osmanlılara Kadar Anadolu'da Türk Köprüleri**, Karayolları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1978, s.24-27.

²⁷¹ Çulpan, s.3,6. ; İltter, s.39-40.

²⁷² Çulpan, s.7. ; Tunç, s.8-9.

Köyü Mezarlık Köprüsü'nde döşeme düz devam eder. *Elmadere Köprüsü*'nde ise döşeme iki taraftan hafif yokuşlu biçimde aşar.

Kırkgeçit Köprüsü ile *Sucahlı Köyü Mezarlık Köprüsü*'nde olduğu gibi taş malzemeden, yuvarlak kemerli, tek gözlü ve döşemesi düz devam eden köprü örneklerinin Türkler tarafından Orta Asya, Anadolu ve Balkanlar'da çok sayıda inşa edildiği görülmektedir. Benzer mimari özellikler gösteren başlıca örnekler: Kayseri-Ankara Yolu Tekgöz Köprüsü (1203)²⁷³, *Bursa Irgındı Köprüsü* (1442)²⁷⁴, *İstanbul Bostancı Köprüsü* (1523)²⁷⁵, *Bulgaristan Marek Bistriça Köprüsü* (XVI yüzyıl)²⁷⁶, *Malatya-Kangal Yolu Rıfat Paşa Köprüsü* (1882-85)²⁷⁷, *Kırklareli- Tırnovacık Yolu Şeytandere Köprüsü* (1896)²⁷⁸, *Konya- Karaman Yolu Ak Köprü* (XV.yüzyıl)²⁷⁹, *Mut Taş Köprü*²⁸⁰, *Uşak Buğdaylı Köprü*²⁸¹, *Uşak Muhaharremşah Köyü Köprüsü* (1903-04)²⁸², *İzmir-Manisa Yolu Han Deresi Köprüsü*²⁸³, *Bergama İsmaili Köyü Sarpanlar Deresi Köprüsü*²⁸⁴, dır.

Kınık'taki *Elmadere Köprüsü*'nde olduğu gibi taş malzemeden, yuvarlak kemerli tek gözlü ve döşemesi iki yöne yokuşlu olarak düzenlenmiş anıtsal örneklerden biri *Saray-Bosna Keçi Köprüsü* (XVI. yüzyıl)²⁸⁵ ve *Mostar Köprüsü* (1557-67)²⁸⁶dür.

---

²⁷³ İlter, s.46-47.

²⁷⁴ Çulpan, s.106-107, Resim 60/1.

²⁷⁵ Çulpan, s.134-135.

²⁷⁶ Çulpan, s.156, Resim 94.

²⁷⁷ Çulpan, s.192.

²⁷⁸ Çulpan, s.193.

²⁷⁹ Tunç, s.12-13.

²⁸⁰ Sözlü Halil, "Mut'taki Tarihi Köprüler", **Selçuk Üniversitesi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 6, Konya, 2017, s.246.

²⁸¹ Türkan Acar, "Uşak'ta Türk Dönemi Taş Köprüleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 25, Isparta, 2016, (s.32-33, Fotoğraf 23-24.

²⁸² Acar, Köprüler, s.28-29, Fotoğraf 10.

²⁸³ Mehmet Akif Ceylan, "Manisa'da Tarihi Köprüler ve Fonksiyonel Özellikleri", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 3, Cilt 11, Manisa, 2013, s.35.

²⁸⁴ İzmir 2.KVKBK, d.35.2/1686.

²⁸⁵ Çulpan, s.157, Resim 95.

²⁸⁶ Çulpan, s.158, Resim 97.

Küçük sayılabilecek ölçülerde sayılabilecek örnekler: *Bursa Boyacıkulluğu Köprüsü* (1433 'den önce)²⁸⁷, *Rize Çayeli Kaptanpaşa Köprüsü*²⁸⁸, *Gümüşhane Kürtün Sarıbaba Köprüsü*²⁸⁹, *Konya Dereiçi Şaban Köprüsü (XIV. yüzyıl)*²⁹⁰, *Uşak Ulubey İnay Köyü Köprüsü* (1850)²⁹¹, *Mut Karaoğlu Köyü Kebe Köprüsü*²⁹², *Turgutlu Çıkrıkçı Köyü Taşkemer Köprüsü* (1750-70)²⁹³, *Akhisar Esece Köprüsü*²⁹⁴ dır.

---

²⁸⁷ Ayverdi, Çelebi, s.366-367.

²⁸⁸ Çulpan, s.207.

²⁸⁹ Hüseyin Yurttaş, '**Gümüşhane Kürtün 'deki Kültür Varlıkları'** Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.38, Erzurum, 2008, s.188-189.

²⁹⁰ Remzi Duran ve diğerleri, **Tarihi Konya Köprüleri**, Konya Büyükşehir Belediyesi, 2016, s.68-70.

²⁹¹ Acar, Köprüler, s.33-34, Fotoğraf 27.

²⁹² Sözlü, s.244.

²⁹³ Ceylan, s.35-36.

²⁹⁴ Ceylan, s.43-44, Fotoğraf 12.

7. SONUÇ

Bakırçay Havzası'nın verimli toprakları ve yaşama elverişli iklimi Antik dönemden beri kentleşmeye imkan sağlamaktaydı. Bölge Türk hakimiyetine girdikten sonra da tarım ve ticaret sürdürüldü, yeni yerleşimler kurulmaya devam etti. Kınık Bakırçay Ovası'nın güney ucunda Osmanlı döneminde kurulmuş ve gelişmiş bir kent yerleşimidir. Bilinen ilk imar faaliyetini Yıldırım Beyazıt'ın Kınık'ın hemen güneyindeki Poyracık 'ta bir cami ve bir hamam yaptırmasıyla başladığı düşünülmektedir. Kınık, Osmanlı döneminde İzmir – Balıkesir kervan yolu üzerinde konumlanmış ve bu hat üzerinde belli aralıklarla kurulan hanlar ve cuma camileri ilk yerleşimlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Bunlardan geriye kalan en eski tarihli yapı *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55)' dir. Yine bu kuruluş aşamasından günümüze *Sucahlı Köyü Camisi* (1573-74) ve *Tahtalı Camisi* (1663-64) ulaşmıştır. Kınık, XVIII yüzyıldan sonra, başta Ayan Karaosmanoğlu Ömer Ağa olmak üzere, bazı yerel yöneticilerin imar faaliyetleriyle kent görünümünü kazanmaya başlamıştır. XIX. yüzyıldan XX. yüzyılın ilk yıllarına kadar imar faaliyeti sürmüş, hasar gören yapılarda yenileme ve onarımlar yapılmıştır. Kınık'ta mimarlık ve sanat, Osmanlı merkezi yönetiminin desteği olmadan, yerel imkanlarla yürütüldüğü için eserlerde, yapıldıkları dönemin genel mimari ve süsleme anlayışının sınırlı kaldığı ve bütüne mahalli üslubun hakim olduğu görülebilmektedir.

Yıldırım Beyazıt'ın 1399'da yaptırdığı söylenen cami ve Çiftlik köyünde önceden var olduğu bilinen Eğmür Fakih Camisi günümüzde ayakta değildir. Mevcut camilerde, hem Osmanlı dönemi boyunca onarım ve yenilemeler olmuştur. Aynı yapıda bile harim, minare ve kaidelerin yapılış tarihleri birbirlerinden farklı çıkabilmektedir. Yapıların niteliğine en çok zarar veren etken, günümüzdeki bazı ekleme ve müdahalelerdir. Öyle ki *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55)'nde asıl yapıdan geriye yalnız harim duvarı kalmıştır. Son cemaat yerleri muhtes ilavelerin en çok yapıldığı yerdir. *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55) ve *Karadere Köyü Camisi* (XIX sonu -XX yüzyıl başı)'nde son cemaat yeri günümüzde betonarmedir. İlk yapıldığı döneme ait genel özellikleriyle bugüne ulaşabilmiş tek cami *Sucahlı Köyü Camisi* (1573-74) dir. Camilerin, beden duvarları kâgir malzemelerden örülmüştür. Pekmezpazarı Camisi

(1613-14) günümüzde sıvalı olsa da tamamen tuğladan inşa edilen tek cami olduğu tespit edilmiştir. Diğer camilerde beden duvarları yonu taş malzemeden örülmüş bazı kemer ve sövelerde tuğla kullanılmıştır. Beden duvarları taş malzeme olduğu halde, *Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi* (1906-07), *Koca Ömer Köyü Camisi* (1776-1787) ve *Cumalı Köyü Camisi* (1554-55) cepheleri sıvalıdır. Tüm camilerde taşıyıcı ve örtü sistemleri ahşap ve bağdadi malzemelerden kurulmuştur. Yalnız *Karadere Köyü Camisi* (XIX sonu -XX yüzyıl başı) 'nde giriş batıdan verilmiştir. Diğerlerinin tümünde kıblenin karşısına denk gelen yerden giriş sağlanır. Tahtalı Camisi (1663-64) ve *Kocaömer Köyü Camisi* (1776-1787)'nde batı cepheden ikinci girişler açılmıştır. Ahşap direkli olan Sucahlı Köyü Camisi (1573-74) dışında Tüm camilerin harimlerde mekânsal bütünlük sağlanmıştır. XVIII yüzyıldan sonraki yenilemelerde Barok-Rokoko tarzı alçı mihrapların eklendiği görülür. Kapı kanatları, minber, mahfil ve tavanlar ahşaptan yapılmış, zanaat düzeyinde teknik ve süslemelerle şekillenmiştir. Son yıllarda Çarşı Camisi (1776-1804) ve Pekmezpazarı Camisi (1613-14) kapsamlı restorasyon geçirmiş orijinal özellikleri korunmaya çalışılmıştır.

Arşiv kayıtlarında adı geçen Büyük Han bugün ayakta değildir. Küçük Han'ın asli yapısı ortada açık avluyu çevreleyen dört duvardan ibarettir. Etrafında farklı zamanlarda farklı türde yapılar inşa edilerek oluşturulmuş bir yapılar bütünüdür.

Hamamlar metruk halde ve kullanılmaz durumdadır. Mevcut durumları sadece plan örtü biçimlerinin anlaşılmasına imkan vermektedir. 2 hamam yapısının Osmanlı dönemine ait olduğu geleneksel Türk hamamlarında görülen plan şemalarına göre yapıldığı anlaşılmaktadır. Eğer Poyracık'taki hamam bu çalışmadan sonra daha kapsamlı araştırılır ve iddia edildiği gibi Yıldırım Beyazıt dönemine ait olduğu tespit edilirse Sanat Tarihi için büyük kazanım olacaktır.

1776'da Bergama Voyvodası Karaosmanoğlu Hacı Ömer Ağa tarafından Kınık'a içme suyu temin etmek için Elmadere üzerinde büyük bir su kemeri yaptırdığı ve bu suyun 1940 yılına kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Eskiye ait fotoğraflarından sanat değeri taşıdığı anlaşılan Kurşunlu Çeşme (1776-77) günümüze ulaşamamıştır. Mevcut çeşmelerden asli özelliklerini koruyanlar kesme taştan yapılmış, önden tek yüzlü, kemerli niş içinde tek musluklu dörtgen kurnalı

düzenleriyle geleneksel Türk çeşme mimarisinin sade birer örnekleridir. 3 örnekte yapılan müdahaleler özgün niteliklerin kaybına yol açmıştır.

Kınık'ta küçük akarsular üzerinde kurulmuş tek gözlü taş köprüler tespit edilmiştir. Kırkgeçit Köprüsü (1899-1900) restorasyonla sağlamlaştırılmıştır. Elmadere üzerindeki köprünün korumaya alınması gerektiği görülmüştür.

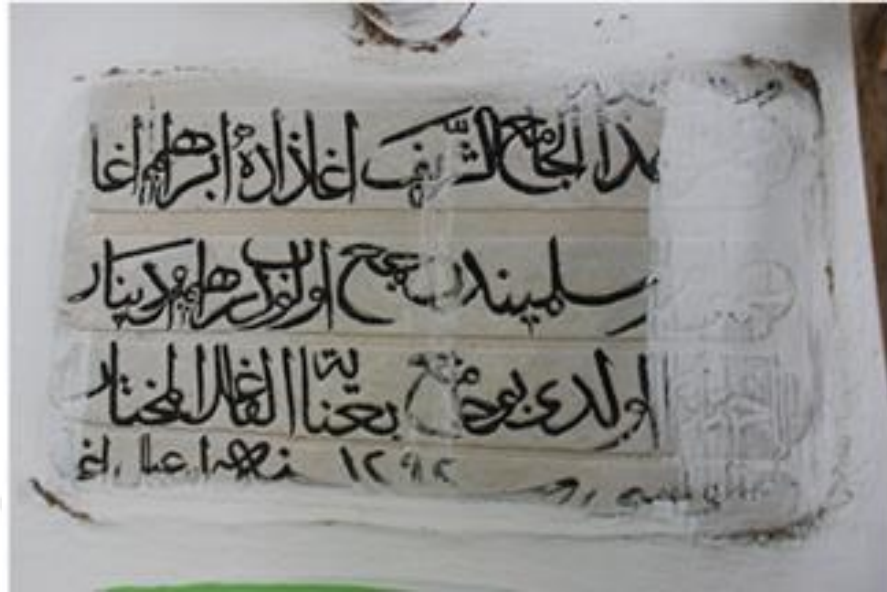
Kınık'ta mevcut olan veya hakkında kayıtlı bilgi bulunan Türk dönemi mimari eserlerinden cami, han, hamam, su kemeri çeşme ve köprü yapıları hakkında elde edilen verileri sanat tarihi metoduyla aydınlatmaya çalıştık. Çalışmamızın bölge hakkındaki yeni çalışmalarında ilgili kişi ve kurumlara katkı sunmasını umuyoruz. Kınık'ta bu çalışmanın kapsamı dışında tutulan tarihi nitelikli çok sayıda konut, dükkân ve kamu yapısının var olduğu tespit edilmiştir. Bunlar hakkında herhangi bir araştırma inceleme çalışmasına rastlanmamıştır. Çoğu hasarlı dutumda ve yok olma riskiyle karşı karşıyadır. Bu yapılar hakkında elde edilecek veri ve bilgilerin sanat tarihine kazandırılması, son dönem Osmanlı mimarisinde bir bölgenin daha aydınlatılmasına katkı sağlayacaktır.

8. FOTOĞRAFLAR

8.1. Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi / Fotoğraf:1-27

Fotoğraf 1: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, genel görünüşü.(Ş. Altunoğlu, 2010)

Fotoğraf 2: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, inşa kitabesi

Fotoğraf 3: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii minare kitabesi

Fotoğraf 4: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, genel görünüşü. (Ş. Altunoğlu, 2010)

Fotoğraf 5: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, Genel görünüşü

Fotoğraf 6: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, giriş cephesi

Fotoğraf 7A: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, doğu cephe duvarı

Fotoğraf 7B: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, dış cepheden pencere

Fotoğraf 8: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, kuzey batı giriş

Fotoğraf 9: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, yan cephedeki (batı) giriş kapısı

Fotoğraf 10: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii,
kuzey cephede kaldırılan son cemaat yerine ait bağlantı izler.

Fotoğraf 11: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, kuzeybatı giriş kapısı

Fotoğraf 12: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, güneybatı giriş kapısı

Fotoğraf 13: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, minare kaidesi

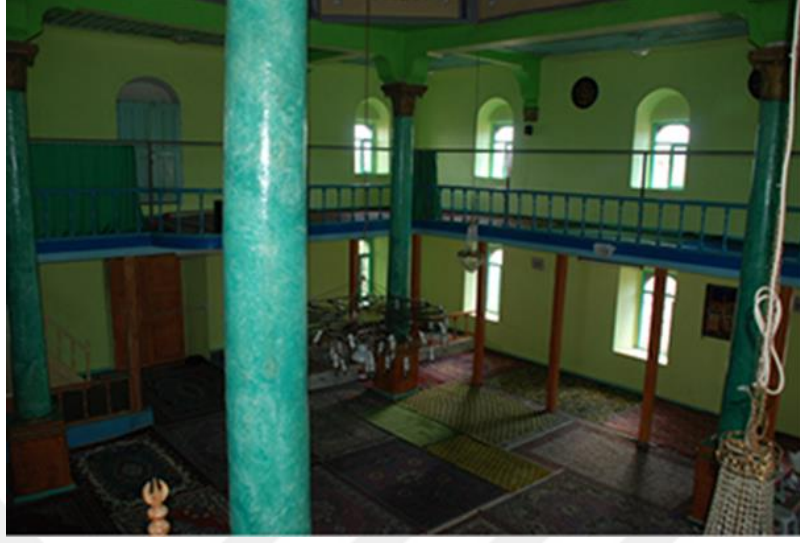
Fotoğraf 14: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, minare girişı

Fotoğraf 15: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, minare gövdesi

Fotoğraf 16: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, harim mekânı

Fotoğraf 17: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, harim mek

Fotoğraf 18: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, bağdadi kubbe

Fotoğraf 19: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, kubbe içi süslemeler

Fotoğraf 20: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii, mahfil düzeni

Fotoğraf 21: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, mahfil merdiveni

Fotoğraf 22: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, mihrap önü tavanda çökertme

Fotoğraf 23: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, mihrap

Fotoğraf 24: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, minberin aynalık bölümü

Fotoğraf 25: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, mimber taç süslemesi

Fotoğraf 26: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, minber köşkünün kûlahı ve süslemesi

Fotoğraf 27: Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camisi, vaaz kürsüsü

8.2. Pekmezpazarı (Derviş Ağa) Camisi / Fotoğraf: 28-65

Fotoğraf 28: Pekmezpazarı Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 29: Pekmezpazarı Camisi, inşa kitabesi

Fotoğraf 30: Pekmezpazarı Camisi, onarım kitabesi

Fotoğraf 31: Pekmezpazarı Camisi, onarım kitabesi

Fotoğraf 32: Pekmezpazarı Camisi, konut duvarında çeşme kitabesi

Fotoğraf 33: Pekmezpazarı Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 34: Pekmezpazarı Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 35: Pekmezpazarı Camisi, yan cephe (güneybatı)

Fotoğraf 36: Pekmezpazarı Camisi, kible cephesi (güneydoğu)

Fotoğraf 37: Pekmezpazarı Camisi, minare

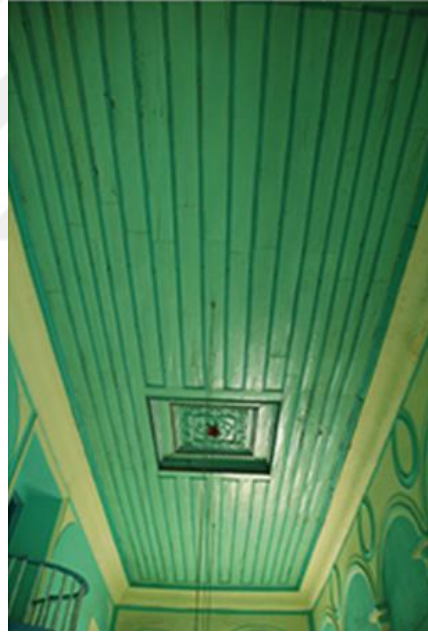
Fotoğraf 38: Pekmezpazarı Camisi, giriş cephesi

Fotoğraf 39: Pekmezpazarı Camisi, son cemaat yeri yan cephesi

Fotoğraf 40: Pekmezpazarı Camisi, son cemaat yeri iç mekânı

Fotoğraf 41: Pekmezpazarı Camisi, son cemaat yeri ahşap tavanı

Fotoğraf 42: Pekmezpazarı Camisi, harim giriş kapısı

Fotoğraf 43: Pekmezpazarı Camisi, giriş kapısı

Fotoğraf 44: Pekmezpazarı Camisi, mükebbire kısmı

Fotoğraf 45: Pekmezpazarı Camisi, minare giriş kapısı

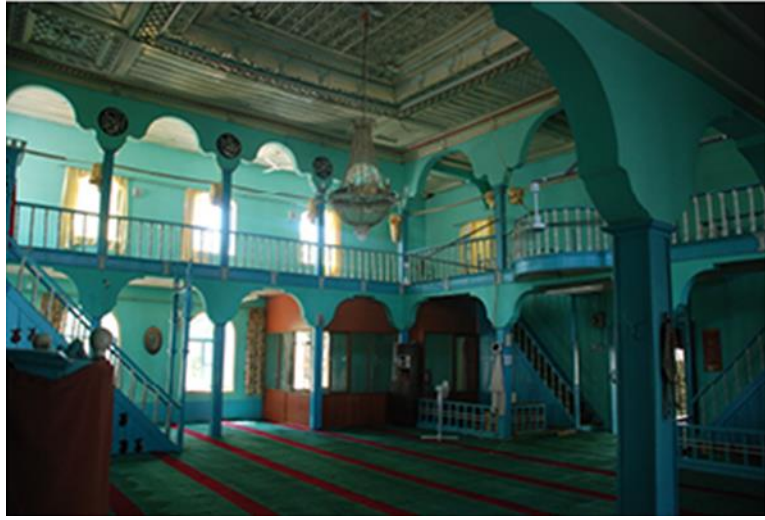
Fotoğraf 46: Pekmezpazarı Camisi, harim mekânı genel görünüş

Fotoğraf 47: Pekmezpazarı Camisi, Harim mekânı genel görünüş

Fotoğraf 48: Pekmezpazarı Camisi, mihrap

Fotoğraf 49: Pekmezpazarı Camisi, mahfil

Fotoğraf 50: Pekmezpazarı Camisi, mahfil önünde çıkma

Fotoğraf 51: Pekmezpazarı Camisi, tavan köşesinde süsleme panosu

Fotoğraf 52: Pekmezpazarı Camisi, son cemaat yeri, tavanı çökertme
(Kaynak: İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116)

Fotoğraf 53: Pekmezpazarı Camisi, harim tavanı çökertme
(Kaynak: İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116)

Fotoğraf 54: Pekmezpazarı Camisi, mihrap önü tavan süslemesi Pano 1
(Kaynak: İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116)

Fotoğraf 55: Pekmezpazarı Camisi, mihrap önü tavan süslemesi Pano 2a - 2b
(Kaynak: İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116)

Fotoğraf 56: Pekmezpazarı Camisi, mihrap önü tavan süslemesi Pano 3a - 3b
(Kaynak: İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116)

Fotoğraf 57: Pekmezpazarı Camisi, girişte çıkmanın üstünde tavan süslemesi Pano 4
(Kaynak: İzmir 2.KVKBK, d. 35.10/116)

Fotoğraf 58: Pekmezpazarı Camisi, minber genel görünüş

Fotoğraf 59: Pekmezpazarı Camisi, minberin dolap aynalık bölümleri

Fotoğraf 60: Pekmezpazarı Camisi, minber aynalık süslemesi

Fotoğraf 61: Pekmezpazarı Camisi, minber taç süslemesi

Fotoğraf 62: Pekmezpazarı Camisi, minberi köşk, külah ve süslemeler

Fotoğraf 63: Pekmezpazarı Camisi, vaaz kürsüsü

Fotoğraf 64: Pekmezpazarı Camisi, cel-i sülüs hüsn-i hat levha

Fotoğraf 65: Pekmezpazarı Camisi, şadırvan genel görünüş

8.3. arşı (Karaosmanoğlu) Camisi / Fotoğraf :66-105

Fotoğraf 66: arşı (Karaosmanoğlu) Camisi, Restorasyon (2013-14) dan önce genel görünüşü (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 67: arşı (Karaosmanoğlu) Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 68: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)' dan önce genel görünüşü (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 69: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 70: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, kible (güneydoğu) cephesi genel görünüşü

Fotoğraf 71: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, yan (güneybatı) cephesi genel görünüş

Fotoğraf 72: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, taş-tuğla duvar örgüsü (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 73: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, pencere ve alınlık örneği.

Fotoğraf 74: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, çatı örtüsü (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 75: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, son cemaat yeri

Fotoğraf 76: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)’dan önce son cemaat yeri (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 77: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, minare kaidesi

Fotoğraf 78: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, minare

Fotoğraf 79: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, Restorasyon (2013-14)'dan önce minarenin iki şerefeli hali (Ş. Altunoğlu, 2007)

Fotoğraf 80: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, son cemaat yeri içerden görünüş

Fotoğraf 81: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, harim giriş kapısı

Fotoğraf 82: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, Restorasyon (2013-14)'dan önce mükebbirenin durumu (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 83: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, mükebbirenin altında çitakari süsleme (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 84: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)'dan önce harimin genel görünüşü (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 85: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, harim

Fotoğraf 86: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, harim ve mahfil düzeni

Fotoğraf 87: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, mahfil ve çıkma

Fotoğraf 88: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, mihrap

Fotoğraf 89: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)'dan önce mihrap taç süslemesi(Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 90: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)’dan önce mihrap(Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 91: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
son cemaat yeri tavanında ahşap süslemeli çökerme

Fotoğraf 92: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, son cemaat yeri tavanında ahşap süslemeli çökerme, Restorasyon (2013-14)'dan önceki durumu (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 93: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, harim tavanında ahşap süslemeli çökertme

Fotoğraf 94: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, harim tavanında ahşap süslemeli çökertme Restorasyon (2013-14)'dan önceki durumu (Ş. Altunoğlu, 2007)

Fotoğraf 95: Çarşı (Karanoğlu) Camisi, harimde mihrap önü tavanında süsleme panosu

Fotoğraf 96: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
harimde mihrap önü tavanında süsleme panosu
Restorasyon (2013-14)'dan önceki durumu (Ş. Altunoğlu, 2007)

Fotoğraf 97: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, yeni minber

Fotoğraf 98: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)'dan önceki minber(Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 99: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)'dan önceki minberin taç kısmında süsleme(Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 100: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)’dan önceki minberin dolap kısmında süsleme
(Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 101: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi,
Restorasyon (2013-14)’dan önceki minberin köşk kısmında süsleme
(Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 102: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, vaaz kürsüsü

Fotoğraf 103: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, vaaz kürsüsü
Restorasyon (2013-14)'dan önceki durumu (Ş. Altunoğlu 2007)

Fotoğraf 104: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, Restorasyon (2013-14)'dan önce şadırvanın durumu(Ş. Altunoğlu, 2007)

Fotoğraf 105: Çarşı (Karaosmanoğlu) Camisi, şadırvan mevcut durumu

8.4. Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi / Fotoğraf: 106-129

Fotoğraf 106: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 107: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, inşa kitabesi

Fotoğraf 108: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, minare kitabesi

Fotoğraf 109: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi. genel görünüş

Fotoğraf 110: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, minare

Fotoğraf 111: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, son cemaat yeri (Ş. Altunoğlu, 2009)

Fotoğraf 112: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, son cemaat yeri ahşap tavanı

Fotoğraf 113: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, giriş yönünde cephe düzeni açıklıklar

Fotoğraf 114: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, taç kapı

Fotoğraf 115: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, minare girişi

Fotoğraf 116: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, devşirme malzemeden mükebbire

Fotoğraf 117: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, harim

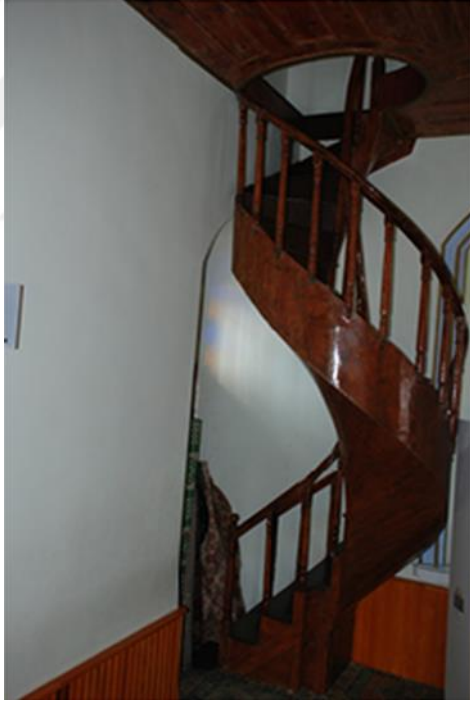
Fotoğraf 118: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi

Fotoğraf 119: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi,
harim ve üç yönde dolaşan mahfil

Fotoğraf 120: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, sağıdaki mahfil merdiveni

Fotoğraf 121: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, soldaki mahfil merdiveni

Fotoğraf 122: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, mihrap

Fotoğraf 123: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, minber

Fotoğraf 124: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, vaaz kürsüsü

Fotoğraf 125: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi,
son cemaat yeri tavanında süslemeli ahşap çökertme

Fotoğraf 126: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi,
harim tavanında ahşap süs kubbesi

Fotoğraf 127: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi, çıkma altı çıtakari süsleme

Fotoğraf 128: Poyracık Yıldırım Beyazıt Camisi,
kible duvarında alçı süsleme madalyonlar, cel-i sülüs levhalar ve vitraylar.

8.5. Poyracık AyiŖe Hatun Mescidi / Fotoğraf:129-147

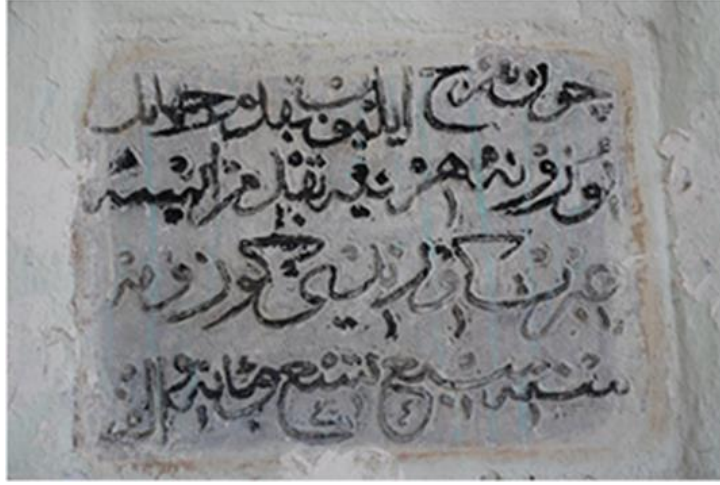

Fotoğraf 129: Poyracık Yeni Cami (AyŖe Hatun Mescidi), genel grnŖ

Fotoğraf 130: Poyracık Yeni Cami (AyŖe Hatun Mescidi), inŖa kitabesi

Fotoğraf 131: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), minare kitabesi

Fotoğraf 132: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), genel görünüş

Fotoğraf 133: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), genel görünüş

Fotoğraf 134: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), minare

Fotoğraf 135: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), giriş, son cemaat yeri,

Fotoğraf 136: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), son cemaat yeri içeriden,

Fotoğraf 137: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), giriş kapıları

Fotoğraf 138: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), harim giriş kapısı

Fotoğraf 139: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), harim

Fotoğraf 140: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), harim

Fotoğraf 141: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), ahşap tavan

Fotoğraf 142: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), mahfil

Fotoğraf 143: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), mahfil merdiveni

Fotoğraf 144: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), mihrap

Fotoğraf 145: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), minbe

Fotoğraf 146: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), vaaz kürsüsü

Fotoğraf 147: Poyracık Yeni Cami (Ayşe Hatun Mescidi), tava

8.6. Sucahlı Köyü (Mezarlık) Camisi / Fotoğraf:148-165

Fotoğraf 148: Sucahlı Köyü Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 149: Sucahlı Köyü Camisi, inşa kitabesi

Fotoğraf 150: Sucahlı Köyü Camisi, genel görünüş, cephe düzeni

Fotoğraf 151: Sucahlı Köyü Camisi, genel görünüş, cephe düzeni

Fotoğraf 152: Sucahlı Köyü Camisi, taş-tuğla inşa malzemesi, mihrap çıkıntısı

Fotoğraf 153: Sucahlı Köyü Camisi, minber minare

Fotoğraf 154: Sucahlı Köyü Camisi, giriş cephesi

Fotoğraf 155: Sucahlı Köyü Camisi, son cemaat yeri ve giriş açıklıkları

Fotoğraf 156: Sucahlı Köyü Camisi, giriş cephesinde mihrabiye

Fotoğraf 157: Sucahlı Köyü Camisi, taç kapı

Fotoğraf 158: Sucahlı Köyü Camisi, harim genel görünüş

Fotoğraf 159: Sucahlı Köyü Camisi, harim genel görünüş

Fotoğraf 160: Sucahlı Köyü Camisi, harim üst örtü

Fotoğraf 161: Sucahlı Köyü Camisi, mukarnas kavsaralı mihrap

Fotoğraf 162: Sucahlı Köyü Camisi, ahşap minber

Fotoğraf 163: Sucahlı Köyü Camisi, ahşap minber

Fotoğraf 164: Sucahlı Köyü Camisi, müezzin mahfili

8.7. Cumalı Köyü Camisi / Fotoğraf:166-177

Fotoğraf 165: Cumalı Köyü Camisi,,hazire ile birlikte genel görünüş

Fotoğraf 166: Cumalı Köyü Camisi, kitabe

Fotoğraf 167: Cumalı Köyü Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 168: Cumalı Köyü Camisi, minare

Fotoğraf 169: Cumalı Köyü Camisi, girişin yanlarında devşirme malzeme

Fotoğraf 170: Cumalı Köyü Camisi, giriş cephesi

Fotoğraf 171: Cumalı Köyü Camisi, taç kapı

Fotoğraf 172: Cumalı Köyü Camisi, giriş cephesinde pencere

Fotoğraf 173: Cumalı Köyü Camisi, minare kapısı

Fotoğraf 174: Cumalı Köyü Camisi, harim girişi ahşap kapı

Fotoğraf 175: Cumalı Köyü Camisi, harim genel görünüşü

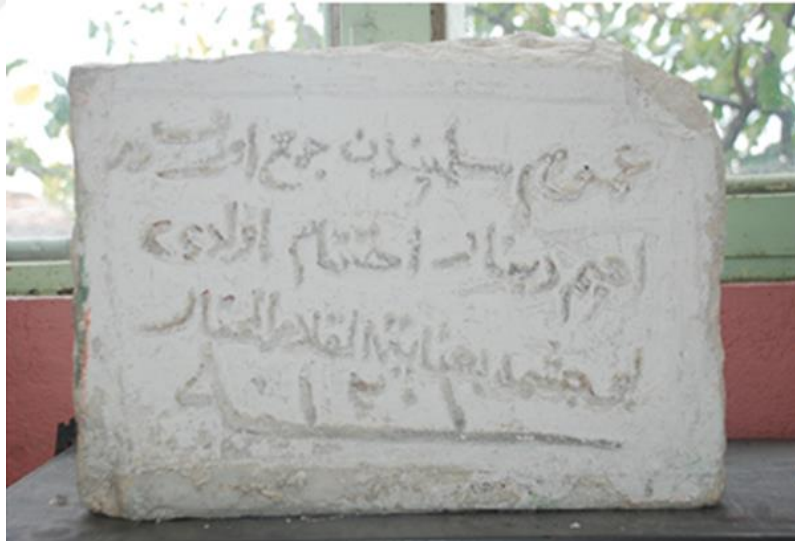
Fotoğraf 176: Cumalı Köyü Camisi, eski mihrabın taç kısmı

8.8. Kocaömer Köyü Camisi / Fotoğraf: 178-197

Fotoğraf 177: Kocaömer Köyü Camisi, genel görünüş

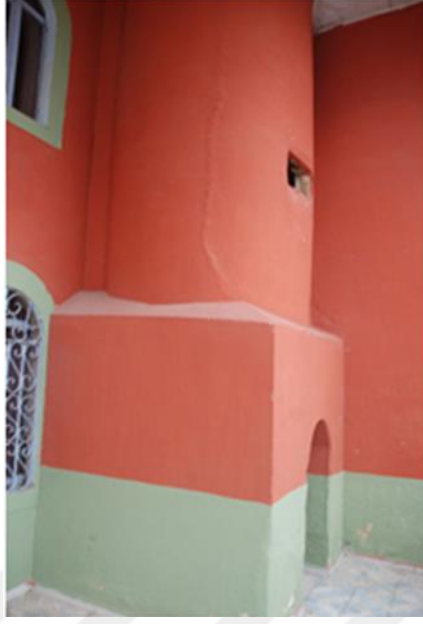
Fotoğraf 178: Kocaömer Köyü Camisi, kitabe

Fotoğraf 179 A: Kocaömer Köyü Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 179 B: Kocaömer Köyü Camisi, yan (güneybatı) son cemaat yeri

Fotoğraf 180: Kocaömer Köyü Camisi, eski minarenin alt kısmı

Fotoğraf 181: Kocaömer Köyü Camisi, eski minare girişi ve ahşap merdiven

Fotoğraf 182: Kocaömer Köyü Camisi, kuzeybatıda kapalı son cemaat yeri

Fotoğraf 183: Kocaömer Köyü Camisi, kapalı son cemaat yeri

Fotoğraf 184: Kocaömer Köyü Camisi, ana giriş (kuzeybatı) kapısı

Fotoğraf 185: Kocaömer Köyü Camisi, yan giriş (güneybatı) kapısı

Fotoğraf 186: Kocaömer Köyü Camisi, harim mekânı

Fotoğraf 187: Kocaömer Köyü Camisi, harim mekânında mahfil düzeni

Fotoğraf 188: Kocaömer Köyü Camisi, mahfilde çıkma

Fotoğraf 189: Kocaömer Köyü Camisi, mahfil merdiveni

Fotoğraf 190: Kocaömer Köyü Camisi, mihrap

Fotoğraf 191: Kocaömer Köyü Camisi, mihrap taç süslemesi ve kavsarası

Fotoğraf 192: Kocaömer Köyü Camisi, minber

Fotoğraf 193: Kocaömer Köyü Camisi, minberin köşk bölümü

Fotoğraf 194: Kocaömer Köyü Camisi, minberin taç süslemesi

Fotoğraf 195: Kocaömer Köyü Camisi, vaaz kürsüsü

Fotoğraf 196: Kocaömer Köyü Camisi, harim tavanı çökertme süslemesi

Fotoğraf 197: Kocaömer Köyü Camisi, kapalı son cemaat yeri süslemeli tavan çökermesi

8.9. Karadere Köyü Camisi / Fotoğraf: 197-213

Fotoğraf 198: Karadere Köyü Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 199: Karadere Köyü Camisi, genel görünüş

Fotoğraf 200: Karadere Köyü Camisi, cephe düzeni ve malzeme

Fotoğraf 201: Karadere Köyü Camisi, cephe düzeni ve malzeme

Fotoğraf 202: Karadere Köyü Camisi, kuzeybatı cephe

Fotoğraf 203: Karadere Köyü Camisi, harim giriş kapısı

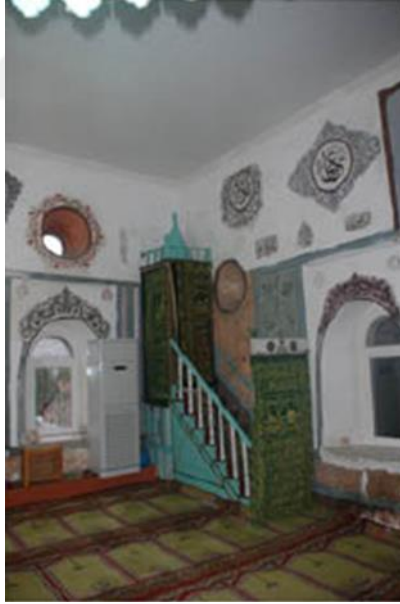
Fotoğraf 204: Karadere Köyü Camisi, harim

Fotoğraf 205: Karadere Köyü Camisi, harim

Fotoğraf 206: Karadere Köyü Camisi, mihrap

Fotoğraf 207: Karadere Köyü Camisi, minber

Fotoğraf 208: Karadere Köyü Camisi, mahfil

Fotoğraf 209: Karadere Köyü Camisi, duvarlarda süsleme örnekleri

Fotoğraf 210: Karadere Köyü Camisi, penvere süslemesi

Fotoğraf 211: Karadere Köyü Camisi, duvarda süsleme panoları

Fotoğraf 212: Karadere Köyü Camisi, mahfî duvarında kalemişi çiçek motifi

Fotoğraf 213: Karadere Köyü Camisi, hüsn-i hat yazı ve levhalar

8.10. Küçük Han / Fotoğraf: 214-218

Fotoğraf 214: Küçük Han, giriş

Fotoğraf 215: Küçük Han, dükkanlar

Fotoğraf 216: K       Han, giriş kapısı avludan g  r  n  ş 

Fotoğraf 217: K       Han, avlu duvarı

Fotoğraf 218: Küçük Han, avlu duvarı

8.11. Pekmezpazarı Hamamı / Fotoğraf:219-227

Fotoğraf 219: Pekmezpazarı Hamamı, genel görünüş

Fotoğraf 220: Pekmezpazarı Hamamı, kubbe örtü ve öküzgözü pencereler

Fotoğraf 221: Pekmezpazarı Hamamı, girişin önünde havuz

Fotoğraf 222: Pekmezpazarı Hamamı, ılıklik girişi

Fotoğraf 223: Pekmezpazarı Hamamı, ılıklik tonoz örtü

Fotoğraf 224: Pekmezpazarı Hamamı, sıcaklik girişi

Fotoğraf 225: Pekmezpazarı Hamamı, sıcaklık

Fotoğraf 226: Pekmezpazarı Hamamı, sıcaklık kubbesi

Fotoğraf 227: Pekmezpazarı Hamamı, kurna

8.12. Poyracık Yıldırım Hamamı / Fotoğraf: 228-237

Fotoğraf 228: Poyracık Yıldırım Hamamı, dış cephe

Fotoğraf 229: Poyracık Yıldırım Hamamı, güneyde kapatılan giriş

Fotoğraf 230: Poyracık Yıldırım Hamamı, ılıklik mekânı

Fotoğraf 231: Poyracık Yıldırım Hamamı, ılıkliktan sıcaklığa açılan kapı

Fotoğraf 232: Poyracık Yıldırım Hamamı, sıcaklıkta örtüye geçişten izler

Fotoğraf 233: Poyracık Yıldırım Hamamı, sıcaklık örtüsüz vaziyeti

Fotoğraf 234: Poyracık Yıldırım Hamamı, sıcaklık doğu eyvanı

Fotoğraf 235: Poyracık Yıldırım Hamamı, sıcaklık batı eyvanı

Fotoğraf 236: Poyracık Yıldırım Hamamı, halvet hücresi kapısı

Fotoğraf 237: Poyracık Yıldırım Hamamı, halvet hücresi kubbe örtüsü

8.13. Sucahlı Köyü Kaplıcası / Fotoğraf 238-241

Fotoğraf 238: Sucahlı Köyü Kaplıcası, genel görünüşü

Fotoğraf 239: Sucahlı Köyü Kaplıcası, genel görünüşü

Fotoğraf 240: Sucanlı Köyü Kaplıcası, kubbe

Fotoğraf 241: Sucanlı Köyü Kaplıcası, mekân içinde havuz

8.14. Elmadere (Karaosmanoğlu Su Kemer) / Fotoğraf: 242-243

Fotoğraf 242: Karaosmanoğlu Su Kemer, genel görünüş

Fotoğraf 243: Karaosmanoğlu Su Kemer, su kanalı

8.15. Yakın Değirmen Su Kemerı / Fotoğraf: 244-245

Fotoğraf 244: Yakın Değirmen Su Kemerı, genel görünüş

Fotoğraf 245: Yakın Değirmen Su Kemerı, genel görünüş

8.16. Poyracık Çeşme I (Bekmezcioğlu Çeşmesi) / Fotoğraf: 246-247

Fotoğraf 246: Poyracık Çeşme -I (Bekmezcioğlu Çeşmesi), kitabe

Fotoğraf 247: Poyracık Çeşme -I (Bekmezcioğlu Çeşmesi), genel görünüş

8.17. Poyracık Çeşme -II (Koruluk Çeşme - Alioğlu Hacı Hasan Çeşmesi) / Fotoğraf:
248-249

Fotoğraf 248: Poyracık Çeşme II (Koruluk / Hacı Hasan Çeşmesi), kitabe

Fotoğraf 249: Poyracık Çeşme II (Koruluk / Hacı Hasan Çeşmesi), genel görünüşü

8.18. Poyracık Çeşme-III / Fotoğraf: 250-251

Fotoğraf 250: Poyracık Çeşme -III, kitabe

Fotoğraf 251: Poyracık Çeşme -III, genel görünüş

8.19. Hamzahocalı Köyü Çeşme -I / Fotoğraf: 252-253

Fotoğraf 252: Hamza Hocalı Köyü Çeşme -I, kitabe

Fotoğraf 253: Hamza Hocalı Köyü Çeşme -I, genel görünüş

8.20. Hamzahocalı Köyü Çeşme -II (Tavşani Çeşmesi) / Fotoğraf: 254-255

Fotoğraf 254: Hamzahocalı Köyü Çeşme -II (Hasan Tavşani Çeşmesi), kitabe

Fotoğraf 255: Hamzahocalı Köyü Çeşme -II (Hasan Tavşani Çeşmesi), genel görünüş

8.21. Hamzahocalı Köyü Çeşmesi -III (Hacı Halil Çeşmesi) / Fotoğraf: 256-257

Fotoğraf 256: Hamzahocalı Köyü Çeşme -III (Hacı Halil Çeşmesi), kitabe

Fotoğraf 257: Hamzahocalı Köyü Çeşme -III (Hacı Halil Çeşmesi), genel görünüş

8.22. Cumalı Köyü Çeşme (Ömeroğlu Mustafa Çeşmesi) / Fotoğraf: 258-259

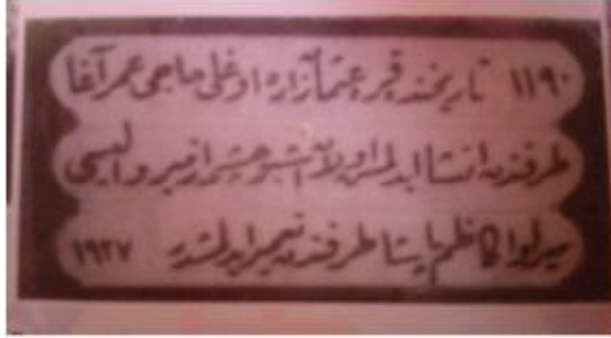
Fotoğraf 258: Cumalı Köyü Çeşme (Ömeroğlu Mustafa Çeşmesi), kitabe

Fotoğraf 259: Cumalı Köyü Çeşme (Ömeroğlu Mustafa Çeşmesi), genel görünüş

8.23. Kurşunlu Çeşme (Karaosmanoğlu Çeşmesi) / Fotoğraf: 260-261

Fotoğraf 260: Kurşunlu (Karaosmanoğlu Ömer Ağa) Çeşme, kitabesi (E. Eriş, 2009)

Fotoğraf 261: Kurşunlu (Karaosmanoğlu Ömer Ağa) Çeşme, genel görünüşü
(E. Eriş, 2009)

8.24. Kırkgeçit Köprüsü / Fotoğraf: 262-263

Fotoğraf 262: Kırkgeçit Köprüsü, genel görünüş

Fotoğraf 263: Kırkgeçit Köprüsü, genel görünüş

8.25. Elmadere Köprüsü / Fotoğraf: 264-265

Fotoğraf 264: Elmadere Köprüsü ,genel Görünüş

Fotoğraf 265: Elmadere Köprüsü, döşeme kısmından görünüş

8.26. Sucahlı Mezarlık Köprüsü / Fotoğraf: 266-267

Fotoğraf 266: Sucahlı Köyü (Mezarlık /Eski Cami) Köprüsü, genel görünüş

Fotoğraf 267: Sucahlı Köyü (Mezarlık /Eski Cami) Köprüsü, genel görünüş

KAYNAKLAR DİZİNİ

Yayınlar

- Acar 2016 ACAR Türkan, “Uşak’ta Türk Dönemi Taş Köprüleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 25, Isparta, 2016, , s.23-45.
- Acar 2018 ACAR, Türkan, “Uşak Çeşmeleri”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Bursa, Sayı 7, Cilt 1, 2018, s.607-640.
- Acar 2019 ACAR Türkan, “Uşak İli Aktaş Köyü Camii”, The Journal of Academic Social Science Studies, Sayı 75, 2019, ss.361-380.
- Akok 1976 AKOK Mahmut, “Konya Beyşehir’inde Eşrefoğlu Camii ve Türbesi”, Türk Etnografya Dergisi, Sayı 15, İstanbul, 1976, ss.91-129.
- Aktepe 1973 AKTEPE M. Münir, “Osmanlı Devri İzmir Camileri Hakkında Ön Bilgi I”, İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 3, 1973, ss.177-212.
- Aktepe 1974 AKTEPE M. Münir, “Osmanlı Devri İzmir Câmileri Hakkında Ön Bilgi II”, İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 4 - 5, 1974, ss. 91-193.
- Aktepe 1977 AKTEPE M. Münir, “Kara Osman Oğlu Mehmed Ağa bin Hacı Ömer Ağa”, Vakıflar Dergisi, Sayı 11, Ankara, 1977, ss.58-66.
- Alkan 2019 ALKAN Gözde, “Destekli Bağdadi Kubbeli 19. Yüzyıl İstanbul Camileri”, Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı 5, Cilt 2, İstanbul, 2019, s.303-326.

- Altın 2009 ALTIN Yusuf, Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Camileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009.
- Aru 1949 ARU Kemal Ahmet, Türk Hamamları Etüdü, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınlanmış Doçentlik Tezi, İstanbul, 1949.
- Aslanapa 1984 ASLANAPA Oktay, Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.
- Aşık Paşazade Sezai 2003 Aşık Paşazade Sezai, Osmanlı'nın Tarihi - Menakıb-ul Tevarih-i Ali Osman, (orijinal nüshadan tıpkı basım) Haz. Kemal Yavuz, Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat, İstanbul 2003.
- Atak 2019 ATAK Erkan, "Tokat'tan Ahşap Direkli Bir Yapı: Üzümlü Ulu Camii". Vakıflar Dergisi, Sayı 51, 2019, ss.99-128.
- Ayverdi - Yüksel 1976 AYVERDİ Ekrem Hakkı - YÜKSEL Aydın, İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1976.
- Ayverdi 1977 AYVERDİ Ekrem Hakkı, Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri -Romanya, Macaristan, Cilt 1, Kitap 1-2, İstanbul Fetih Yayınları, İstanbul, 1977
- Ayverdi 1966 AYVERDİ Ekrem Hakkı, İstanbul Mimari Çağının Menşei: Osmanlı Mimarisinin İlk Devri 630 - 805 (1230 - 1402), İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1966.
- Ayverdi 1989 AYVERDİ Ekrem Hakkı, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1989.

- Bakırer 2000 BAKİNER Ömür, Onüç ve Ondördüncü Yüzyılda Anadolu Mihrapları, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.
- Bakırer 2006 BAKİNER Ömür, “Anadolu’da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Örnekleri”, Vakıflar Dergisi, Sayı 9, Ankara 2006, s.337-365.
- Barışta 2009 BARIŞTA H. Örcün, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul Cami ve Türbelerinden Ağaç İşleri, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara , 2009.
- Batur 1970 BATUR Afife, “Osmanlı Camilerinde Almaşık Duvar Üzerine”, Anadolu Sanatı Araştırmaları, Sayı 2, İstanbul 1970, s.135–227.
- Bayatlı 1956 BAYATLI Osman, Bergama Tarihinde Türk İslam Eserleri, Anıl Matbaası, İstanbul, 1956.
- Bayatlı 1957 BAYATLI Osman, Bergama’da Karaosmanoğulları Hacı Ömer Ağa Oğlu Mehmet Ağa Vakfı, İstikamet Matbaası, İzmir, 1957.
- Bayatlı 1997 BAYATLI Osman, Bergama’da Yakın Tarih Olayları 18. ve 19. Yüzyıl (İlk basım 1957), Bergama Belediyesi, İzmir, 1997.
- Bayhan - Salman 2009 BAYHAN Ahmet Ali Bayhan - SALMAN Fikri, Tarihi ve Kültürel Değerleri ile Yapraklı, Yapraklı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı, 2009.

- Bayrakal 2007 BAYRAKAL Sedat, “Merkezi Plan Tasarımı ve Malzeme Özellikleriyle İlginç Bir Örnek: Göçbeyli (Bergama) Merkez Camii ve Restorasyon Önerileri”, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi, Sayı 16, Cilt 2, 2007 ss.1-26.
- Boleken 2010 BOLEKEN Zeki, Anadolu Selçuklu Başkentinde Dini Mimaride Devşirme Malzeme Kullanımı, Marmara Üniversitesi Sanat Tarihi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Boran 2001 BORAN Ali, Anadolu’da İç Kale Cami ve Mescitleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2001.
- Bozkurt 2008 BOZKURT Tolga, “Erken Dönem Osmanlı Selatin Cami Mihrapları”, İslam Sanat Tarih Edebiyat ve Musiki Dergisi, Sayı 11, İstanbul, 2008, ss.203-248.
- Bulut 1996 BULUT Lale, “İzmir Camilerinde Alçı Süsleme”, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi, Sayı 8, Cilt 8, İzmir, 1996, ss.1-9.
- Ceylan 2013 CEYLAN Mehmet Akif, ‘Manisa’da Tarihi Köprüler ve Fonksiyonel Özellikleri’, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 3, Cilt, 11, Manisa, 2013, s.22-61.
- Conze ve diğ. 1913 CONZE Alexander - BERLET Otto - PHILIPPSON Alfred - SCHUCHHARDT Carl - GRÄBER Friedrich, Altertümer von Pergemon, Stadt und Landschaft, Band 1, Text 2, Berlin, 1913.
- Çakar 2002 ÇAKAR Enver, “Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesine Göre 1522 Yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun İdari Taksimatı”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 12, Cilt 1, Elazığ, 2002,

- Çakmak 1991 ÇAKMAK Şakir, Denizli İl’indeki Türk Anıtları (Câmiler), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991.
- Çakmak 2013 ÇAKMAK Şakir, Muğla Cami ve Mescitleri, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla, 2013.
- Çal 2000 ÇAL Halit, Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Mescidler, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2000.
- Çevrimli 2017 ÇEVİRİMLİ Nilgün, “Denizli ve Çevresinde Yer Alan Bazı Câmilerin Yapı Elemanlarının Değerlendirilmesi”, Vakıflar Dergisi, Sayı 47, Ankara, 2017, ss.170-204.
- Çulpan 2002 ÇULPAN Cevdet, Türk Taş Köprüleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2002.
- Daş 2016 DAŞ Ertan, “Ödemiş Ulu Cami” Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi, Sayı 25, Cilt 2, İzmir, 2016, ss.157-175.
- Deniz 1988 DENİZ Bekir, “Aksaray’da (Niğde) Ahşap Sütunlu İki Köy Camii”, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi, S.4, C.4, İzmir, 1988, ss.16-56.
- Denktaş 1998 DENKTAŞ Mustafa, “Kayseri - Büyük Bürüngüz Köyü’ndeki Türk Anıtları”, Vakıflar Dergisi, Sayı 27, Ankara, 1998, s.161-190.
- Denktaş 2004 DENKTAŞ Mustafa, “Pınarbaşı-Uzunyayla ’daki Ahşap Direkli Camiler”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, Kayseri, 2004, s.54-89.
- Derin 2016 DERİN Sevil, “Az Bilinen Bir Örnek: Edremit Kurşunlu Cami”, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Yıllığı, Sayı, 25, 2016, s.47-72.

- Doğer 1988 DOĞER Ersin, İlk İskanlardan Yunan İşgaline Kadar Menemen (Tarhaniyat) Tarihi, Sergi Yayınevi, İzmir, 1998.
- Dönmez 2009 DÖNMEZ Emine, “Aydın Karacasu Çarşı Camii ve İç Menteşe Bölgesi Camileri İçindeki Yeri”, XI. Ortaçağ Türk-Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, İzmir, 2009, s. 211-219.
- Duran - Baş - Ruhi 2016 DURAN Remzi - BAŞ Ali - ÖZCAN Ruhi, Tarihi Konya Köprüleri, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2016.
- Durmuş 2010 DURMUŞ Sevil, Edremit ve Köylerindeki Türk Eserleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2010.
- Dündar 2004 DÜNDAR Abdulkadir, Çorum Cami ve Mescitleri, Motif Yayınları, Ankara, 2004.
- Emecen 1992 EMECEN Feridun, “Bergama”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, 1992, ss.494-499. .
- Erdoğru 2011 ERDOĞRU Mehmet Akif, “Onaltıncı Yüzyılda Bergama Yöresinde Konar Göçerler Yörükler” Uluslararası Bergama Sempozyumu Bildirimleri, Cilt 1, Bergama, 2011, ss.288, 296.
- Eriş 1979 ERİŞ Eyüp, Bergama Uygarlık Tarihi, Karınca Yayınları, İzmir, 1979.
- Eroğlu 2009 EROĞLU İlker, Yund Dağı ve Çevresinin Coğrafi Etüdü, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya, 2009.

- Ersoy 1989 ERSOY Bozkurt, Bergama Cami ve Mescitleri, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1989.
- Eyice 1960 EYÜCE Semavi, “ znik’te Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme”,  stanbul Üniversitesi Tarih Dergisi, Sayı 15, Cilt 2, 1960, ss.99-120.
- Eyice 1993 EYÜCE Semavi, “ e me”, Türkiye Diyanet Vakfı  slam Ansiklopedisi, Cilt 8,  stanbul, 1993, ss.277-287.
- Gedik 2008 GEDÜK Ahmet, Bergama  eriy  Sicillerinin (2. Nolu Demirba  Defteri) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,  zmir, 2008.
- Günay 2006 GÜNAY Vehbi, “Batı Anadolu’da Ayanlık Mücadeleleri ve Bergama Voyvodası Sağancılı Veli” Ege Üniversitesi Tarih  ncelemeleri Dergisi, Sayı 2, Cilt 21,  zmir, 2006, ss.93 – 118.
- G rbi k 2016 G RBI K Cengiz, “Turgutlu  rlamaz Köyü Camii” Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi, Sayı 3, Cilt 14, , Manisa, 2016, ss.146-162.
- Haykiran 2011 HAYKIRAN Kemal Ramazan, “Bergama’da Türk H kimiyetinin Ba laması - Karesioğulları Beyliği Döneminde Bergama” Uluslararası Bergama Sempozyumu Bildirimleri, Cilt 1, Bergama, 2011, ss.270-272.
-  bn-i Batuta 1971  BN-  BATUTA,  bni Batuta Seyahatnamesi’nden Seçmeler,  ev. PARMAKSIZOğLU  smet, Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Ankara, 1971.

- İbrahim Cavid 2010 CAVİD İbrahim, Aydın Vilayet Sâlnâmesi R.1307/H.1308, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2010.
- İlter 1978 İLTER Fügen, Osmanlılara Kadar Anadolu'da Türk Köprüleri, Karayolları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1978.
- İrkin 2006 İRKİN Özgür Mehmet, Burhaniye'de Türk Devri Eserleri, Dokuz Eylül Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.
- Jones 1971 JONES Arnold Hugh Martin, The Cities of Eastern Roman Provinces, Clarendon Press, Oxford, 1971.
- Kılıç 2018 KILIÇ Serkan, "Elmalı'daki Ahşap Tavanlı Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)" Mediterranean Journal of Humanities, Sayı 8, Cilt 2, Antalya, 2018, ss. 407-425
- Koçyiğit 2019 KOÇYİĞİT Fazilet, "Amasya'da Ahşap Tavanlı İki Cami Örneği: Şihlar ve Kızılkışlacık Köyü Camileri", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 8, Cilt 2, Bışkek, 2019, ss.1641-1658.
- Kunduracı 1997 KUNDURACI Osman, "Konya Altınekin İlçesi Ali Paşa Camii", Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı 11, 1997, s.143-159.
- Kuran 1972 KURAN Aptullah, 'Anadolu'da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi'. Türk Tarih Kurumu Malazgirt Armağanı, Ankara, 1972, ss.179-186.
- Kurat 1987 KURAT Akdes Nimet, Çaka Bey, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987.

- Kuyulu 1990 KUYULU İnci, “Kırkağaç Çiftahanlar Camii”, Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi, Sayı 5, Cilt 5, İzmir, 1990, ss.103-115.
- Kuyulu 1992 KUYULU İnci, Karaosmanoğlu Ailesine Ait Mimari Eserler, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1992.
- Kuyulu 2001 KUYULU İnci, “Derviş Ağa Camii”, Birgi Tarihi, Tarihî Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları, Haz. Rahmi Hüseyin Ünal, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001.
- Küçükaslan 2001 KÜÇÜKASLAN Fatma, Takkeci İbrahim Ağa Camii: Teknik Çözümleme ve Çevre Yapılarıyla Birlikte Koruma Projesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Landels 1996 LANDELS John Gray, Eski Yunan Ve Roma’da Mühendislik, TÜBİTAK Yayınları, Ankara 1996.
- Memiş 2009 MEMİŞ Ekrem, Eskiçağ Türkiye Tarihi, Çizgi Kitabevi, Konya, 2009.
- Mert 1986 MERT Özcan, “Ayan” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 4, Ankara, 1986, ss.195-196.
- Muşmal-Çetinaslan 2009 MUŞMAL Hüseyin - ÇETİNASLAN Mustafa, “Bir Keşif Defteri Işığında Konya Kapı Camii’nin İnşa Süreci ve Mimari Özellikleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 6, Cilt 2, Kocaeli, 2009, ss.446-480.
- Nagata 1997 NAGATA Yuzo, Tarihte Ayanlar Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.

- Naumann 1963 NAUMANN Rudolf, “Hethitische Brücke Über die Schuluht bel-Büyükaya”, Mitteil Deutsch - Turk, , Number 94, Orrient Gessel, 1963, p.24-32.
- Ocak 2009 OCAK Seçil Gül, Batı Anadolu Roma Dönemi Örnekleriyle Su Kemerleri Künkleri ve Sarnıçları Üzerine Bir Araştırma Ve Uygulama Çalışması, Dokuz Eylül Üniversitesi Seramik Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.
- Otto-Dorn 1967 OTTO-DORN Katharina, “Die Ulu Dschami in Sivrihisar”, Anatolia, Sayı 9. Ankara 1967, ss.161-168.
- Öden 1999 ÖDEN Zerrin Günel, Karesi Beyliği, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999.
- Ögel 1971 ÖGEL Bahaeddin, Türk Mitolojisi: Kaynaklar ve Açıklamaları ile Destanlar, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1971.
- Öney 1971 ÖNEY Gönül, Ankara’da Türk Devri Yapıları, Ankara Üniversitesi, 1971.
- Öney 1998 ÖNEY Gönül, Ankara Arslanhane Camii, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1998.
- Önge 1997 ÖNGE Yılmaz, Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Mimarisi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1997.
- Özkan 1991 ÖZKAN Seher, Gambreion Antik Şehri, Bergama Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 1991.
- Özkeçeci 1993 ÖZKEÇECİ İlhan, Kayseri Cami Mimarisinde Minber Minareler, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

- Özünal 1997 ÖZÜNAL Ali, Bergama Tarihinde Su Yolları ve Çeşmeler, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 1997.
- Pavlov 2001 PAVLOV Zoran, “Makedonya’da İnşa Edilen Osmanlı Eserleri’nin Az Bilinen Bazı Örnekleri Hakkında”, Balkanlar’da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirimleri, Cilt 2, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s.575-593.
- Radt 1984 RADT Wolfgang, Bergama Arkeolojik Rehber, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu İstanbul, 1984.
- Ramsay 1960 RAMSAY William Mitchell, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1960.
- Schacht 1961 SCHACHT Joseph, “Staircase Minaret”, First International Congress of Turkish Arts, Ankara, 1961, ss.262-297.
- Sevin 2005 SEVİN Erdal İnan, Bayındır’da Türk Dönemi Yapıları, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005.
- Sözlü 2017 SÖZLÜ Halil, “Mut’taki Tarihi Köprüler”, Selçuk Üniversitesi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, Konya, 2017, ss.241-266.
- Strabon 1987 STRABON, Geographika Antik Anadolu Coğrafyası XII-XIII-XIV, 5. Baskı, çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2005.

- Sümer 2002 SÜMER Faruk, “Kınık” maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 25, Ankara, 2002, s.418-419.
- Şahin 2011 ŞAHİN İbrahim, “Evliya Çelebi’nin Nif – Bergama - İzmir Güzergahı”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Sayı 11, Cilt 2, İzmir, 2011, ss.155-179.
- Şahin 2016 ŞAHİN Mustafa, Giresun ve Trabzon İllerindeki Bağdadi Kubbeli Camiler, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.
- Tanoğlu 1954 TANOĞLU Ali, “İskân Coğrafyası”, Türkiyat Mecmuası, Sayı 11, İstanbul, ss.1-34.
- Telci 2010 TELCİ Cahit, “Aydınolu İsa Bey: Bir Bani Üç Cami” , Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt 25, Sayı 1, İzmir, 2010, ss.337-350.
- Temizkan-Akan 2013 TEMİZKAN Abdullah, AKAN Mertcan, Kent ve Seyyah: Evliya Çelebi’nin Gözüyle İzmir ve Çevresi, Cilt 1, Ege Üniversitesi, İzmir, 2013.
- Togan 1982 TOGAN Zeki Velidi, Oğuz Destanı - Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1982.
- Tunç 1978 TUNÇ, Gülgün, Taş Köprülerimiz, Bayındırlık Bakanlığı, Ankara, 1978.
- Turan 1986 TURAN Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1984.
- Tüfekçioğlu 2001 TÜFEKÇİOĞLU Abdülhamit, Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2001.

- Usta 2016 USTA Muhammet, Torbalı ve Köylerindeki Türk Devri Yapıları, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2016.
- Uysal 1990 UYSAL Ali Osman, “Anadolu Selçuklularından Erken Osmanlı Dönemine Minare Biçimindeki Gelişmeler”, Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt 33, Sayı 1-2, 1990, ss.505-533.
- Uysal 2006 UYSAL Ali Osman, Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2006..
- Uzunçarşılı 2000 UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, Karesi Vilayeti Tarihçesi, (ilk baskı 1925) Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir, 2000.
- Ünal-Çağlitütüncügil 2016 ÜNAL Rahmi Hüseyin, ÇAĞLITÜTÜNCÜGİL Ersel, Urla'nın Tarihi Camileri ve Hazineleleri, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, 2016.
- Ünal 1994 ÜNAL Rahmi Hüseyin, “Kemalpaşa Yukarı Kızılca Köyü Halil Ağa Camisi” Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Dergisi, Sayı 7, İzmir, 1994, ss.211-225.
- Ünalan 1998 ÜNALAN H. Sibel, Akhisar ve Gölarmarmara'daki Türk Anıtları, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1998.
- Ürer 2002 ÜRER Harun, İzmir Hamamları, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002.

- Ürer 2017 ÜRER Harun, “İzmir’in Tarihi Kent Merkezinde Bulunan Cami ve Mescidlerden Örnekler I. Bölüm” Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, Sayı 16, Ankara, 2017, ss.176-202.
- Üreten 2006 ÜRETEN Hüseyin, "Mamurt-Kale’de Meter Aspordene Kültü", Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Sayı 47, Cilt 1, Ankara, 2006.
- Witteck 1986 WITTEK Paul, Menteşe Beyliği 13-15 inci Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik, çev. Orhan Şaik Gökyay, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 1944.
- Yaldız – Turan 2018 YALDIZ Esra – TURAN Şefika, “Konya’daki XIII. Yüzyıl Minareli Mahalle Mescitleri”, Journal of Social and Humanities Science Research, Sayı 24, Cilt 5, 2018, ss.1859-1871.
- Yurttaş 2008 YURTTAŞ Hüseyin, “Gümüşhane Kürtün ‘deki Kültür Varlıkları”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 38, Erzurum, 2008, ss.185-195.
- Yurttaş-Özkan-Köşklü 2008 YURTTAŞ Hüseyin, ÖZKAN Haldun, KÖŞKLÜ Zerrin, Yolların Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2008.
- Yücel - Koçak 2010 YÜCEL Utku - KOÇAK Serap, “1887 Yılından Günümüze Bir Ahşap Harikası; Ertuğrul Tekke Camii ve 2008-2010 Restorasyon Çalışmaları”, Restorasyon Yıllığı Dergisi, Sayı 1, İstanbul, 2010, ss.85-105.
- Yücel 1998 YÜCEL Sermin, Yıldız Hamidiye Camisi, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.

Envanterler

-İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, Cilt 2, İzmir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İzmir, 2012.

Raporlar

-Bergama Ticaret Odası, 90. Faaliyet Raporu, 2014.

-İzmir Kalkınma Ajansı, Kıymık Raporu, Mayıs 2014.

Yıllıklar

-İzmir İl Yıllığı, İzmir Valiliği, 1973.

İstatistikler

-Türkiye İstatistik Kurumu, <http://rapory.tuik.gov.tr>. 24.10.2016.

Bergama Şerhiye Sicil Defterleri 2 nolu Demirbaş Defteri (Bergama Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi)

-Ayşe Hatun Vakfiyesi Tercümesi (H. 16 Şaban 1324 / M. 5 Ekim 1906), gömlek 58.

-Karaosmanoğlu Ömer Ağa Terekesi (H. 1 Zilkade 1229/M. 15 Ekim 1814) gömlek 38.

-Hüseyin Ağazade İbrahim Ağa Vakfiyesi (H. Rebiülevvel 1080 / M. Temmuz 1669).
gömlek 9.

-es-Seyd Ahmed Ağa Voyvoda-i Poyracık (H.15 Muharrem 1233 / M.25 Kasım 1817),
gömlek 61.

-Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.1 Muh. 1229 / M. 24 Aralık 1813),
gömlek 48 -49.

-Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.1 Cem.Ah.1229 / M. 21 Mayıs 1814),
gömlek 50-51.

-Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.3 Cem.Ev. 1230 / M. 13 Nisan 1815), gömlek 52-56.

-Karaosmanoğlu Mehmed Ağa Vakfiyesi (H. 15 Muharrem 1233 / M. 25 Kasım 1817), gömlek 59.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (Ankara)

-Karaosmanoğlu İbrahim Nafiz Ağa Vakfiyesi (H.1 Cem.Ah.1229 / M.21 May. 1814), 580.Evkaf Defteri, sayfa 39-43.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (İstanbul)

-193. Tahrir Defteri, numara 166, s.189.

-Hatt-ı Hümayun (H. 28 Şevval 1255 / M. 4 Ocak 1840), defter 1622, gömlek 92.

-Hatt-ı Hümayun (H. 25 Cemaiz-ül evvel 1219 / M. 1804), defter 1489, gömlek 18.

-Nevahi-i Bergama kadısı Şeyh Mehmed arzı (H. 28 Cem.Ah. 1182 / M. 9 Kasım 1768), Ali Emiri Sultan Mustafa III., evrak 3644.

-Dâhiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (H. 10 Muharrem 1328 / M. 22 Ocak 1910), defter 24, cilt 3, gömlek 2.

-İrade Dâhiliye (H.21 Reb.Ev. 1330 / M. 10 Mayıs 1912), defter 1492, gömlek 29.

-Dâhiliye Nezareti İdaresi (H. 22 Şaban 1331 / M. 24 Ekim 1913), defter 183, cilt 1, gömlek 19.

İzmir 2. Bölge Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Arşivi

Kınık Tahtalı (İbrahim Ağazade) Camii:	Dosya 35.10/89.
Kınık Pekmezpazarı (Derviş Ağa) Camii:	Dosya 35.10/116.
Kınık Çarşı (Karaosmanoğlu Ömer Ağa) Camii:	Dosya 35.10/2.
Poyracık Yıldırım Beyazıt Camii:	Dosya 35.10/30.
Poyracık Yeni Cami (Ayişe Hatun Mescidi):	Dosya 35.10/7.
Karadere Köyü Camii:	Dosya 35.10 /45.
Kınık Pekmezpazarı Hamamı:	Dosya 35.10/122.
Kınık Yakın Değirmen:	Dosya 35.10/73.
Yayadere Kırkgeçit Köprüsü:	Dosya 35.10/38.

ÖZGEÇMİŞ

Harun Mustafaoglu, 1982'de Erzincan'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da gördü. 2007 yılında Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi lisans bölümünden mezun oldu. 2019 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı.

Ad Soyad: Harun MUSTAFAOĞLU

İletişim:

GSM. 0530 687 3595

e-posta: mustafaogluh@hotmail.com